

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 07266

IDISHE SHRIFTSHTELER

Z. Weinper

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אידישע שריפטשטעלער

פון

ז. וויינפער

באנד

II

פארלאג
„אויפקום“
ניו־יאָרק
1936

Copyright
by
Z. WEINPER
New York, N. Y., 1936

POSY-SHOULSON PRESS, 19 West 21st St., New York City

וועגן צווייטן באַנד

מיין ערשטער באַנד: „אידישע שריפטשמעלער“ איז דער-
שינען ניניצן דריי און דרייסיג אינם זעלבן פארלאַג. אין אים
זיינען אַרײַן פיר און צוואַנציק מענטשן, וואָס זיינען געקומען
אין אונדזער ליטעראַטור אין דער זעלבער, אָדער אומגעפער אין
דער זעלבער, צײַט, ווען איך בין געקומען אין איר. אינעם צווייטן
באַנד גײען אַרײַן פּופּצן מענטשן פּון אַביסל אַ פּרײערדיקן פּעריאָד.
עס איז דער פּעריאָד, וואָס איז באַקאַנט בײ אונדז מיטן נאָמען
די „יונגע“. איך האָב געפּלאַנעוועט, אַז עס זאָלן אַרײַנגײן אינעם
צווייטן באַנד מערער פּון יענעם פּעריאָד, אָבער די הונדערט און
זעכציק זײַטן, וואָס זײַנען באַשטימט פאַר יעדן באַנד זײַנען צו
ווייניק פאַר די אַלע, וועלכע איך האָב געפּלאַנעוועט אַרײַנצונעמען.
וועלן די איבעריקע שױן אַרײַנגײן אין דריטן באַנד, וואָס וועט,
האַפּנטלעך, נישט לאָזן וואַרטן אויף זיך אַזוי לאַנג ווי דער צוויי-
טער באַנד האָט געוואַרט נאָכן ערשטן.

איך וויל באַמערקן, אַז בשעת אין מיין פּאַרוואָרט צום ערשטן
באַנד האָב איך ממש באַשוואַוירן די לײענער נישט אויפּצונעמען
מײַנע אַרטיקלען, ווי קריטיקן, קאָן איך דאָס אינעם איצטיקן באַנד
נישט איבערהוּרן. דאָס איז נישט דערפאַר, ווייל איך האָב מיט
די איצטיקע אַרטיקלען בדעה געהאַט צו שרייבן קריטיק.
ניין. בדעה געהאַט האָב איך נישט, נאָר וואָס זשע דען? עס
זײַנען די מענטשן, וואָס גײען אַרײַן אין דעם איצטיקן באַנד,
וועלכע זײַנען אָפּגערוקט פּון מיר אויף אַביסל אַ ווייטערן שטח,
ווי עס זײַנען געווען די אינעם ערשטן באַנד, און עס איז אַט
דער ווייטערער שטח, וואָס האָט נישט קײן כּוח געהאַט צו קאָנ-
טראַלירן מיין פּען, ווי זי איז קאָנטראַלירט געוואָרן, שרייבנדיג
וועגן די מענטשן פּון דער נאָענטקײט.

עס איז זײער טשיקאַווע מיט דער פּען.

ווען זי ליגט אויפן טיש איז זי נישט מער, ווי אַ שטיקל גע-
צײג, אָבער ווען זי ווערט גענומען אין דער האַנט, פאַרוואַנדלעט

זי זיך אין אַ לעבעדיק באַשעפעניש, וואָס נישט שטענדיק וויל
זי אויספאלגן דעם פאַרטראַכטן פּלאַן. אָפּטמאָל איז די פען מער
אמתדיק, ווי דער פּלאַן, און איך האָב, אַז דאָס מאָל איז זי
טאַקע אַזוי געווען, וואָרים סוף-כל-סוף איז דאָך אַ פאַרטעט
פון אַ מענטשן נישט קיין פּאַטאַגראַפיע. בשעת די פּאַטאַגראַפיע
רעגיסטריט מערסטנס בלויז דאָס אויסערלעכע, זוכט דער פּאַר-
טרעט אַרויסצוברענגען אויך דאָס אינערלעכע און אַזוי אַרום איז
דער אמתער פּאַרטעט אויך אין אַ געוויסן זין קריטיק.

זיינען מיינע אַרטיקלען אמתע פּאַרטעטן פון די מענטשן,
וואָס גייען אַרײַן אין דעם איצטיקן באַנד ?
זיי זיינען אויף אַזויפיל אמת אויף וויפיל עס איז אמת מיין
אויפריכטיקער דיאַגנאָז צו זיי.

אַנדערע קאָנען זיי זען אַנדערש, אָבער איך האָב זיי געזען
אַט אַזוי, ווי זיי זיינען אַרויסגעקומען אונטער מיין פען.

פונדעסטוועגן מוז איך באַמערקן, אַז עטלעכע פון די, וואָס
גייען אַרײַן אין דעם איצטיקן באַנד און נאָך מערער, וואָס זיינען
אַרײַן אין דעם ערשטן באַנד, זיינען אינעם איצטיקן מאַמענט
אַביסל מער, ווי אין דער צײַט, ווען איך האָב וועגן זיי געשריבן.
דאָס איז דערפאַר, ווייל זיי זיינען לעבעדיקע מענטשן און לעבעדיקע
מענטשן שטייען דאָך נישט אויפן זעלבן אָרט היינט, וואו זיי
זיינען געשטאַנען נעכטן.

איך האָב, זיך ווען סע נישט איז אומצוקערן צו זיי און
צוגעבן יענע פּלוסן, וואָס זיי קריגן צו אין זייער ווייטערן גאַנג.

יוסף אפאטאשו

עם ווערט היימיש אויפן הארצן, ווען מען באגעגנט זיך מיט יוסף אפאטאשו.

עם שלאגט פון אים מיט ארבעט, מיט קרנדיקער וואָרצל-דיקייט. עס איז אזוי ווי נאָך שעה'ען אַרומשלעפן זיך אַליין, וואָלסטו זיך אָנגעשלאָגן אָן אַ פעסט־געבויט און איינגעפונדע-וועט הויז מיט אַ גאָרטן אַרום דעם און אַ געזונטער רויך וואָליעט פונעם קוימען, וואָס דערציילט, אז דאָרט אינווייניק באַקט זיך און קאָכט זיך פון אַלדאָסגוטס.

און עס מאַכט גאָרנישט אויס, וואָס נישט שטענדיק עפּנ-סטו די טיר אַריינצוגיין אין יענעם הויז. עס טרעפט, אז רוס שפּאַנסט באַלד אַוועק אין אַן אַנדער ריכטונג, אָבער די היימישקייט פון אַט דעם הויז גייט דיר שוין סיווי נאָך און זי-כערער ווערן ביי דיר די טריט.

— העלאָ, בחור, וואָס מאַכט איר ? — און באַלד נאָכדעם דערהערסטו :

— איך האָב דערהאַלטען אַ בריוו פון וואַרשע, קלאָגט מען זיך אויף אייך הלמאי איר שיקט ניט צו דאָס צוגעזאָגטע. אומגעפער אזוי, אָדער אַביסל אַנדערש איז אַ באַגעגעניש מיט אים.

אַמאָל איז דאָס אין אַ רעדאַקציע, אַמאָל איז דאָס אין אַ קאַפּע-הויז און אַמאָל איז דאָס אויף אַ טראַטואַר פון אַ ניר יאָרקער רוישיקער גאָס און סיי דער אופן, ווי ער באַגריסט דיך און סיי דאָס, וואָס כמעט שטענדיק האָט ער דיר עפּעס איבער-צוגעבן, שלאָגט אויף אין דיר אַ געפיל פון וויכטיקייט, פון איינגעוואָרצלטקייט און פון היימישקייט.

ב

זיין שטוב אין די בראַנקס — אַ געגנט אזאָ ביי אונדז אין ניויאָרק. אָבער די וויכטיקסטע אידישע שריפטשמעלער אי-

בער אלע קאנטינענטן פון דער ערד ווייסן דעם אדרעס פון אַט דער שטוב.

איך שטעל זיך פאַר, אַז די פּאָסט־טרעגער פון יענעם געגנט קוקן שטענדיק מיט פאַרוואַונדערטע בליקן אויף די היפשע פעק־לעך בריוו און פּאָקעטן, וואָס זיי קומט אויס אַזוי אָפט צו ברענ־גען צו יוסף אָפּאַטאַשון, וואָרים איז דאָך דאָס הויז, וואו ער וואוינט נישט פון יענע געביידעס, וואָס זאָלען געבן דעם איינ־דרוק, אַז דער איינוואוינער אין דעם זאָל האָבן פאַרכינדונגען מיט אַזויפיל לענדער איבער דער וועלט.

עס איז דאָך אַ געוויינלעך הויז. אין אַזעלכע הייזער וואוינ־נען דאָך פשוטע אידישע אַרבעטער, וואָס יאָגן זיך יעדן פרי־מאַרגן מיט אייליקע טריט איבער די שטיגן אַרונטער, כדי נישט צו פאַרשפעטיקן צו דער אַרבעט.

יוסף אָפּאַטאַשו שטייט אַליין אויך אויף יעדן פרימאַרגן צוגלייך מיט די אלע, וואָס באַוואוינען דאָס הויז. אויך ער קאָן זיך נישט פאַרגינען צו פאַרשפעטיקן, כאַטש אַרונטערלויפן איבער די שטיגן דאַרף ער נישט, וואָרים זיין ווערקשטאַט איז ביי אים אין שטוב, — אין די פאַר צימערן, וואָס ער מיט זיין פרוי און זון באַוואוינען. אין אַט דעם ווערקשטאַט הויבט זיך אויך אָן די אַרבעט זיבן אַזוינער יעדן פרימאַרגן. אין קיין אַרבעט איז דאָרט קיינמאַל קיין מאַנגל נישטאָ. אויף זיין שרייב־טיש איז שטענדיק פאַראַנען אַן אָנגעהויבענער ראַמאַן פאַרטצוועצן, אַ קליינע דערציילונג צו פאַרענדיקן און נאָטיצן און פאַרציכונגען פאַר אַ גאַנצע רייע נייע אַרבעטן, וואָס האַלטן ערשט אין אויסקריסטאַליזירן זיך אין אים זיינען אויך פאַראַנען. מענטשן און געשענישן וואַרטן אין דער ריי צו קריגן אַ תיקון. אַמאָל זיינען דאָס טאַקע די נאָענטע שכנים זיינע, — אידישע אַרבעטער, אידישע קרעמער, אַלערליי כלי־קודשניקעס, אַ זקן, וואָס שטייט אויף יעדע נאַכט צו חצות, ווייל דער רבוננו של עולם האָט זיין אויער אויך צו אַ אידישע תפילה אין בראַנקס באַווייליקט. עס קומען צו אים אויך געסט פון „גאַריס סטריט“ און פון אַנדערע נויאַרקער געגנטן. מען

קומט צו אים פון אנדערע שטעט און אויך פון אנדערע לענדער. עס קומען מענטשן פון דעם איצטיקן לעבעדיקן לעבן און עס קומען שאַטנס פון די פריערדיקע דורות אויפגעלעבט צו ווערן. אין אַט דעם ווערקשטאַט זיינען דאָך דורכגעגאַנגען אַלע פיגורן פון זיינע „פּוילישע וועלדער“, פון זיין „1863“, פון זיין „אַליין“, פון זיין „חתונה אין רעגענסבורג“, פון זיין „טענצעריין“ און פון נאָך און נאָך.

„אַליהו בחור“ איז אויך געווען אַ הימישער גאַסט אין זיין ווערקשטאַט.

יוסף אָפּאַטאַשו אין אַ גוטער מכנים אורח. ער האָט זיי אַלעמען אויפגענומען און ער נעמט זיי אויך איצט אויף. ער גיט זיי אַלעמען דאָס וואָס זיי באַדאַרפן האָבן, כדי צו זיין דאָס וואָס זיי זיינען. ער גיט זיי זייערע מעלות און זייערע חסרונות. ער גיט זיי צוריק זייער לעבן און שיקט זיי דערנאָך אַרויס דורך זיינע ביכער אין דער ברייטער וועלט אַריין, כדי לייט זאָלן זען דאָס, וואָס עס טוט זיך ביי אונדז און דאָס, וואָס עס האָט זיך געמאַן פריער.

אָבער נישט בלויז אַט די אַרבעט אַליין ווארט יעדן פריי-מאַרגן אויף יוסף אָפּאַטאַשו אין זיין ווערקשטאַט. עס וואַרטן אויך אַ סך נייע ביכער, וואָס מען דאַרף איבערלייענען. עס וואַרטן גאַנצע פעקלעך מיט בריוו אויף וועלכע מען דאַרף ענטפערן, וואָרים ער איז ביי אונדז נישט נאָר איינער פון די סאַמע פּראָדוקטיווסטע און פּרוכטבאַרסטע שריפטשטעלער, נאָר די גאַנצע ליטעראַטור אונדזערע איז זיין באַלעבאַטישקייט מיט וועלכער ער אַטעמט ממש.

די אידישע שריפטשטעלער פון דער גאַרער וועלט ווייסן דאָס און מען שטייט דערפאַר מיט אים אין שטענדיקער, נאָר ענטפער פאַרבינדונג.

ג

— אונדזער אַמבאַסאַדאָר! — רופן ביי יעדער געלעגנ-
הייט די נויאַרקער קאַלעגן יוסף אָפּאַטאַשו.

נישט שמענדיק ווערט אָט דער אויסרוף אויסגעדריקט מיט דער זעלבער אינטאָנאַציע, וואָרים עס ווענדט זיך, ווער עס זאָג עס. ער מאַכט פיל אָפּטערע רייזעס, ווי יעדער אַנדערער פון אונדזערע אַמעריקאַנער שריפטשמעלער קיין אייראָפּע און אין וועלכן לאַנד ער קומט וויל מען דאָך ביי אים וויסן ווער איז וואָס אין אונדזער ליטעראַטור. קומט אים אזוי, אַז ווער עס ווערט דורך אים דערמאָנט איז צופרידן מיטן אַמבאַסאַדאָר און ווער נישט, איז ער אודאי אומצופרידן.

פון די לעצטע האָט יוסף אַפּאַטאַשו גאַנץ אָפּט היפש צו זיינען און צו זאָגן. אַזעלכע זיינען אָפּט בעלנים אַ שאַקל צו טאָן דעם געוונטן באָדן אויף וועלעכן ער שטייט אין אונדזער ליטעראַטור.

אַפּליקענען אים אינגאַנצן קאָן מען דאָך אָבער פאַרט נישט און פּראַוווט דאָס אַמאָל איינער טאָן, דערפילט ער אַליין, אַז ער האָט אַ פנים פון חוּק. איז פּראַוווט אַזאַ איינער כאַטש אַ קליין ביסל אָפּדינגען פונעם פּרייז, פּראַוווט ער כאַטש פאַר-קלענערן דעם ווערט.

און אַזעלכער, אַז ער נעמט זיך צו דער אַרבעט, זוכט ער און נישטערט ביז ער געפינט אים אַלצדינג, וואָס יוסף אַפּאַטאַשו פאַרמאָגט נישט.

און וואָס זשע אזוינס פאַרמאָגט עס נישט יוסף אַפּאַטאַשו? אַהאָ, עס זיינען פאַראַן אַ היפשע צאָל זאַכן, וואָס ער פאַרמאָגט נישט.

אָט וויים איך, צום ביישפּיל, אַז יוסף אַפּאַטאַשו פאַרמאָגט זייער ווייניק געלט. איך וויים אויך, אַז ער האָט נישט אויף זיין פנים קיין גריכישע נאָז, אַז זיינע הענט זיינען נישט קיין קלייניקע, ווי ביי אַ געצערטלט מיידל און אַז אויף זיינע פנים קאָנען קיין קליינע נומערן שייך נישט אַרויף.

מאַלע וואָס אַ מענטש אין אונדזער לעבן פאַרמאָגט נישט! איך האָב אַמאָל געהערט, ווי איינער האָט אין זיין קאַנאַל-נאַרע אויף יוסף אַפּאַטאַשו אַן אויסגערופן:

— ער שרייבט נישט אויף קיין שרייב־מאשין און אויך
נישט מיט קיין פּאָנטנפּען!

פּאַרשטייט זיך, אז אָט דער אויסרוף איז נישט געווען
אין ווערטערלעכן זין, נאָר אין סימבאָלישן זין איז ער געמיינט
געוואָרן.

געדאַרפט האָט דאָס מסתמא מיינען, אז יוסף אָפּאַטאָשו
שרייבט נישט אזוי גלאַטיק, ווי אַ שרייב־מאשין און נישט אזוי
דין, ווי אַ פּאָנטנפּען און אויב עס איז ווירקלעך אזוי געמיינט
געוואָרן, איז יענער טאַקע אפשר גערעכט געווען, אָבער ער האָט
פאַרגעסן, אז עס זיינען נאָך פאַראַנען אַ סך אַנדערע מכשירים
מיט וועלכע אַ שריפטשטעלער קאָן זיך גאַנץ דערפאַלגרייך באַ־
נוצן.

ד

יעדעס מאָל, ווען איך לייען יוסף אָפּאַטאָשוס אַ זאַך, האָב
איך דעם איינדרוק, אז די סיטואַציעס, בילדער און מענטשן האָט
ער אויפגעמאָלן פאַר אונדז מיט דער הילף פון דיקע מאָלערישע
פינדזלען, וועלכע ער האָט געהאַלטן אין איין טונקען אין אַלער־
ליי קאָלירנדיקע פאַרבן.

אַ שטריך און נאָך אַ שטריך און עס וואַקסט אויס אַ בילד,
אַ גאַנצע סיטואַציע און די מענטשן לעבן אויף פּוּלבלוטטיקע, אַז
מען קאָן זיי ממש אָנטאָפּן מיט די הענט.

יוסף אָפּאַטאָשו איז אזוי אָנגעפאַקט מיט טעמאַטיק, אַז
זי רייסט זיך פון אים אויף אַ דינאַמישן אופן. ער האָט דערפאַר
נישט קיין איבעריקן געדולד פאַר קיין טריוויאַליטעטן, פאַר
ניואַנסן, כאַטש ער איז ביי אונדז איינער פון די אַרבעטסזאַמ־
סטע שריפטשטעלער. די טעמאַטיק, וואָס בריוזט אין אים,
צווייגט אים צו זיצן יעדן טאַג שעה'ן ביי זיין אַרבעטס־טיש
און כּדי זיך פון איר צו באַפרייען מאָלט ער זי דורך דיקע און
ברייטע שטריכן. ער פאַרמאָגט אַזאַ וואונדערלעכע פלינקייט
צוצופאַסן פאַרב צו פאַרב און ווי געשיקט ער מאַנעוּר־
רירט אַריין איין סיטואַציע אין דער אַנדערער, כאַטש פאַר אַ

געניט אויג איז נישט קיין סוד, אז די פלינקייט און געשיקט קייט קומען אים נישט אָן נאָנז איבעריק גרינג דורכצופירן.

זיין פלינקייט און געשיקטקייט נעמען זיך פשוט פון דער אייזערנער נבורה, וואָס ער פאַרמאָגט. מען זעט און מען פילט, אז די געוויכטן, וואָס באַוועגן זיך אין זיינע הענט, זיינען היפש שווערע, אָבער די הענט, וואָס באַוועגן זיי זיינען שטאַרק און עס גייט אַ גאַנג אָן באַזונדער אָנשטרענגונג.

דאָס זעלבע איז מיטן ריטעם, וואָס שלאָגט פון זיינע זאַצן. עס איז נישט קיין ריטעם פון נומענע זווילן איבער פלושענע טאַפּעטן, נאָר פון געקאָוועטע קנאַפּל, וואָס שפּאַנען ריטמיש איבער דעם שטיינערדיקן ברוק.

זיין אויסזען איז אויך אזוי.

ווען איך באַטראַכט אַמאָל יוסף אָפּאַטאַשון, קריג איך דעם איינדרוק, אז ער אַליין האָט מיט דער הילף פון זיינע פינגערלעך זיך אויסגעמאָלן.

שאַרפע כאַראַקטער-שמריכן פון אויבן ביז אַרונטער שטעלן צוזאַמען דאָס אויסזען פון אים.

קוקנדיק אויף אים פון דער נאָענט, קריג איך זייער אָפט דעם איינדרוק, אז ביי זיין געבורט, האָט ער זיך געבעטן ביים רבנו של עולם:

— נודיע נישט, איך בעט דיך, און גיב זיך נישט אָפּ מיט קיין קלייניקייטן.

אָט אזוי האָט ער זיך געמוזט בעטן און דער רבנו של עולם האָט זיין ווילן געטאָן.

אַ מענטש דאַרף האָבן פּיס, כדי צו האָבן מיט וואָס גע-זונט און שטאַרק צו טרעטן איבער דעם ברייטן טראַקט פונעם לעבן. אַ מענטש דאַרף האָבן הענט, כדי מיט זיי עפעס אויפֿ-צומאָן. פּיס פאַר לאַקירטע קאַמאַשן און הענט פאַר פינגערלעך זיינען אפּשר אַן ענין פאַר עמיצן אַנדערש, אָבער נישט פאַר אים און אזוי מיט יעדן אבר פון זיין גוף. זיין נאָז איז נישט קיין אויסגעשניצטע, אָבער דערפאַר איז זי אַ פּולע און אַ היפֿ-

שע און דערשמעקן קאָן ער מיט איר אויף אַ שטח פון מילן. זיין קין איז ביי אים אַזעלכער, וואָס קאָן פריער געשוואָלן מאַכן די פויסט פון אַ גלאַדיאַטאָר, איידער אַליין צו דערפילן דעם קלאַפּ, און אַ פּאָר פלייצעס פאַרמאָגט ער, וואָס קאָנען נעמען אויף זיך דאָס גאַנצע פּאָלס ישראל און עס ברענגען צום שפיץ פונעם באַרג. בלויז די אויגן זיינע זיינען ביי אים נישט איבער-געכאַפט די מאַס, אָבער אויגן זיינען דאָך אין דער אמתן נישט מער, ווי די פענצטער אין דעם געבוי פון אַ מענטשן דורך וועלכע דער גאַנצער אינערליכער „איך“ קוקט אַרויס, כדי צו זען און באַנעמען די וועלט און יוסף אַפּאַטאַשום אינערלעכקייט האָט אין זיך דעם זעלבן כח, ווי עס האָבן זיינע אויסערלעכע שטריכן און זי זעט און באַנעמט די וועלט מיט יענער קרנדיקייט, וואָס איז אַזוי כאַראַקטעריסטיש אַפּאַטאַשודיק.

ה

יוסף אַפּאַטאַשום אַריינקומען אין דער אידישער ליטעראַ-טור אַריין איז געווען, ווי דער כח פון אַ ווינט, וואָס וואַרפט אום און קערט איבער אַליץ, וואָס שטייט אים אין וועג. איך ווייס נישט צי האָט ער אויסגעבראַכן די טיר פונעם היכל, וואו די „אַלטע“ זיינען געזעסן איינגעשלאָסענע. אַז ער האָט אויסגעבראַכן עטלעכע שויבן איז זיכער. אפילו אין דער זעלבער גרופע „יונגע“ מיט וועלכער ער איז געקומען האָט ער איבערגעקערט עטלעכע פאַרשטייפטע בוימער, וואָס זיינען אים געשטאַנען אין וועג.

ווען איך בין דעם ערשטן מאָל אינעם ווינטער פון ניינצן פערצן און פופצן אַריינגעקומען אינעם קרייז פון דער אידישער ליטעראַטור אין נויאָרק איז שוין די דעמלטיקע גרופע „יונגע“ געווען צושפּאַלטן אויף צוויי קעמפענדיקע צדדים. איין צד איז געשטאַנען אַרום דעם ערשטן פירער דוד אינגאַטאַוו און דער צוויי-טער אַרום אַפּאַטאַשון, וועלכער האָט שוין דעמאָלט מוריד געווען אין דוד אינגאַטאַוו פירערשאַפט. אַרום די טישלעך פון דעם דעמאָלטיקן קליינעם מילכיקן רעס-

טאראנדל, וואָס איז געווען דער מקום-מקלט פון די דעמלטיקע „יונגע“, האָט מען דערציילט אומגעפער אזוי :

דוד אינגאטאָוו, וועלכער האָט אָפּגעדרוקט אין זיין ערשטן זאַמלבוך „שריפטן“ יוסף אָפּאַטאַשוש ערשטן ראָמאַן „דער פּערד גנב“, האָט פון אָנהויב אָן זיך זייער געפרייט מיט זיין אַנטדעקונג, אָבער אזוי ווי די קריטיק האָט זיך אָפּגערוּפּן פיל בעסער וועגן דעם אַנטדעקטנס ווערק אינעם זאַמלבוך, ווי וועגן דעם „גבור אין קייטן“, וואָס דער אַנטדעקער האָט דאָרט אַליין געהאַט, איז דוד אינגאטאָוו אייפּערזיכטיק געוואָרן און עס איז געקומען צו אַ מלחמה.

דוד אינגאטאָוו איז אויף ווייטער געבליבן דער אַרויס-געבער פון די „שריפטן“ און יוסף אָפּאַטאַשוש האָט אַרומגערינגלט אַרום זיך עטלעכע פון די „יונגע“ און האָט אָנגעהויבן אַרויס-געבן אַן אַנדער זאַמלבוך: „די נייע היים“, וואָס איז געווען נישט אזוי קעגנעריש צו די „יונגע“ פון יענעם צד, ווי צום רעדאַקטאָר.

אַט אזוי האָט מען דערציילט אַרום די טישלעך אינעם רעס-טאָראַנדל און אידן, וואָס האָב נאָך ביידן נישט געזען פּער-זענלעך, האָב זיי ביידן פּאַרגעשטעלט, ווי צוויי יונגע גלאַדיאַטאָרס, וואָס פּאַרמעסטן זיך צום קאַמף און מיין האַרץ האָט געקלאַפט פאַר ביידן.

אַביסל שפּעטער האָב אידן זיך באקאנט מיט זיי.

דוד אינגאטאָוו — אַ יונג מיט טונקל-ברענענדיקע אויגן און מיט אַן ענערגישן פנים, האָט אויף מיר געמאַכט דעם איינדרוק פון אַ יונגן קאַפיטאַן, וואָס איז זיכער מיט זיינע מיטהעלפּער. יעדעס מאָל, ווען ער האָט זיך באַוויזן אויפן שוועל פונעם רעסטאָראַנדל, האָבן זיך גלייך אַרומגערינגלט אַרום אים זיינע נאָענטסטע צווישן וועלכע עס זיינען געווען: מאַני לייב, זישא לאַנדוי, ראובן אייזלאַנד און אברהם משה די לאָן.

אַז ער פלעגט זיך אַוועקזעצן צוזאַמען מיט זיי ביי אַ טישל, האָט זיך אַ טראַג געטאָן אין דער לופטן אַזאַ וויכטי-

קייט, אז זייטיקע מענטשן האָבן פשוט מורא געהאַט פאַרבייצן
שפּאַנען אין דער נאָענטקייט.

ספּעציעל האָט די וויכטיקייט געשפּילט אויף דור איג-
נאַטאָוו שטערן. זי האָט געלאָזט וויסן, אז דאָ קומט פּאָר
אַ פאַרהאַנדלונג, וואָס יעדעס וואָרט איז נישט גלאַט אזוי, נאָר
עס איז אזוינס, וואָס מאַכט גרויסע ליטעראַרישע געשיכטע.

מען האָט גערעדט מער אויפן וואונק, ווי מיט ווערטער
און אויף זייטיקע מענטשן פלעגט דאָס זייער אָפט מאַכן דעם
אינדרוק, ווי קאָנספּיראַטאָרס וואָלטן געזעסן און אויסגעפּלאַצירט
אַן איבערקערעניש אין זייער מדינה.

— נאָר מע שושקעט זיך! — פלעגט משה לייב האַלפּערן
אַמאָל אַ ברומ טאָן און דערביי אַ שיק טאָן צו זיי פון זיין
זייטיקן טישל אַ פּאָר בייזע, ווינטיקע בליקן.

— עס קלויבט זיך אַ מלחמה אויף אידן, — פלעגט אויך
יוסף ראָלניק אַן איראַנישן שמיכל טאָן אין זיינע דיקע וואָג-
צעס אַרײַן פון אַן אַנדער טישל.

גאַנץ אַנדערש איז דאָס געווען מיט דעם מורד-במלכות-
דיקן יוסף אַפּאַטאַשו.

אַז ער איז געזעסן מיט חברים ביי אַ טישל, האָט זיין קול
געקלונגען איבערן גאַנצן רעספּאַראַנדל. יונג און קרעפטיק,
מיט אַ פולן קאַפּ געדיכטע, קויל-שוואַרצע האָר און אַ ברייטן
שטערן, ווי ביי אַ יונגן חרײַף, האָט זיין קול געקלונגען פריי און
אַפּן, אָבער צו דער זעלבער צייט אַרויסרופעריש. אַפּטמאָל האָט
ער מיט זיין געבויגענער און פאַרשפיצטער נאָז געגעבן דעם
אינדרוק פון אַ רויב-פּויגל, וואָס דראַעט אַרונטערצולאָזן זיך
אויף עמיצן און אים פאַרצוקן, כאַטש אין דער ווירקלעכקייט איז
ער כמעט שטענדיק געווען גוטמוטיק.

און נישט קיין וואונדער.

עס איז געווען די גוטמוטיקייט פון אַ יונגן זיגער, וואָס
האָט זיך געקאַנט פאַרגינען צו זיין זייער גוטמוטיק.

יוסף אַפּאַטאַשו איז גלייך ביים אַנהויב געגאַנגען מיט

פעסטע און זיכערע טריט צום אויבנאָן פון אונדזער ליטעראַטור, כאָטש קיין שטרויכלונגען. האָבן אים אויף זיין וועג נישט אויס-געמיטן.

אמת, די שטרויכלונגען זיינען געקומען פון דרויסן און נישט פון אים אַליין, אָבער עס איז דאָך קיין נייעס נישט, אַז איבער דרויסנדיקע שטרויכלונגען זאָל אַ קינסטלער בלייבן שטיין אימיטן וועג און נישט בכוח זיין דערגיין אַהין, וואוהין ער דאַרף דערגיין.

יוסף אָפּאַטאַשו געהערט אָבער נישט צו יענע, וואָס לאָזן זיך אַזוי גרינג די פיס פאַרפלאַנטערן. נישט אומזיסט פאַר-מאָנט ער אַ פאַר געזונטע טרעטערס. אַז עס איז נויטיק, איז אַ שאַר מיט אַ פּוס און ווייטער געגאַנגען.

עס לעבט אויף אין מיין זכרון דער איינדרוק, וואָס ש. ניגערס אַ קריטיק האָט געמאַכט אויף די „יונגע“ איבער אָפּאַ-טאַשוס ערשטן ראָמאַן „דער פּערד גנב“. אין איר איז פאַר-אויסגעזאָגט געוואָרן, אַז אונדזער ליטעראַטור וועט אַ סך נחת האָבן פון דעם יונגן, נייעם שריפטשטעלער. עס איז געווען אַט די קריטיק פון ש. ניגערן, וואָס איז אַריבערגעקומען פון יע-נעם זייט ים, איבער וועלכער מען האָט זיך געאַמפּערט וואָכן גאַנצע אַרום די טישלעך פון דעם רעסטאָראַנדל. בשעת איינצל-נע האָבן זיך געפרייט, האָבן אָבער די מערסטע געפרואוּט צווייפ-לען אין דער נביאות פון ניגערן.

יוסף אָפּאַטאַשו האָט גאַנץ גוט געוואוסט, וואָס עס גייט פאַר הינטער זיינע פלייצעס, אָבער ער האָט דאָס גענומען, ווי אַ זיגער, וואָס ווייסט, אַז די באַזיגטע איז דערלויבט דאָס ביסל ציינקריצעניש.

1

מיט אָפּאַר וואָכן צוריק איז מיר אויסגעקומען צו לייענען אין אונדזער פרעסע אָפרופן וועגן זיינס אַ בוך דערצייילונגען, וואָס איז דער פּערצנטער באַנד פון זיינע געזאַמלטע ווערק. דער פּערצנטער באַנד!

ווען איך זאל נישט וויסן, אז מיר האָבן נאָך נישט געפיר-
 ערט אָפּאַטאָשום פּופּציק יאָריקן יוביליי, וואָלט איך שוין אָנ-
 געהויבן צו טראַכטן, אז אויך איך בין שוין אַן עלטערער מענטש.
 ווי גיך די יאָרן זיינען עס אַ גיי געמאָן!

אַט ערשט דאָכט זיך האָט ער געשריבן זיינע ערשטע ביכער.
 נאָכן „פּערד גנב“ איז געקומען „די נויאַרקער געטאָ“, דער-
 נאָך זיין ראָמאַן „היברו“. איך געדענק, ווען זיין פּרעכטיקע
 קליינע נאָוועלע „ציגיינער“ איז פאַרטיק געוואָרן און ווען ער האָט
 פאַרטראַכט די רייע ווערק פון דער נאָנטער פאַרגאַנגענהייט מיט
 „די פּוילישע וועלדער“, ווי דאָס צענטראַל ווערק.

אין יענער צייט האָט ער זיך נאָך געבאָרוט סיי אין זיין
 לעבן און סיי אין דער ליטעראַטור.

אין לעבן אַ גרוי-פּלושן קאַפּעלוש אױפן קאַפּ מיטן טע-
 לערל געבויגן וואוילי-ונגעריש צום פנים. אַ ברייטער מאַנטל,
 וואָס האָט געוויקלט זיין יוגנטלעכע פיגור מיט דער ווייכ-
 קייט פון אַ פּעלערינע און אין דער ליטעראַטור, איז ער געגאַנגען
 פון איין שטיק לעבן צום אַנדערן, ווי ער וואָלט געהאַלטן אין
 אויספראוון זיין אייגענע גבורה.

היינט איז שוין יוסף אָפּאַטאָשו אַזאַ פאַרוואָרצלטער סיי
 אין לעבן און סיי אין דער ליטעראַטור.

אַ באַלעבאָס פון אַ שטוב מיט אַ נומער אויף זיך, וואָס
 איז באַקאַנט צו מענטשן, וואָס געפינען זיך איבער אַלע קאַנטי-
 נענטן פון דער ערד, אַ מאַן פון אַ פרוי, אַ טאַטע פון אַ דער-
 וואַקסענעם זון, אַ באַרימטער שריפטשטעלער מיט פּערצן בענד,
 וואָס פאַרנעמען אַ היפּשן פּלאַץ אין טויוזנטער ביכערשאַפּעס און
 אין הונדערטער פּאָלקס-ביבליאָטעקן. אַ צאָל פון אַט די פּערצן
 בענד זיינען איבערגעזעצט אויך אין אַנדערע שפּראַכן.

עס לעבן אויף די יאָרן פון יוסף אָפּאַטאָשום באַהורשאַפּט
 אין נויאַרק.

זומערדיקע שפּאַצירגענג אין קראַטאַנאַ-פאַרק אין די
 באַרנאָס אין דער געזעלשאַפּט פון יונגע אידישע מיידלעך. צו

איין מיידל, א שלאגנס מיט בלויע אויגן און בלאַנדן קוטשע-ראַוון קאָפּ איז ער באַזונדער אויפּמערקזאַם. שפּעטער איז אָט דאָס מיידל געוואָרן זיין פּרוי און די מוטער פון זיין קינד און יוסף אָפּאַטאַשו איז געוואָרן א יושב אוהל.

זעלטן ווען אין א שטוב האָב איך באַמערקט אזא אונטער-שייד פון איין צימער ביזן אַנדערן, ווי איך האָב עס באַמערקט אין דער שטוב פון די אָפּאַטאַשום.

בשעת אינעם אַרבעט-צימער הענגט אזא חשובער ערנסט, שוועבט אום אינעם דערבייאיקן וואוינצימער א ליכטע שפי-לעוודיקייט. איך בין אַמאָל געשטאַנען אויפן שוועל, וואָס גרע-נעצט אָפּ די ביידע צימערן און געהאַט דאָס געפיל, ווי איך וואָלט געשטאַנען אויפן גרענעץ פון צוויי באַזונדערע לענדער.

די זומערדיקע זון האָט דוקא פיל מער אַריינגעלויכטן אינעם אַרבעט-צימער, אָבער עס איז געווען א ליכט מיט א צוועק, וואָר-רים דער איבערגעבויענער שריפטשטעלער איבערן טיש האָט דאָך דאָס ליכט געמוזט האָבן פאַר זיין אַרבעט, בשעת דאָס ביסל שיין אינעם דערבייאיקן צימער האָט זיך אומגעשפילט, ווי א דריטער שטיפער צו דער בלאַנדער אַדעלאַן און איר קליינעם זינדל דודל.

איצט איז שוין דודל אויך א דערוואַקסענער. ער איז שוין א דוד אָפּאַטאַשו מיט אַספּיראַציעס חשוב צו מאַכן זיין נאָמען אויך דער בינע, ווי זיין פאָטער האָט אים חשוב געמאַכט אין דער ליטעראַטור.

ז

אין פּערזענלעכן קאָנטאַקט מיט די אַרומיקע אין יוסף אָפּאַ-טאַשו כמעט שטענדיק רעזערווירט.

עס מאַכט דעם איינדרוק, ווי ער וואָלט באַוואוסטזיניק אַוועקגעשטעלט א מין ווענטל צווישן זיך און די אַרומיקע. בלויז מיט גאָר אייגענע מענטשן ווערט ער אַמאָל אַן אויפגעפנטער, אָבער אפילו צווישן זיי לאָזט ער זעלטן אויפלייזן אין זיך די חשיבות, וואָס ציטערט אום איבער אים, ווי א פיין געשייערט

מעשן שילדל אויף דער טיר פון א זייער וויכטיקער אינסטיטוציע. ער געהערט צו יענעם סאָרט מענטשן, וואָס ווייסן צו שאַצן זייער אייגענעם ווערט און ער איז דערפאַר אויף דער וואַך, אַז קיין שפּרינקעלע זאָל נישט פאַלן אויף דער אייגענער פּער-זענלעכקייט, פאַר וועלכער ער האָט אַליין גרויס דרך ארץ. נישט אומזיסט האָט ער אַזא שטאַרקע באַציאונג צו יעדן געדרוקטן וואָרט. עס נעמט זיך ביי אים זייער אַ סך פון זיין באַציאונג צום אייגענעם וואָרט. ביי יוסף אָפּאַטאַשון איז קיינמאָל נישט קיין כּוּך גלאַט אַזוי אַ ביכּל, נאָר עס איז ביי אים אַ ספר און אַ ספר איז ביי אים קיין טויטע זאך, וואָס האָט בלעטלעך און איז צווישן צוויי טאָוולען, נאָר עס איז ביי אים דאָס מויל פון אַ לעבעדיקן און געלייטערטן מענטשן.

עס איז זייער כאַראַקטעריסטיש פאַר אים אָט דאָס, וואָס יעדעס מאָל, ווען ער דאַרף אַרויסטרעטן פּערזענלעך אין דער עפּנטלעכקייט, שליסט ער זיך אָפּ אויף עטלעכע שעה ביי זיך אין אַרבעט־צימער.

— איר אַרבעט אויף אייער רעפּעראַט, חבר אָפּאַטאַשו? — נאין, — ענטפּערט ער אייך און אַ פינקל טוענדיק מיט זיינע טונקעלע אויגן, דערציילט ער אייך אָפּנהאַרציק, אַז פאַר יעדן אויפּטריט זיינעם, האָט ער די באַדערפעניש צו פאַרברענגן גען אין גומער געזעלשאַפט. די גומע געזעלשאַפט זיינען פאַר אים די ביכער פון זיין גרויסער ביבליאָטעק.

עס וויעט פון אים שטענדיק מיט אַ געוויסער גייסטיקער אַריסטאָקראַטישקייט, כאַטש קיין אַריסטאָקראַט אין לעבן איז ער דאָך נישט. דערצו איז זיין העמד נישט שטייף אויסגע־פּרעסט, אָבער דער מענטש, וואָס היט אָפּ די חשיבות איבער זיך איז ער שטענדיק.

זיינע קליידער זיינען קיינמאָל נישט לויט דער לעצטער מאָד דע, אָבער זיין אנצוג איז שטענדיק ריין און אויסגעפּרעסט. בלויז זיין געמיט איז קיינמאָל נישט קיין אויסגעפּרעסט. עס

שלאָגט פון אים מיט אומרו אפילו ווען ער שמועסט אָדער לאַכט געמיטלעך.

יוסף אָפּאַטאָשום אומרו מאַכט אָפּט דעם איינדרוק, אַז אָט אָט און ער וועט זיך פאַרוואַנדלען אין אַ שטורעם, אָבער בלויז אין זעלמענע פּאַלן ברעכט דער שטורעם אויס. מערסטנס איז דאָס בלויז אַן ערב־שטורעם, וואָס צעגייט זיך. אין אַזעלכע מאָמענטן העלפט אים אַרויס זיין אינטעלעקט־טואַליזם, וואָס פאַרלאָזט אים נישט אפילו, ווען די עמאָציעס אין אים רייסן זיך צום אויבערפלאַך.

דער זעלבער אינטעלעקטואַליזם פילט זיך אויך אין זיין שרייבן. ווען איר לייענט זיינע אַ זאך, וואָס שלאָגט מיט אַן אימ־פעט פון אַ צובושעוועט פּערד, פילט איר דאָך די שטארקע הענט פונעם טרייבער, וואָס האַלטן די לייעס אין די שטארקע הענט.

אַ באַריידעוודיקער איז ער דוקא יאָ, אָבער קיינמאָל זיינען זיינע רייד נישט קיין ווערטער צוליב דעם שפּיל פון ווערטער, נאָר עס זיינען רייד, וואָס קומען דיר עפעס צו זאָגן. אַז ער שווייגט רעדט זיין פנים, ריידן זיינע באַוועגונגען. אָפּטמאָל האָט ער אַ טבע אונטערצוינגען, כאַטש דאָס איז ביי אים קיינ־מאָל נישט קיין געזאָנג, וואָס ציט זיך אין שטילער, רואיקער האַרמאָניע.

גיכער זיינען דאָס שטיקער פון זיין קול, וואָס ווערן אַרויס־געוואָרפן פון אים מיט אומרו און אימפעט אינעם דרויסן אַרויס.

איך בין אַמאָל געגאַנגען מיט אים שפעט ביינאַכט פון דר. יחיאל קלינגס הויז דורך דעם קראַטאַנאַ פאַרק, וואָס איז אין די בראַנקס. עס איז געווען אָנהויב האַרבסט. די צווייגן פון די ביימער האָבן זיך געוויגט און דערמאַנט אַן דעם ווייכן ליי־רישן טאָן פון די לידער, וואָס די דיכטער האָבן דורכן אָוונט געלייענט אין דעם הויז פון די קלינגס און אַן די געזאַנגען פון דער פרוי בערטאַ קלינג. די דאַרע אַרונטערגעפאַלענע בלעטער פון די ביימער האָבן זיך געשאַרט אונטער אונדזערע שפּאַנענדי־קע טריט און זיינען געווען, ווי אַ מין שטילע נאָכבאַגלייטונג צו

אונדזער ריטמישן מארש, אָבער פּלוצלונג האָט יוסף אָפּאַטאַשו אָנגעהויבן זינגען הויך אויפן קול און די לופט איז אָנגעפילט געוואָרן מיטן ריטעם פון אויסגעהוילטע שטעקלעך, וואָס פּאַלן איבער מענטשלעכע רוקנס.

איך בין געגאַנגען לעבן אים אַן אויפגערעגטער און גע- טראַכט פון די מאָדנע שפּיצלעך, וואָס די נאַטור טוט אָפּטמאַל אָפּ צו אַ מענטשן.

פון איין זייט אַזאַ כּוח אין דער פּען און פון דער צווייטער זייט אַזאַ הילפּלאָזיקייט אינעם קול ביי דעם זעלבן מענטשן.

ח

און אפשר איז דאָס גאָרנישט אַזאַ הילפּלאָזיקייט, ווי מיר האָט זיך דעמאָלט אויסגעדוכט.

ווען איך טראַכט איצט פון יענעם מאָמענט, קומט מיר אויפן זין, אַז אייגנטלעך איז דער אופן פון זיין שאַפן דאָך אויך אַזוי. עס איז נישט קיין מייסטערשאַפט, וואָס ברענגט צו שלימות און האַרמאָניע דאָס אינערלעכע בריוון אין אים, נאָר עס זיינען בריוונדיקע שטיקער לעבן, וואָס זיין אומרו און אימפעט וואַרפן אויף אַ גבורהדיקן און מייסטערהאַפּטן אופן פאַר אונדזערע אויגן אַרויס.

זיין אידיש איז אַ שפּעדיקער, ווייל עס שלאָגט מיט שפּעץ-דיקן לעבן פון אים. עס איז נישט די געשלאַפּניקייט פון זיין וואָרט, וואָס פאַרכאַפט אונדז, נאָר די שפּרודלדיקייט פון לעבן, וואָס שלאָגט דערפון אַרויס.

זיינע מאַלערישע פּענדזלעך טונקען זיך אין פּולע עמערס מיט פּעטע, אויליקע פאַרבן און דאָך זיינען עס נישט אַזוי די פאַרבן פון וועלכע מיר ווערן פאַרבלענדט, נאָר דער לעבעדיקער אימפעט פון אונטער זיי, וואָס רייסט אונדז מיט און נעמט אונדז מיט מיט זיך. ער איז אַ גלענצענדיקער און טרעפלעכער מאַלער פון מענטשן און סיטואַציעס און פון דעסטוועגן איז דאָס נישט דאָס אויסערלעכע, וואָס פאַרכאַפט אונדזערע געמיטער, נאָר די

אינערלעכע דינאמיק, וואָס פילט זיך אין אַלצדינג, וואָס ער באַ-
ווייזט אונדז.

זיין גאַנץ שאַפן איז איין גרויסער שטיק אימפעט, ווי אימ-
פעטיק ער איז אַליין צווישן אונדז.

— אָפּאַטאַשו, וואָס איז די איילעניש? — פרעגט אים
אַמאָל אַ חבר מיט וועלכן ער זיצט ביים טישל אין קאָפּע הויז
ביי אַ שמועס.

— וואָס זשע וועט מען אויסזיצן? — וויל אָפּאַטאַשו
וויסן און עס הויבט אים פונעם בענקל.

עס איז נישט וויכטיק צי ער דאַרף יאָ ערגעץ ניין, אָדער
נישט. עס טרעפט זיך, אז ער האָט גראַדע יאָ אַ פּאַר פרייע
שעה'ן, אָבער זיצן און אוועקהרגענען גלאַט אזוי עטלעכע שעה'ן
אין געמיטלעכן שמועס איז קעגן זיין טבע.

— עס טראָגט אים! — צובייזערט זיך אַמאָל אַ חבר הלמאי
מען לאָזט אים איבער און דעמאָלט קוקט אויף אים יוסף אָפּאַ-
טאַשו מיט אַ פאַרשולדיקטן שמויכל, וואָס קאַטשעט זיך אַרונ-
טער פון זיינע טונקעלע אויגן ביז זיין שאַרף אויסגעשפיצטן
קין.

און אפילו אָט דער שמויכל איז ביי אים אַן אומרואיקער און
אַן אימפעטיקער.

יוסף ראָלניק

עם ליגט פאר מיר אַ ניי צעעפנט ביכעלע לידער פון יוסף ראָלניק, וואָס איז נאָר וואָס דערשינען. „נייע לידער“ רופט דער דיכטער אָן די זאַמלונג. איז דער נאָמען אַ פאַרפירער־שער, ווייל נישט קיין לידער פון דער נייער צייט זיינען זיי, אויך נישט קיין לידער פון אַ באַנייטן ראָלניקן זיינען זיי. עס זיינען די זעלבע מאַטיוון, אָדער כמעט די זעלבע מאַטיוון, וואָס מיר געפינען אין זיין קליינער זאַמלונג „צום שטערן ניד“, וואָס איז דערשינען מיט עטלעכע יאָר צוריק, — עס זיינען די זעלבע אָדער כמעט די זעלבע מאַטיוון, וואָס ער האָט אונדז געגעבן אין זיין גרויסער זאַמלונג, וואָס איז דערשינען אין דעם יאָר ניינצן־פּופּצן. קיין וויכטיקע ענדערונג איז אינעם געמיט פונעם דיכטער יוסף ראָלניק נישט פאַרגעקומען, — ער איז, וואָס ער איז שטענדיק געווען און דאָס איז; אויפריכטיג קער און לויטערער דיכטער פון זיין אייגענעם, זיין פּערזענ־לעבן לעבן אויף אונדזער וועלט.

נישט „נייע לידער“ האָט ער געדאַרפט אַ נאָמען געבן זיין לעצטע זאַמלונג. גיכער וואָלט זיך געפאַסט דער נאָמען: „מער לידער“ און מער לידער איז דאָך ראָלניקס גרעסטער באַגער אין לעבן.

זוּן אין מערב זעצט זיך גיך,

וואָס דאַרף נאָך אַ מענטש, ווי איד?

לידער, קליינע לידער.

ביי קיין אַנדער דיכטער חזרט זיך נישט איבער אזוי אָפט דער מאַטיוו פון בענקשאַפט נאָך לידער, ווי ביי יוסף ראָלניקן. איר וועט אים געפינען אין אלע זיינע זאַמלונגען צו עטלעכע מאָל. ער צערטלט אים. ער פרעגט אין זיין ליד פון וואָס דאָס ליד ווערט געבוירן. ער שרעקט זיך אין זיינע לידער פאַר דער שרעק טאָמער טריקנט חלילה אים אין זיין געמיט

דער קוואל פון לידער און טוט ער תפילה צו נאָט און ווידער
דורך לידער פאר לידער :

גאָט, מיין שיצונג און מיין וואַנט,
לייז מיך אויס פון שניטערס האַנט,
לייז מיך אויס מיט לידער.

לויט יוסף ראָלניקן קומט אויס, אז דער נאָנצער זין פון
לעבן באַשטייט פון לידער, אז דער זין אַליין איז נישט מער,
ווי אַ ליד. די „גרויסע שטעט און די נייע לענדער“ אין וועלכער
ער איז נישט מער, ווי אַ דורכגייער, אַ „פרעמדער“ האָבן פאַר אים
נאָרנישט. נאָנט ווערן זיי אים ערשט דעמאָלט, ווען עס גייען
אויף פון זיי לידער צו אים.

און ווייל דער זין פון זיין לעבן איז ביי אים זיין ליד,
איז דערפאַר אזא ציטערניש, אזא צאָפּלעניש ביי אים פאַר דעם.
דערפאַר איז דאָס אים אזוי טייער און דערפאַר „נייע לידער“,
כאָטש דער נאָמען איז נישט קיין צוגעפאַסטער.

ב.

און וואָס איז דען יאָ צוגעפאַסט אין דעם דיכטער יוסף
ראָלניקס לעבן ?

געלעבט האָט אָן איינזאַמער, איינזאַמער בחור
זיין האַרץ האָט געזונגען, די ליפּן—געשוויגן
און קיינער פון אַלע אַרומיקע מענטשן
אוי, קיינער געהערט האָט דעם ניגון.

אזוי האָט יוסף ראָלניק געזונגען וועגן זיך מיט פינף
און צוואַנציק יאָר צוריק און וויפיל מענטשן הערן עס אפילו
היינט זיין ניגון, ווען ער איז אזוי רייף און פולבלוטיק.
די זעץ־מאַשינען פון דעם נויאַרקער „טאָג“ קלאַפּן אָן
אן אויפהער, וואַרפּנדיק פון זיך מיט בליענע שורות. שפּע־

טער גייען איבער די אָפּדרוקן אין די הענט פון די קאָרעקטאָרס, וואָס זיצן ביי אַ טויבער וואַנט און פאַרריכטן די גרייזן.

דער פּאָעט יוסף ראָלניק איז איינער פון אַט די קאָרעקט-טאָרס.. און שוין יאָרן, אַז ער זיצט אַזוי טאַג אױס און טאַג איין ביי אַט דער טויבער וואַנט און פאַרריכט די גרייזן, וואָס די גולמדיקע זעץ-מאַשינען מאַכן.

אַז איך פאַל אַמאָל אַריין און דערזע זיין עטוואָס געבוי-גענע פיגור אין די בלויע אַרבעטער הויזן, קומט מיר אויפן זין, אַז אים איז שוין עפעס, ווי באַשערט זיין גאַנץ לעבן אין אַלץ, וואָס ער זאָל נישט טאָן, אָנצעווייזן אויף גרייזן.

וואָריס, וואָס זיינען דען זיינע לידער, אויב נישט קיין פינ-גער-אַנווייזונגען אויף די גרייזן, וואָס דאָס לעבן האַלט אין איין מאַכן!

נישט מער, וואָס בשעת די גרייזן אויף די אָפּדרוקן פון די בלייענע שורות קאָן ער פאַרריכטן מיט זיינע הענט, קאָן ער אויף די גרייזן, וואָס דאָס לעבן מאַכט אָנווייזן בלויז דורך לידער.

— נאָט זעט, וואָס פאַר אַן אומרעכטן עם ווערן געמאַן צום מענטשן אין אונדזער לעבן!

אַט אַזוי ריידן כמעט אַלע זיינע לידער. אמת, אַז דעם מענטשן וועמען יוסף ראָלניק האָט אין זיין אין אַלע זיינע לידער איז ער אַליין, אָבער דער עלנט, די אַרעמקייט, די דערנידערונג, די דערשלאַגנקייט און די אַליינקייט, וואָס שלאָגט פון די מער-סטע לידער זיינע קאָנען אָנגעווענדט ווערן אויף מיליאָנען אַנ-דערע אַזעלכע ווי ער איז. און נישט קוקנדיק, וואָס דער אויס-דרוק איז ביי אים אַ ריין יחידישער, זיינען אָבער אין תוך גע-נומען ראָלניקס לידער מיט אַ שטאַרקן סאָציאַלן אינהאַלט.

ג.

עס דערמאָנען זיך די יאָרן, ווען די „יונגע“ פלעגן אָפּזיצן די אָונטן אַרום די ווייסע, גלאַנציקע טישלעך אינעם קליינעם

קעלער־רעסטאָראַן אויף איסט בראָדוויי און פירן היציקע דיס־
קוסיעס צווישן זיך וועגן קונסט און קינסטלער.

יוסף ראָלניק פלעגט געוויינלעך זיצן ביי אַ זייטיקן טישל
אַליין מיט זיך און אין די דיסקוסיעס קיין איינטייל נישט נעמען.

און נישט דערפאר, ווייל ער האָט נישט געהאַט וואָס צו
זאָגן האָט ער זיך געהאַלטן באַזונדער, נאָר דערפאר, ווייל ער
האַט שטענדיק געהאַלטן, אַז דאָס בעסטע, וואָס אַ דיכטער
האַט צו זאָגן, זאָגט ער דאָס דורך זיינע לידער און דאָס דע־
באַטירן ביי די טישלעך איז גלאַט רייד צוליב רייד און דאָס איז
נישט זיין טבע.

יוסף ראָלניק איז אפילו אַ קמצן אויף ווערטער אין זיינע
לידער, אָבער דערפאר איז יעדעס וואָרט זיינס אַ פּוֹלֶס. עס
איז עפעס, ווי ער וואָלט אין יעדן וואָרט זיינעם אַלדאָס גוטס
אַריינגעלייגט און ער זשאַלעוועט דערפאר מיט דעם זיך אַרומ־
צואוואַרפן גלאַט אזוי אין דער וועלט אַריין.

זיינע לידער זיינען, ווי ער אַליין, איינזאַמע, פּראַסטע און
טראַגן וואַכעדיקע כאַלאַטלעך איבער זיך און דאָך האָבן זיי דעם
כוח אין זיך אייך יום־טובדיק צו מאַכן.

זיי זיינען, ווי געשמאַק ראַזעווע ברויט, וואָס פאַרוואַנדלען
דעם וואַכעדיקן טיש אין יום־טוב.

אַ יום־טוב, כאַטש ניט קיין שרייענדיקער, נישט קיין זייער
קאָלירנדיקער, אָבער דער קאָליר, וואָס איז אין אים דאָ שיינט
מיט אַ הערלעכער לויטערקייט. ער טאַנצט נישט אין קיין זיבן
שלייערן איבער די גאַסן, אָבער ער שיינט צו דיר פון זיין ווינקל
אַרויס.

יאָרן לאַנג איז ער געזעסן צוזאַמען מיט די „יונגע“ אין
רעסטאָראַנדל, אָבער זיין טישל איז שטענדיק געווען באַזונדער,
אין אַ זייט, אין אַ ווינקל פאַרשטעקט.

— ראָלניקס ווינקל, — פלעגט מען נישט איינמאַל באַ־
מערקן און דערביי צולייגן:
— אַ מענטש האָט כוח צו זיין אַליין.

און ווי לויט א געהיימן אָפּמאַך האָט מען דאָס טישל, וואו יוסף ראָלניק איז געזעסן געלאָזן צורו.
געלאָזט צורו, אָבער נישט אינגאָררט פונדעסטוועגן.
זיין אָפּגעזונדערטקייט האָט אָפּטמאָל אינטריגירט און אַרויס-
גערופֿן ביי קאָלעגן פּרושים :

— וואָס איז דאָס עניוּת, צי נזירות? — האָט מען נישט
איינמאָל זיך געפרעגט.

אים אַליין איז מסתמא נישט איינגעפאַלן, אז מיט א פּאָר
טישלעך ווייטער איז ער די טעמע פון אַן אַלגעמיינעם געשפרעך,
וואָרים בשעת אַנדערע האָבן געשמועסט וועגן אים איז ער זיך
געזעסן אַליין ביי א גלעזל טיי, אָדער קאווע און דאָס פנים
זיינס האָט פּאַרטראַכט און בלייך געקוקט פאַר זיך, דערמאָנענדיק
אָן א פנים פון אַן אַסקעט געמאָלן פון א מאָנאַך אין מיטל-
אַלטער.

עס האָט נישט איינמאָל געטראָפֿן, אז א ציניקער האָט
גענומען באַווייזן, אז ראָלניקס עניוּת געמט זיך איינגטלעך
פון גאוּה, אז זיין נזירות איז בלויז א מעטאָדע אזא כּדי שטאַר-
קער דערזען צו ווערן. אָבער אַלע די, וואָס האָבן ראָלניקן גוט
געקאָנט האָבן מבטל געווען דעם ציניקער.
ראובן אייזלאַנד האָט איינמאָל ווי אַן ענטפּער צו יענעם
ציניקער גענומען ציטירן ראָלניקס א ליד :

מיין פּאַרלאַנג און מיין באַגער

איז לויטער קלייניקייט.

— אָט דאָס איז ער! — האָט אייזלאַנד מיט א פייכטן
גלאַנץ אין זיינע אויגן באַטאָנט און אַלעמענס פּנימער האָבן
זיך א קער געטאָן צו ראָלניקס ווינקל.

ד.

מיט דער גרופע „יונגע“ האָט יוסף ראָלניק זיך אויף
אזויפיל אָנגעהערט, אויף וויפיל ער האָט אזוי ווי זיי געשריבן
פיינע לידער, וואָס האָבן קיין שטאַרקן רעזאָנאַנס אין לעבעדיקן
לעבן נישט געהאַט.

אינעם סאמע מהות פון זיין שאפן האָט ער מיט זיי קיין
געמיינזאָמם נישט געהאַט.

זיי זיינען געגאַנגען מיט די אויגן צו דער לבנה און ער
— מיט די בליקן אַרום זיך. זיי זיינען געקומען מיט אַ מיסיע
צו באַנייען דאָס וואַכעדיקע וואָרט אויף אידיש און ער האָט גע-
געבן אָן קיין שום מיסיעס זיין גרוי וואַכעדיקן לעבן דורך זיין
וואָרט:

אונדזער לאַנד איז גרוי און אַרעם.
אונדזער הימל בלייב;
שמאָלע, הויקערדיקע וועגן
קייקלע זיך, ווי רויך.

אָט אזוי האָט ער געזונגען וועגן זיין געבורט־לאַנד ליטע
און ענלעך אזוי האָט ער געזונגען וועגן זיין אַדאַפּטירטער היים
נױאַרק.

פשוט און רירנדיק, ווי פשוט און רירנדיק עס איז געווען
דאָס געפיל, וואָס האָט די לידער געבוירן.

פאַר אַ צאָל קאַלעגן איז אָט די פשוטקייט שוין געווען אַ
ביסל צו פשוט און דאָס אויפריכטיק געפיל, אונטער דעם איז
אויך פאַר זיי נישט גענוג געווען.

— קליינע באַגערן, — האָט מען זיך אַמאָל אַ קרים געמאָן
און זיי האָבן דעמאָלט נישט פאַרשטאַנען, אז ראָלניקס קליינע
באַגערן נעמען זיך נישט דערפאַר, וואָס ער האָט קליינע השגות.
אדרבה.

זיינע השגות זיינען געווען דוקא נאַנץ גרויסע, נאָר וואָס
זשע דען? ער איז צווישן זיינע קאַלעגן שוין דעמאָלט געווען
דער דערוואַקסענער מענטש, וואָס האָט געוואוסט, אז עס איז
אומזיסט די מי צו האַלטן כסדר אויסגעשטרעקט די הענט נאָכן
טעלערל פון הימל.

אין דער צייט, ווען זיינע חברים האָבן זיך געריסן איבער
זייערע בלויע אויסגעחלומטע פערדלעך צו דער לבנה, צו די

שטערן, צו דער קעניגרייך נישט פון „דיזער וועלט“, האָט ער זיך געלאָזט איבער די וועגן פון גאָטס באַראָט :

אויף גאָטס באַראָט, זאָל ער מיך פירן
וואוהי ער וויל און ווי ער וויל . . .

און אז מען גייט שוין אויף גאָטס באַראָט, איז צו וואָס פאַר אַ גוטן יאָר דאַרף מען זיך אויספּוּצן ? אויף בלויע פּערד-לעך צו דער לבנה איז עפּעס אַנדערש. אַהין, אז מען שוועבט באַדאַרף מען זיין אויסגעפּוּצט, — די פּערדלעך דאַרפן גאַלדענע צוימלעך האָבן און די רייטער — גאַלדענע קנעפּלעך, וואָרים אַ קשיה אויף אַ מעשה, — עס קאָן דאָך נאָך אַנטקעגן קומען די מלכה שבא אין איר גאַלדענעם רייטוואָגן, די שלמית אין אַ גאַלדענעם שטערנטיכל, אָדער גאָר קלעאַפּאַטראַ מיט איר אַל-באַסטער האַלדו און פאַרשכורנדיקע אויגן און דעמאָלט, אויב מען וועט נישט זיין לויט אַלע דקדוקים פון פאַרעם, איז וואָס פאַר אַ פנים וועט מען האָבן.

האָבן טאַקע אַלע חברים זיינע געלייגט דעם טראָפּ זייער שטאַרק אויף דער פאַרעם און ער איינער צווישן זיי האָט בלוז אין זין געהאַט דעם אינהאַלט.

שפּאַנענדיק איבער די וועגן פון גאָטס באַראָט, האָט יוסף ראָלניק געזונגען זיין ליר מיט פשוטע ווערטער, ווי פשוט עס זיינען געוויינלעך די זאַמדיקע וועגן פון גאָטס באַראָט :

שבת, יום־טוב און ראש חודש —
מיינע יום־טובדיקע קליידער
הענגען נישט גענוצט, געטראַגן
אויף דער הינטער־וואַנט אין חדר.

די סאַמע פּראָסטע, וואָכעדיקסטע ווערטער האָט ער אין זיינע לידער באַנוצט, אָבער שבת־יום־טובדיקייט איז סיי ווי פון זיי אויפגעגאַנגען, ווייל אונטער די פּראָסטע ווערטער איז אויפ־געגאַנגען אַ לויטער געזאַנג.

ה.

אין די זאמליכער „שריפטן“, וואָס האָבן אן יענע יאָרן געבראַכט די ווערק פון די „יונגע“ אין דער עפנטלעכקייט, האָט יוסף ראָלניק נישט קיין איינטייל גענומען.

איך האָב אים אַמאָל געפרעגט וועגן דעם, האָט זיך אַ די-נער שמייכל אַ שפּרייט געטאָן איבער זיין בלייך, קיילעכדיק פנים און איז באַלד פאַרשוואונדן געוואָרן צווישן די דיקע וואַג-צעס איבער זיין צוגעשלאָסן מויל.

ווייס איך ביז היינט נישט פאַרוואָס ער האָט אין אַט די זאמליכער נישט מיטגעאַרבעט, אָבער ווייסן ווייס איך, אַז זיינע לידער וואָלטן זיך סיי ווי נישט געווען אַריינגעפאַסט אויף די עלעגאַנטע בלעטער פון די „שריפטן“. זיי האָבן זיך בעסער גע-פאַסט פאַר די גרויע זייטן פון דער „פרייער אַרבעטער שטימע“, וואו ער האָט אין יענע יאָרן מיטגעאַרבעט כמעט וועכנטלעך.

עס האָט אָבער גאָרנישט אויסגעמאַכט. די איבעריקע חברים האָבן נישט נאָר ראָלניקן באַטראַכט פאַר איינעם פון זיי, נאָר פון צייט צו צייט האָט מען זיך אפילו געווענדט צו אים, ווי צו אַ מאַיאק, ווייל די אייגענע שיף האָט הילפלאַז אומגעציטערט איבער די וואַסערן און קיין ברעג נישט געקאָנט געפינען.

עס זיינען געווען מאַמענטן, ווען די בלויע פּעדערלעך זיינען ווי צערונען געוואָרן און אין די אויסגעחלומטע לענדער נישט פון „דיזער וועלט“ זיינען אפילו קיין ווינטמילן אויך נישט געווען צו געפינען.

דאָס לעבדיקע לעבן האָט מען נישט געזען און מען האָט פשוט ניט געוואָלט עפענען די אויגן צו דעם.

אויף יענעם זייט ים האָט איראָפּע זיך געצונדן אין פלאַמען, אָבער דער רויך, וואָס האָט זיך פאַרטראָגן אַהער האָט עפעס, ווי נאָך גרויער געמאַכט. די געבורט-זויען אין די פלאַ-מען פון אַ נייער וועלט האָט מען נישט באַמערקט און וואָס מען האָט יאָ באַמערקט, איז געווען כאַטש נעם און פאַרמאָד די

אויגן. האָט מען זיי טאַקע פאַרמאַכט און ראָלניקס רעזיגנאַציע איז פּלוצלונג געוואָרן דאָס אינדזל, וואוהין אלע האָבן זיך בלינד אַ צי געטאָן.

אין נייצן פּופּצן איז פּלוצים יוסף ראָלניק געשטעלט גע- וואָרן אין צענטער.

די חברים האָבן צוזאַמענגענומען זיינע לידער און זיי אַרויס- געגעבן אין אַ פּרעכטיקן באַנד און דער זשורנאַל „ליטעראַטור און לעבן“, פּון וועלכן מאַני לייב, אייזלאַנד און לאַנדוי זיינען געווען די רעדאַקטאָרס האָט זיך איינמאַל פאַרוואַנדלט אין אַ ראָלניק נומער.

זייטיקע מענטשן האָבן געמיינט, אַז דאָס איז געטאָן גע- וואָרן פּון אויפגעוואַכטן געוויסן צו אַ קאָלעגע, וואָס מען האָט פאַר אַ צייט פאַרנאַכלעסיקט, אָבער נאָנטע האָבן געוואוסט די אמתע סיבה.

עס איז געווען גאַנץ פשוט, מען האָט זיך דערפילט פאַר- לירענע און מען האָט געבענקט נאָך לאַנד. — ראָלניקס לאַנד! — האָט עמיצער אויסגערופן און מען האָט זיך אַ ווענד געטאָן אַהין.

ז.

מיט אַ שטעקן אין האַנט און מיט אַ פעקל אויף די פלייצעס איז ער מיט יאָרן צוריק געקומען קיין נויאָרק פון דער אַרעמער ליטע.

מיט דעם שטעקן האָט ער געטאַפט דעם וועג פאַראויס און ווען ער איז מיד געוואָרן האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אויסרוען און כדי אין זיין רו זיך מיט עפעס צו פאַרשפּילן, האָט ער פון זיין פעקל אויסגעפאַקט די זומערס און די ווינטערס אַרום זיין דאָרפישער מיל אין דער ליטע.

אָט די דאָרפישע מיל לעבן וועלכער ער איז געבוירן געוואָרן און אויסגעלעבט זיינע פריע יאָרן איז מיט אים פאַרבליבן ביז איצט, כאַטש ער לעבט שוין אין נויאָרק פיל מערער, ווי ער האָט געלעבט אין זיין ליטווישן דאָרף.

זי איז ביי אים געווען דער פרעליוד פון זיין גרויסער זאמלונג לידער, וואָס איז דערשינען אין ניינצן-פּופּצן און וועל-כע איז איבערגעדרוקט געוואָרן אין ניינצן זעקס און צוואַנציק אין אַ פּאַרגרעסערטן פּאַרמאַט. די זעלבע מיל איז ווידער-אַמאַל דער פרעליוד פון זיין נייסטער זאמלונג, וואָס איז נאָר-וואָס דערשינען און ליגט איצט אויף מיין טיש.

נויאָרק האָט ער קיינמאַל ניט באַנומען.

די גרויסע קאָכיקע מעטראָפּאָליע איז צו רושיק פאַר זיין געמיט.

ער האָט דאָס אפילו יאָ געוואָלט און אַ פּראווי געמאַן, אָבער :

ווילט זיך מיר צונויפגארטלען זשוכאוויץ-בראָדוויי, ווי אַ פּאַס אַ לעדערנער גאַרטל רעדער צוויי. גרעבליעט שוואַרצע שטרעקן זיך בלאַטיקלעך און נאַס. רויע פּייערלעך ביי דער ערד ציען שוואַרצע גאַס.

עס האָט זיך אים נישט איינגעגעבן. בראָדוויי איז צו שטאַרק פאַר זשוכאוויץ און אזוי ווי יוסף ראָלניק האָט צו אָט דער ריזיקער, קאָלירייכער און וואַנזיניקער בראָדוויי זיינע אויגן און זיין האַרץ נישט צעעפנט, האָט ער זי נישט באַנומען. זי איז פאַר אים געווען נישט מער, ווי נאָך אַ וועג אויף נאַטס באַראַט. און אפשר האָט ער יאָ זיינע אויגן און זיין האַרץ צעעפנט און דאָך נישט קאַנענדיק זי באַנעמען, האָט ער זיך באַוואוסטזיניק אָפּגערוקט פון איר און זיך געלאָזט צו זיין „אינקאַגניטאַ“, וואָס איז דאָס איינזאַמסטע אינדזל אין אונזער אידישער דיכטונג. יוסף ראָלניק איז דער נזיר אין דער אידישער דיכטונג, אָבער זיין נזירות איז נישט קיין אינדישע, וואָס דערגיט צו נירוואַנע, נאָר אַ אידישע נזירות, וואָס רוקט זיך אָפּ אַן אַ זייט, מיט זיך נישט מיט דעם אַרום, אָבער האַלט פונדעסטוועגן אַן אויג פון אַ זייט אויף דעם, וואָס קומט פאַר אין דעם אַרום.

און ווער ווייסט ?

אפשר וועט ער זיך נאך באפרייען פון זיין „אינקאָגניטאָ“
און זיך דערנענטערן צום לעבן, זיך אויסמישן מיט דעם, דאָס
באַנעמען און דערמיט אויפסניי באַפּרוּכפּערן זיין ליד.
דאָס לעבן איז דאָך אזוי גלאַנציק, אזוי בריוונדיק, כאַטש
עס טראַגט אויף זיך ראָלניקס כאַלאַט און נישט קיין יום־טובדיקן
פּראַק.
יוסף ראָלניקס הערלעך און פשוט וואָרט וואַלט דאָך מיט
אַ נייעם אינהאַלט זיך דערפילט אין זיין פיין און אויפריכטיק
ליד וואַלט דאָך באַמת אַ נייעם אינהאַלט געקראָגן.

מ. י. האימאָוויטש

זיין שרייבען מאַכט אויף מיר שטענדיק דעם איינדרוק, ווי ער וואָלט געזען דאָס לעבן דורך אַ פענצטער פון אַ הויבן שטאָק, זיינען דערפאַר די מענטשן פון זיינע נאָוועלן אַזעלכע מיניאַטורנע. עס איז בלויז דער הינטערגרונט, וואָס איז ביי אים אַ ברייטער, ווייל דעם הינטערגרונט קאָן מען זען פון דער הויך דורכן פענצטער פיל ברייטער, אויף גאַנצע מיילן.

משה יונה האַימאָוויטש מישט זיך זייער ווייניק מיט די מענטשן, וואָס ער מאַלט אין זיינע נאָוועלן, אָבער פיינט האָט ער זיי פונדעסטוועגן נישט. ער איז צו פילאָזאָפיש־קיך, אַז ער זאָל זיי פיינט האָבן.

עס איז בכלל נישטאָ אין זיין שרייבן נישט קיין ליבע און נישט קיין שנאה.

אַזוי אין זיינע נאָוועלן און אַזוי אויך אין זיינע עסייען און פעליעטאָנען.

עס איז אַ קילע פילאָזאָפישע באַטראַכטונג פון מענטשן אונטער אַזעלכע, אָדער אַנדערע סיטואַציעס און לאַגעס, וואָס זיינען אַזוי, ווי זיי זיינען, ווייל אַנדערש האָט בשום אופן נישט געקאָנט געשען.

ליבע מיינט באַנייטערונג, אָבער דער, וואָס נעמט דאָס לעבן שטענדיק קיך און באַטראַכט, האָט נישט פון וואָס באַנייטערט צו ווערן. שנאה מיינט געוויינלעך אַנטוישונג, אָבער ער דערוואַרט קיינאַמל נישט מער פון מענטשן ווי דאָס, וואָס זיי קאָנען גיבן. אָפטמאָל דאַכט זיך דיר אויס אויף אַ מינוט, אַז ער האָט רחמנות אויף מענטשן, אָבער דו כאַפסט זיך גלייך, אַז דו האָסט אַ טעות געהאַט, וואָרים רחמנות הייסט מיטגעפיל און מיטגעפיל איז סענטימענטאַליזם, וואָס קומט געוויינלעך פון איבערשויםטע עמאָציעס און דאָס איז בשום אופן נישט אין כאַראַקטער פון משה יונה האַימאָוויטש.

מיט דער גאַנצער מיסטעריע, וואָס דאָס לעבן פאַרמאַגט, איז דאָס פונדעסטוועגן פאַר אים נישט אינגאַנצן אומקלאָר־ און אָפּטמאָל אפילו זייער פשוט. עם איז עפעס, ווי ער וואָלט מעשה גוטער ספּאַרטמאַן אויפגעהויבן די הענט און געזאָגט אויף אַ גאַנץ גוטמוטיקן און געמיטלעכן אופן:

— צי עם איז דאָ אַ נאָט אויף דער וועלט, בין איך טאַקע נישט דערגאַנגען, אָבער אז עם איז דאָ אַ זון, וואָס בשעת זי וואַרעמט איז זייער אַנגענעם, דאָס ווייס איך.

ער ווייסט, אז עם איז דאָ אַן אוניווערז אין וועלכן עם שוועבן אַרום אַזויפיל און אַזויפיל פּלאַנעטן. איינער פון זיי איז די ערד אויף וועלכער עם זיינען דאָ מענטשן און אויך ער, משה יונה האַימאַוויטש. צו וואָס און צו ווען? ווייסט עם דער גוטער יאָר!

געווען אַ צייט, ווען ער האָט געפרואווט דערגיין דעם סוד פון אָט דעם אַלץ אַרום אים. ער האָט אים געזוכט אין די דיקע ביכער, וואָס זיינען דאָ, אָבער אָנשטאַט צו דערגיין דעם סוד, האָט ער גאָר געפונען אין זיי אַ שלל פון אינטערעסאַנטע פאַרמען און סטילן און אַזוי ווי דאָס געפונענע האָט אים זייער אַ סך גענום געגעבן, איז פאַרעם און סטיל געוואָרן דער גאַנצער זין פון זיין לעבן.

ב.

אָבער איז דען ווירקלעך דאָ אַזאַ זאַך, ווי הוילע פאַרם אינגאַנצן אָן אינהאַלט? און סטיל? איז טאַקע פאַראַן אַזאַ קונסטווערק אויף וועלכן מען זאָל קענען זאָגן, אז דאָס איז בלוז סטיל און מערער גאָרנישט?

— אומזין! — וועט משה יונה האַימאַוויטש אַליין אַ זאָג טאָן און זיינע קליינע, אָבער דורכדרינגלעכע אויגן וועלן דערביי טאָן אַ פּלאַקער אויף מיט טונקעלע פּלעמלעך. און משה יונה האַימאַוויטש באַווייזט עם סיי מיט זיין שרייבן און סיי מיט זיין פּערזענלעכן לעבן. אויבנאויף, דאַכט

זיך, דורכאויס נישט מער, ווי פאָרם און סטיל, אָבער קיינמאָל נישט אינגאַנצן אָן אינהאַלט, נישט מער דער אינהאַלט אין אים איז אַליין אַ שטיק פאָרם און אַ באַזונדער מין סטיל.

מוז מען טאָסע ווייזן דאָס אינערלעכע אַזוי, אַז עס זאָל אַרויסטראַטשען דורך דעם אויסערלעכן? קאָן מען דען נישט מאַלן דאָס אויסערלעכע אַזוי, אַז מען זאָל במילא דערפילן דאָס אינערלעכע?

מאָלט טאָסע אַזוי משה יונה האַימאָוויטש זיינע מענטשן. דורך אַ באַוועגונג פֿון יענעמס אַ האַנט, דורך אַ זייטיקן בליק פֿון עמיצנס אַן אויג, דורך אַ קנייטש פֿון אַ מענטשנס אַ מלבוש רעגיסטירט ער דאָס אינערלעכע לעבן פֿון זיינע פּערזאָנאַזשן.

אפילו דעם „מאָן פֿון נצרת“, וועמען ער האָט דערזען פֿון אַ פּיל העכערן אָרט, ווי דורך זיין פענצטער פֿון אַ הויכן שטאָק, האָט ער אונדז געוויזן פּיל מער דורך זיין בערדל, אויגן און באַוועגונגען, ווי דורך דער פּילאָזאָפּיע, וואָס ער האָט גע-פּרידיקט, וואָרים עס איז דאָך נישט געווען די קריסטלעכע פּילאָזאָפּיע, וואָס משה יונה האַימאָוויטש האָט אונדז געוואָלט באַלייכטן. אַזעלכע באַלייכטונגען זיינען דאָ אַ סך און יעדע באַלייכטונג איז סיווי וויכטיק בלויז אויף אַזויפיל אויף וויפּיל מיר זען דעם באַלייכטער מיטן לאַמטערן אין זיין אויפגעהויבענער און אויסגעשטרעקטער האַנט.

— פאָרם און סטיל! — טענהט שטענדיק משה יונה האַימאָוויטש אין זיינע פּערזענלעכע געשפּרעכן וועגן קונסט און הערט דערביי נישט אויף אַטקירן יענע שריפטשמעלער, וועל-כע פּאָסן אָן אין זייערע ביכער מיט גאַנצע פעס אינהאַלט, וואָס סטאַרטשעט אַרויס אויף אַ פּאַרמלאָזן און סטיללאָזן אופן.

ג.

אין דער משפּחה פֿון די אידישע שריפטשמעלער אין ניויאָרק איז משה יונה האַימאָוויטש דער איינציקער, וואָס טראָגט קיינמאָל נישט אויף זיך די טאָגע פֿון אַ שריפטשמעלער.

עס איז עפעס, אזוי ווי די שריפטשמעלער-טאָגע וואָלט געווען אין זיינע אויגן, ווי אַן אַניפּאָרם און אַניפּאָרמס זיינען נישט פאַר אים.

פאַרם יאָ, אָבער נישט קיין אַניפּאָרם!

פאַרם איז נאָך אַלעמען עלאַסטיש. ביט זיך לויט דער שטימונג, לויט דעם מאָמענט, אָבער אַניפּאָרם איז שטענדיק דאָס זעלבע. פאַרם גייט האַנט אין האַנט מיט סטיל, אָבער אַניפּאָרם איז ביים סאַמע סוף סטילאַזיקייט, וואָרים, ווי קאָן אַ בייכלדיקער מענטש טראָגן די זעלבע אַניפּאָרם, ווי עס טראָגט אַ מענטש מיט אַ שלאַנקער פיגור?

משה יונה האַימאַוויטשעס סטיל טראָגט דוקא נישט קיין אויסטערלישן שניפּס, אָבער דער איינפאַכער שניפּס אַרום זיין האַרז איז שטענדיק אויסגעבונדן אזוי, אַז ער וואַרפט זיך אין די אויגן מיט דער פּערפּעקטקייט און נעמקייט.

— משה יונה, איר זעט היינט אויס ווי אַ באַנקיר, — זאָגט אים עמיצער אין שפּאַס.

— נו יאָ, איך האָב היינט אָפּגענומען צען דאָלאַר פאַר אַ דערציילונג, — ענטפּערט ער גוטמוטיק.

גוטמוטיקער שפּאַס איז זייער כאַראַקטעריסטיש פאַר משה יונה האַימאַוויטשן.

אפילו דער נאַטור אַליין שטעלט ער אַרויס אַ צונג, ווי ער וואָלט זיך געריצט מיט איר: — דערקאַנט מיך, האַ?

בשעת די קאַלעגן פון זיינע יאָרן קוקן שוין אויס גאַנץ באַיאָרנטע מענטשן, שפּאַנט ער אַרום צווישן זיי מיט אַ פיגור פון אַ יונגן אַטלעט.

אַלע ווייסן, אַז משה יונה האַימאַוויטש פאַרדינט נישט איבעריקס פיל און דאָך איז ער שטענדיק דער שענצט-געקליי-דעטער צווישן אונדז אַלעמען.

וואו נעמט ער דערויף?

ער נעמט אין ערגעץ נישט!

ער פארמאָגט אזאַ כישוף־שפרוך, וואָס האַלט נישט נאָר אים אַליין שטענדיק יונג, פֿריש און ניי, נאָר אויך אַלץ, וואָס איז אין נאָענטער באַרירונג מיט אים.

פונקט, ווי ער ווייסט די קונץ פון איבערזאָגן אַן אַלט וואָרט אויף אַ גאַנץ נייעם אופן, אַזוי ווייסט ער אויך די קונסט צו טראָגן אַן אַנצוג עטלעכע יאָר און ער זאָל אויסקוקן אַזוי ניי, ווי ערשט פונעם שניידער אַרויס. די פּאַר מלבושים, וואָס ער פאַרמאָגט, בייט ער אויף זיך טאַג־טעגלעך און האָט שטענדיק גרויס הנאה צו הערן פון אַ קאַלעגע:

— משה יונה, וואו און ווען האָסטו געקויפט אַט דעם פּרעכטיקן אַנצוגל, האָ?

אַט אַזוי איז ער, אונדזער משה יונה האַימאָוויטש, — דער שטענדיק יונגער און עלעגאַנטער צווישן די קאַלעגן.

ער האָט דעם כּוח צו פאַרוואַנדלען איינפאַכע פּעדים אין אַ געוועב, וואָס גיט דעם איינדרוק פון זייד.

זיינע אויגן זיינען קליינע, אָבער שאַרף זיינען זיי און דורכדרינגלעך, אַז אָפטמאָל האָסטו דעם איינדרוק, אַז עס זיינען אָנגעשטעלט אויף דיר צוויי גרויסע קוקערס. אַ האַרט קול ביי אים און שווער ציט עס זיך פון זיין מויל, אָבער זיינע ווער־טער פּאַלן שטענדיק פון אים מיט יענער גרינגקייט, וואָס דער־מאַנען אין גלאַנציקע קאַמאַשן איבער ווייכן טעפּיך.

— העלף באָ! — טוט ער אייך אַ באַגריס מיט אַ וואוילינגנער־ישקייט ביים באַגעגענען זיך, ווי ער וואָלט געווען אַ זאָרגלאָזער לעב־יונג אויף דעם נויאָרקער בראָדוויי און נישט קיין לאַנגיאָריקער, פּראָדוקטיווער און ערנסטער שריפטשטעלער.

ד.

און אַז ער איז אַ פּראָדוקטיווער שריפטשטעלער, ווייסן בלוזן זיינע נאָענטע מענטשן און נישט די ברייטע עפנטלעכקייט. אונדזער אידיש לעבן אין אַמעריקע איז נישט מסוגל אויפֿ צונעמען די ווערק פון אלע קינסטלער, וואָס מיר פאַרמאָגן, משה יונה האַימאָוויטש ווייסט עס און נעמט דאָס אָן מיט

יענער פילאָזאָפֿישער קלאַרקײט, ווי ער נעמט אויף דאָס לעבן אין זײַנע ווערק.

פאַר די פֿילע יאָרן, וואָס ער איז אין אונדזער ליטעראַטור, זײַנען דערשינען בלויז אַ פּאַר פּון זײַנע ביכער און אויך זײ זײַנען געקומען אין דער עפנטלעכקײט, ווי דורך נסים ממש, יואָרים ער אַליין האָט נישט געמאַכט די מינדסטע אָנשטרענגונג, אַז זײ זאָלן דערשיינען.

מיט יאָרן צוריק איז געשען אַזאַ נס.

אַ יונגעראַן מיטן נאָמען סקולער האָט געגרינדעט אַ פּאַר-לאַג מיטן נאָמען „קולטור“ און צווישן די פּאַר געדרוקטע ביכער, וואָס אָט דער פּאַרלאַג האָט אַרויסגעגעבן, איז אויך געווען די פּײַנע נאָוועלע, דער „מאַן פּון נצרת“ פּון משה יונה חאַימאַוויטש.

— די גרעסטע נאַרישקײט פּון אַ מענטשן! — האָט חאַימאַוויטש באַמערקט וועגן פּאַרלעגער.

— ווי מײַנט איר, ער וועט פּאַרקויפּן אַ פּאַר ביכלעך, האַ? אָט אַזױ האָט ער געפרעגט די חברים, וואָס זײַנען דעמאָלט געזעסן מיט אים בײַ אַ טישל אין קאַפּע־הויז און דאָס מערקוויר־דיקסטע איז געווען, וואָס נישט קײן טרויער און נישט קײן בײזקײט האָבן זײך געהערט אין זײן קול. זײן פנים האָט געד־האַט אַ גוטמוטיקן אויסזען און עס איז געווען, אַזױ ווי ער וואָלט געטראַכט בײַ זײך:

— נו, וואָס זשע, די וועלט האָט שוין טאַקע ניט מער, וואָס צו טאָן, ווי בלויז צו לײענען ביכער? און אויב יאָ לײענען ביכער, מוזן זײ דוקא זײן מײנע ביכער?

אָט אַזױ אין יענע פּרײעריקע יאָרן און אָט אַזױ אויך הײַנט.

אָט זיצט ער מיט מיר בײַ אַ טישל און מישנדיק מיטן לעפעלע אין דער גלאַז טײ, רעדט ער איצט מיטן זעלבן אינטער־רעס וועגן די לאַצן פּון זײן פּערפּעקט אויסגעפּרעסט רעקל, פּונקט,

ווי ער האָט פריער גערעדט וועגן דעם מאַרקסיסטישן צונאַנג צו קונסט.

ער האָט ליב דאָס לעבן, ווייל ער געפינט אין דעם אַ פיינע קאַלעקציע פון פאַרשיידנפאַרביקע פאַרמען און סטילן און עס איז דאָ פון וואָס גענוס צו קריגן. אים איז טייער פראַנקרייך, ווייל זי האָט אים געגעבן פלאַבערן און פראַנסן אין וועלכע ער איז ביז היינט צו טאָג נאָך פאַרטיפט פון צייט צו צייט און דער סאָוועטן־פאַרבאַנד איז אים טייער, ווייל פון דאָרטן גייט אויף פאַר אים דער גאַנץ נייער, פראַלעטאַרישער סטיל, וואָס לענין האָט מיט זיין געניאַלער פערזענלעכקייט אַריינגעבראַכט אין לעבן אַריין.

פאַר אים צעשמייכלט זיך דער פרימאָרגן צוליב דעם, וואָס ער האָט איבערגעליענט אינדערפרי אַ פיינע דערציילונג פון יוסף אַפאָטאָשו, פונקט ווי דערפאַר, וואָס פינפטע עוועניו האָט אין די שוויפענצטער שיינע שניפסן און ער קאָן זיי באַוואונדערן, ווען ער האָט צייט דערפאַר.

ה.

און צייט האָט מער פון אַלעמען ביי אונדז משה יונה האַימאָוויטש.

אפילו דאָן, ווען ער איז געווען רעדאַקטאָר פון דער „וואַכנ־בלאַט“, וואָס גייט שוין אַרויס אַ לענגערע צייט ביי אונדז אין ניו־אַרק, האָט ער אויך צייט געהאַט מער פון אַלעמען. מען זעט אים אָפט שפאַצירן גלאַט אַזוי זיך, אַ געטן, אַ פּיין געקליידטן, איבער דער צווייטער עוועניו פון ניו־אַרק. ער האָט צייט צו שטיין און באַוואונדערן אַ שוויפענצטער פאַר אַ לענגערער צייט. ער געפינט שטענדיק אַ פאַר שעה אַוועקצור געבן צו זען אַן אַטלעטן קאַמף, אויב ער קאָן נאָר קריגן אַן אומזיסטיקן בילעט דורך אַ ספּאָרט־קריטיקער.

מען דאַרף זען מיט וואָס פאַר אַ רואיקייט משה יונה האַי־מאָוויטש זיצט אין דער דרוקעריי, וואו די „וואַכנבלאַט“ ווערט געדרוקט.

אנדערע שריפטשמעלער כאפן זיך אריין אין איילעניש.
מען כאפט א בליק אויף א קארעקטור און מען פארשווינדט
און ער קוקט אויף זיי שטענדיק מיט אזא רואיקייט:

— וואָס איז די איילעניש, האָ?

נאָענטע מענטשן, וואָס ווייסן, אז זיינע שופלאָדן זיינען
אָנגעלאָדן מיט א היפשער צאָל מאַנסקריפטן, וואונדערן זיך
אַמאָל:

— ווען שרייבט משה יונה חאימאָוויטש?

זעט אויס, אז דאָס, וואָס ער וואַרפט זיך אונדז שטענדיק
אין די אויגן איז דערפאַר, ווייל ער איז פון די, וואָס מען קאָן
נישט פאַרבייגיין אומבאַמערקט.

מנחם באַריישאָ

ביז היינט איז מיר נאָך אַלץ שווער זיך צוגעוואוינען צום נאָמען „באַריישאָ“, וואָרים פאַר יאָרן און יאָרן, אַז ער איז ביי אונז געווען „מנחם“ און נישט „באַריישאָ“.

פאַרוואָס האָט ער פּלוצלונג באַשלאָסן צו ענדערן זיין נאָמען? איז דאָס געווען צופּעליק? אָדער איז אין דעם געדענגן עפעס אַ כּוונה?

איך ווייס נישט. איך האָב וועגן דעם מיט אים קיינמאָל נישט גערעדט, אָבער א שטיקל השערה בוי איך אויף דעם, וואָס נישט נאָר האָט ער צוגעגעבן נאָך אַ נאָמען צו זיך, נאָר ער האָט אפילו דעם נאָמען „מנחם“ פאַרקירצט און פון דעם אַמאָליקן מנחמען איז געוואָרען מ. באַריישאָ.

און מיין השערה איז — די גרינטלעכערע איבערקערעניש, וואָס איז פאַרגעקומען אין אים פאַר די לעצטע יאָרן.

עס איז אַן איבערקערעניש, וואָס האָט אים געצוואונגען זיך אָפּצוטרייסלען פון אַ סך זאַכן, וואָס ער האָט יאָרן־לאַנג געטראָגן מיט זיך.

איך זאָג „מיט זיך“ און נישט „אין זיך“, ווייל פון דעם וואָס ער האָט געטראָגן אין זיך האָט ער זיך נישט אָפּגע־טרייסלט. ער טראָגט דאָס אויך איצט און טאָקע מיט מער קלאַרקייט. און דאָס איז דער רעזולטאַט פון די אָפּטרייסלונגען, וואָס ער האָט געמאַכט פון זיך אין די לעצטע יאָרן.

פאַראַנען קינסטלער, וואָס ווערן געבוירן אין אַרבעלעך. זיי זיינען די גליקלעכע. נישט נאָר ווערן זיי געבוירן מיט קריג־לעך אין די הענט, נאָר די קריגלעך זיינען שוין טאָקע ביים סאַמע געבורט אָנגעפילט מיט וויין און פאַראַנען קינסטלער, וואָס ווערן געבוירן אָדער מיט קריגלעך בלויז און זייער מיסיע איז צו זוכן די ריכטיקע קוואַלן פון וואַנען צו שעפּן, אָדער מיט

א לעבעדיקן קוואל און זיך און זייער ארבעט אויף דער וועלט און צו באשאפן די ריכטיקע קריגלעך.

מ. באַריישאָ געהערט צו די לעצטע סאָרט קינסטלער אין אונדזער דיכטונג.

ער איז געקומען צו אונדז מיט אַ סך אָנגעפילטקייט אין זיך, אָבער עס האָט אים גענומען יאָרן צו באַשאַפן די ריכטיקע פּאַרעם, דורך וועלכער דער אינהאַלט, וואָס איז אין אים, זאָל קריגן דעם ריכטיקן אויסדרוק.

עס איז גענוג צו וואַרפן אַ בליק אויף דעם גאַנג, וואָס ער האָט דורכגעמאַשריט ביז איצט, צו זען דעם שווערן געראַנגל, וואָס ער האָט דורכגעמאַכט אין זיין זוכעניש פון פּאַרמען.

עס איז גאַנץ נאַטירלעך, וואָס ער האָט ביים אָנהויב זיך באַנוצט מיט דער לירישער פּאַרם און עס איז אויך גאַנץ נאַטירלעך, וואָס ער האָט אין יענער צייט געגלויבט, אַז ער האָט דאָס ריכטיקע קריגל אין וועלכן אָנצופילן זיין וויין און אזוי ווי זיין אינהאַלט איז, — גאַנץ צו מאַכן דאָס צעפּאַלנקייט, דאָס צעדריבלטקייט, האָט דער נאָמען „מנחם“ זיך געפּאַסט, וואָרים „מנחם“ מיינט אַ טרייסטער, וואָס טרייסט, אַ צינדער פון האַפּנונגען אויף ליכטיקע צייטן.

עס איז אינטערעסאַנט, אַז דער אינהאַלט האָט זיך ביי אים ביז היינט ניט געביטן. ער גייט ביי אים דורך דורך אַלע קינסטלערישע פּאַרעם־עקספּערימענטן, וואָס ער האָט ביז איצט געמאַכט, נישט מער, וואָס דורך איינעם זעט ער זיך פיל קלע-רער און פיל לויטערער, ווי דורך אַן אַנדערן.

מען זעט זיין אינהאַלט דורך זיינע לירישע עקספּערימענטן, מען זעט אים דורך זיינע דראַמאַטישע פּאַעמען „דער גלגול“, „דער פּאַסטוך דוד“. אָבער מען זעט אים פיל לויטערער און קלאַרער דורך זיין עפישער פּאַעמע „זאוול רימער“ און דורך דער רייע אַנדערע עפישע פּאַעמען, וואָס ער דרוקט לעצטנס אין פּאַרשיידענע אויסגאַבן.

עס קוקט מיר אויס, אַז אָט די עפישע פּאַרעם איז דאָס ריכטיקע קריגל פאַר זיין וויין און אזוי ווי אין זיין דערגיין צו

אָט דער פּאַרעם האָט ער זיך געמוזט אָפטרייסלען פון אַ נאַנ־
צע רייע בגדים, וואָס ער האָט אויפן וועג אויסגעפרואווט אויף
זיך, האָט ער שוין אין איין וועג זיך אויך אָפגעטרייסלט פון
דעם נאָמען „מנחם“, וואָס האָט געמיינט „דער טרייסטער“.
פאַר יענע יאָרן, ווען ער האָט געריטן אויף דעם גראַציעזן
בלוי־לירישן פּערדל, האָט זיך דער נאָמען „מנחם“ געפּאַסט,
אַבער איצט, ווען ער שטייט מיט דעם שווערן געצויג אין די
הענט פון אַן עפיקער, איז מ. באַריישאָ מער רעפרעזענטאַטיוו.

ב.

געווען אַ צייט, ווען ער איז געווען באַהעפט מיט די איר
דישע קאָמוניסטן אין נויאָרק. ער האָט געדרוקט זיינע זאַכן
אין דער „פרייהייט“ און איז געלייענט געוואָרן פון צענדליקער
טויזנטער פּראָלעטאַריער.

— איר פּאַרשטייט ? — פלעגט ער זיך אין יענע יאָרן
אַמאָל צו מיר ווענדן און קנייטשנדיק דעם שטערן, פלעגט ער
זיך צורידן :

— דער „איד“ איז טאַקע זייער אַ וויכטיקער ענין. אַבער
ער מוז זיין באַהעפט מיטן לעבן. מיטן כלל. אַנדערש איז
דאָס געשאַפּענע ווערק קיין ווערק נישט.

אָט אזוי פלעגט ער אין יענע יאָרן צו מיר רידן און לויט
זיינע רייד איז אויסגעקומען, אַז ער איז זייער גליקלעך, וואָס
ער האָט זיך באַהעפט מיטן כלל, אַבער זיין פנים האָט דער־
ציילט גאָר עפעס אַנדערש.

עפעס אזא אומעט איז דוקא אין יענע יאָרן געווען אויס־
געשפּרייט איבער זיין פנים.

פאַרוואָס ?

איך האָב געפרואווט אויסטייטשן דעם אומעט, וואָס האָט
געווייעט פון אים דערמיט, וואָס אין זיין באַהעפטונג מיטן כלל
האָט ער זיך דערפילט געבונדן אין זיין זוכעניש נאָך יענער
פאַרם אין וועלכער ער האָט זיך גענויטיקט. איך האָב גע־
אַנט, אַז פאַר אים איז דער כלל מיט וועלכן ער האָט זיך באַ־

העפט נישט קיין פארקייטלונג פון טויזנטער איינסן, נאָר איין גרויסער איינס, וואָס שלינגט איין אַלץ און אַלעמען און צווישן זיי ווערט ער אַליין אויך פאַרשלונגען.

אַזוי האָב איך פאַר זיך אינטערפּרעטירט דעם אומעט, וואָס האָט געווייעט פון אים אין יענע יאָרן און מיר דאַכט זיך אויך איצט אויס, אַז מיין אינטערפּרעטאַציע איז געווען אַ ריכטיקע, וואָרים ווען אַ דיכטער, וואָס הויבט אָן באַנעמען דעם וועג אויף וועלכן ער דאַרף ווענדן זיינע טריט, קערט זיך אָפּ פון אים דערפאַר, ווייל דער מאַמענט פאַדערט פון אים נאָר אַן אַנדערן, קאָן דער אַנדער וועג נישט זיין קיין מול־ברכהדיקער סיי פאַר דעם מאַמענט וועלכן ער האָט ברעה צו דינען און סיי פאַר זיין אייגן געמיט, וואָס ווערט דורכרעם צעריסן און צעפיצלט.

זיין וועג איז דער וועג איבער וועלכן ער האָט געפונען זיין „זאוול רימער“. אין אָט דעם ווערק האָט דער אינהאַלט אין אים געפונען די פאַרעם און „זאוול רימער“ איז אין פאַר־גלייך מיט אַלץ, וואָס איז דערשינען פון אים אין בוך־פאַרם, זיין פּינסטע און עכטסטע דערגרייכונג. עס איז אַ ווערק פון פולשטענדיקער שלימות און עס איז פון ביז נאָר וויכטיקער באַטייטונג אין אונדזער דיכטונג. וואָלט ער אין די יאָרן אין וועלכע ער האָט זיך אידענטיפּיצירט מיטן קאָמוניזם, ווייטער גענאַנען אויף אָט דעם וועג, וואָלט ער נאָכזיניע און נאָר אַנדערע „זאוול רימערס“ באַגעגנט צווישן די אידישע קאָמוניסטישע מאַסן און דער עפיקער אין אים וואָלט זיי אונדז נעגעבן מיט דער זעלבער קינסטלערישער דערגרייכונג, וואָס ער האָט דערגרייכט אין זיין ערשטן „זאוול רימער“. האָט ער זיך אָבער אין יענע יאָרן, ווי עפעס פאַרלוירן. אַנשטאָט דעם זעער פון מענטשן, דער באַנעמער פון אידיענגעראַנגלען מ. באַריישאַ, וואָס האָט זיך אַזוי פּיין אָנגעהויבן צו פאַרמירן, איז ווידער צום לעבן געקומען דער זינגער, באַזינגער, דער טרייסטער מנחם, וואָס האָט אָפּערירט מיט פאַרמען דורך וועלכע דאָס

עכטע אין אים האָט נישט געמאָנט קומען צום פּוֹלסטן אויס-
דרוק און דערפאַר דער „ויתרוצו" אין אים און דערפאַר די
מרה שחורה אויף זיין פנים, כאָטש לויט די רייד, וואָס ער
האָט גערעדט פּערזענלעך און לויט די געזאַנגען, וואָס ער האָט
געזונגען שריפטלעך, האָט עס געהייסן, אז אים איז אדרבה
ואדרבה.

ג.

אַרדאי זיינען געווען יאָרן, ווען פון זיין אויסרלעכן אויס-
זען האָט געשלאָגן מיט רושימער און איבערשויםטער פרייד,
כאָטש אין די זעלבע יאָרן איז ער שוין אַרומגעגאַנגען מיטן
לאַמטערן אין די הענט און געזוכט דאָס קריגל, וואָס איז אים
נויטיק געווען.

דאָס זיינען געווען די יאָרן פון זיין יוגנט און יוגנט האָט
אַ טבע צו זינגען אפילו, ווען זי האָט נישט קיין שיד אויף די
פּיס אַנצוטאָן.

עס דערמאָנט זיך מיר די צייט ווען ער איז אָנגעקומען
קיין נויאָרק.

איך זיך מיר אזוי אויף איסט בראָדוויי אין קעלער-רעס-
טאָראַן און פּלאַפּ מיט אַ חבר. פּלוצלונג דערהער איך הינטער
זיך אַן אומבאַקאַנט קול:
— האַלפּערן געפּעלט מיר.

איך דריי אויס דעם קאַפּ און דערזע צווישן אַ גרופּע
באַקאַנטע יונגע שריפטשמעלער אַ יוגנטמאַן מיט אַ קיילעכדיק,
לאַכנדיק פנים און פינע אש-קאַליריקע האָר.
— ווער איז ער? — ווער איך נייגערדיק.

נאָר אַט טוט זיך אַ טראַג אַריין ווי אַ ווינט משה לייב
האַלפּערן און טוט אַ זאָג הויך אויפן קול:
— העלאָ, מנחם!

— מנחם?

— נו יא, דאָס איז ער דאָך טאַקע.
איך האָב זיך דערמאָנט, אז מיט אַ פּאַר אָונטן פריער

האָב איך געזען זיין בילד אין אַן אַלבאָם ביי מיין שוואַרצ־
אויגיקער באַקאַנטער.

— ער איז פּרעס ליבלינג, — האָט זי מיט באַוואונד־
דערונג גערעדט וועגן אים.

איך האָב געקוקט אויף פּרעס בילד, וואָס איז אויך געווען
אַריינגעקלעפט אינעם זעלבן אַלבאָם, און באַמערקט:
— פּרץ קוקט אויס ווי אַ פּוילישער גוטבאַזיצער.

— און מנחם ווי זיינס אַ זינדל, — האָט זי צוגעלייגט
און צערטלעך אַ גלעט געטאָן מנחם פנים אויפן בילד.

אַביסל שפעטער האָט זי מיר דערציילט וועגן אַן אָונט
אין דעם וואַרשעווער „הזמיר“ אויף וועלכן זי האָט געהערט
מנחמען פּאַרלימענט זיינע לידער:

— ער האָט אַזעלכע צאַרטע, ווייסע הענט, — האָט זי
מיט פּאַרליבטקייט אין קול גערעדט און איך, וואָס האָב אין
יענער צייט געאַרבעט יעדן טאָג מיט אַ פּאַרב־בערשטל, האָב
דערפילט אַן אומרואיקייט וועגן מינע אייגענע הענט.
איך האָב זיך געטרייסט, וואָס דאָס גאַזפּלעמל איבערן
טיש איז געווען אַ קליינס און האָט צו מינע הענט נישט
זייער שטאַרק דערגרייכט.

אין אַ וואָך אַרום האָבן די „יונגע“ אָפיציעל מקבל פנים
געווען מנחמען.

אויף דער פּלאַטפּאָרמע זיינען געזעסן אַ רייע יונגע שריפט־
שטעלער. זיי האָבן אויסגעקוקט לַגבי דער האַלטונג פון מנחמען
אַזוי אומבאַהאַלפן, אַז דער איינדרוק איז געווען, אַז נישט זיי
זיינען דאָ מקבל פנים אַן ערשט־אַריבערגעקומענעם גאַסט, נאָר
אַז דער גאַסט איז אַריבערגעקומען פון יענעם זייט ים כדי צו
געבן סמיכה די היגע אומבאַהאַלפענע יונגע פּאָעטן, וואָס זיינען
דעם ברייטן עולם כמעט ווי נישט באַקאַנט געווען.

איך בין געזעסן מיט מיין שוואַרצ־אויגיקער באַקאַנטער
צווישן דעם עולם און זי האָט מיך אַלע וויילע אַ צופּ געטאָן
ביים אַרבּל און געשמייכלט:

— איז ער נישט וואונדערלעך ?

נו יא. ער האָט דעמאָלט אויסגעקומט, ווי אַ יונגער רבי, וועמענס גלאַנציק אַטלאַסענע קאַפּאַטע איז נאָר-וואָס פּונעם שניידערס הענט אַרויס :

— שטייט אַ בוים פאַרוואַרצלט . . . קומט אַ שטורעם און ברעכט זיינע צווייגן אָפּ . . . טראָגט זיי אין דער פרעמד איבער ימען אוועק . . . וויינען די אָפּגעריסענע צווייגן אין דער פרעמד . . . זיי בענקען אַהיים . . . צו זייער שטאַם . . . דער עולם איז פאַרגאַפט געוואָרן פון אָט די רייד. די ווער-טער, וואָס זיינע פאַמעלעכדיק אַרויס פון זיין מויל, האָבן גע-מאַכט דעם איינדרוק, ווי זיי וואָלטן זיך פריער אין וואַסערן געטובלט.

— איז ער נישט וואונדערלעך ? — האָט מײן שוואַרץ-

אויניקע שכנה נישט אויפגעהערט צו צופן מײן אַרבֿל, און איך בין געזעסן און שטיל צו זיך געטראַכט :
— אַ גליקלעכער יונג, אונדזער מנחם.

ד.

און אין יענע יאָרן האָט ער טאַקע געגעבן דעם איינדרוק פון אַ גליקלעכן מענטשן.

עס איז געווען די צייט, ווען דער אינהאַלט אין אים האָט שוין אָנגעהויבן אָנצוטאַפן די ריכטיקע פּאַרם. עס איז געווען נישט לאַנג נאָכדעם, ווי ער האָט אויפגעשריבן זיין גרעסע-רע פּאַעמע „פּוילן“. אַריינפאַלנדיק קיין נויאָרק, האָט ער דערפילט אין אונדזער אידישן לעבן דעם זעלבן געראַנגל, וואָס איז פּאַר-געקומען אין אים אַליין — אַ לעבן, וואָס איז צעשטויבט, צע-דריבלט און בענקט צו דער זעלבער צייט נאָך גאַנצקייט, נאָך פּאַרעם.

איך האָטעלן וואוינען זיי,

פרעגט פאַרוואָס ? פאַרטייטשן זיי, —
אונדזערס איז די גאַנצע וועלט,
בוים מען איך ערגעץ קיין געצעלט.

שפעטער איז געקומען זיין בוך, וואָס טראָגט דעם נאָמען :
 „א רינג אין דעם קייט“.

נישט גלאַט אזוי א רינג, וואָס קייקלט זיך לשם גלאַט
 אזוי קייקלען, נאָר א קייט, וואָס דורות האָבן פאַר אים אָנגעהויבן
 צו שמירן און ער איז בלוז די איצטיקע, ווייטערדיקע „רינג“
 אין איר און ווען ער האָט שפעטער דערפילט, אז די „קייט“
 הענגט אויף משקולת, האָט ער געגעבן דורך זיין בוך „זאָמר“
 דעם זאָמדיקן באַדן איבער וועלכן מיר האָבן אַלע אין יענע יאָרן
 געטראָטן.

לויט דער טעמאטיק, וואָס ער האָט דעמאָלט געברויכט
 פאַר זיינע לידער, וואָלט געדאַרפט געווען יאָגן א שווערקייט פון
 אים פערזענלעך און דאָך איז ער צו יענער צייט געווען דער
 פריילעכסטער יונג צווישן דער גאַנצער חברה יונגוואָרג אין
 ניויאָרק, בשעת אין די שפעטערדיקע יאָרן, ווען ער איז אויף
 א ווייל געווען אַפֿיציעל אידענטיפֿיצירט מיט דער קאָמוניסטישער
 מאַסע, זיך געמישט מיט איר און געזונגען פאַר איר מאַרשן,
 האָט געיאָגט פון אים א טיפע מרה־שחורה.
 פאַרוואָס ?

עס זעט אויס, אז פאַר דעם קינסטלער איז דער קוואַל פון
 פרייד קודם כל אין זיינע קינסטלערישע דערגרייכונגען, —
 מאַכט נישט אויס, וואָס די דערגרייכונג קומט אפילו פון דעם
 אייגענעם אונטערגאַנג, בשעת געזאַנגען פון פרייד, וואָס ווערן
 געשריבן, ווייל מען דאַרף אזוי, ווייל אזוי פאַדערט די באַ-
 וועגונג מיט וועלכער מען האָט זיך אידענטיפֿיצירט, ברענגען
 געוויינלעך דעם קינסטלער פערזענלעך צו דער טיפסטער פּיין
 און פאַרצווייפֿלונג.

ה.

עס גייען אויף אין מיין זכרון צוויי מאָמענטן אין וועלכע
 איך האָב געזען צוויי באַזונדערע מנחמם.
 עס דערמאָנט זיך מיר א שמחה אין ה. ליוויסקס הויז, עטלעכע
 טעג נאָך זיין חתונה.

די קליינע צימערלעך ערגעצוואו אין די בראנס זיינען געווען געפאקט מיט אינגערע און עלטערע שריפטשמעלער.

— חברה, א געזאנג, — האָט יהואש מיט א ליכטיקן פנים פון א גליקלעכן מחותן זיך געבעטן.

— אודאי, אודאי, — האָט אברהם רייזען מסכים געווען און זיך אפילו געלאָזט אין א פריילעכן טענצל צווישן די מיטן, אָבער צום טאנצן האָט מען דאָך געדארפט אונטערזינגער, און חברה יונגווארג איז גאָר געווען פארטאָן אין א געשפרעך וועגן ליטעראטור.

אָבער אָט האָט זיך באוויזן מנחם און עס איז געוואָרן אַן אמתע שמחה.

— וואָס פאַר א דעבאטן! — האָט ער זיך צעשריען אויף דער חברה און טאקע גלייך געטאָן א זינג אויף איין אידיש ליד נאָכן אַנדערן און איז דערנאָך אוועק צו אוקראינישע און אַנדערע פאָלקס-לידער.

זיינע שיינע האָר האָבן זיך זאָרגלאָז און יונגטלעך גע-וויקלט צו זיינע פריילעכע אויגן און זיין פנים איז געווען פול מיט פריידיקער שקאַצעוואטישקייט.

און דאָן גייט אויף אין מיין זכרון אַן אַנדער מאַמענט מיט גאָר אַן אַנדער מנחמען.

עס איז געווען אין די יאָרן, ווען ער האָט זיך באַמיט מיט אַלע זיינע כוחות צו דינען דער באַוועגונג פונם רעוואָלוציאָנערן אַרבעטער־קלאַס און דאָך זיך נישט אָפּוואַגן פון די חברים, וואָס זיינען געשטאַנען אויף יענעם זייט פאַרקן.

דער פּרין־שרייבער פאַראיין האָט געגעבען א קבֿלת פנים פּראָפּעסאָר פּישל שניאורסאָנען און מנחם האָט זיך אויף אָט דעם אָוונט באוויזן. איך געדענק, אַז איך האָב יענעם אָוונט נישט געקאָנט אָפּרייסן מיינע בליקן פון אים, וואָרים עס איז דעמאָלט געוועסן גאָר אַן אַנדער מנחם.

עס איז געווען צום ערשטן מאָל, אַז איך האָב דערזען קנייטשעלעך אַרום זיינע אויגן. פון אָט די קנייטשעלעך איז

אויפגעגאנגען א צער, וואָס האָט גערעדט הויך אויפן קול וועגן טיפע אינערלעכע איבערלעבונגען אין אים.

מענטשן האָבן ווערטער געבעטן און גערעדט און ער איז געזעסן אַ שווייגנדיקער און עקשנותדיק גערויכערט זיין ליולקע. שפעטער האָט זיך עמיצן פאַרבענקט נאָך אַ חסידישן גגון און אויגן האָבן זיך אַ ווענדט געטאָן צו אים :

— נו, מנחם ?

— עס זינגט זיך מיר נישט! — האָט ער שטרענג געענטפּערט און דעם גאַנצן אָונט בלויז געצויגן דעם רויך פון זיין ליולקע.

ז.

עס האָט זיך אים נישט געזונגען אין יענע יאָרן, ווען ער האָט זיך באַמיט צו זינגען און באַזינגען די טריט פונעם רע-וואָלוציאַנערן אַרבעטער-קלאַס און אויב ער האָט יאָ געזונגען, איז דאָס געווען אַ געצוואונגען געזאַנג.

די שולד איז נישט געווען פון דער קאָמוניסטישער באַ-וועגונג. זי האָט אים נישט געצוואונגען צו זינגען דוקא מאַרשן און לירישע געזאַנגען. ער אַליין האָט זיך געצוואונגען. עס איז געווען די צייט אין זיין לעבן, ווען ער האָט זיך געזוכט איבערצוברעכן און עס האָט זיך אים זייער שווער איינגעגעבן. ער, וואָס האָט אַריינגעגעבן אין „זאַוול רימערן“ אַלע מעלות טובות, געמאַכט אים פאַר אַ פאַעט, פאַר אַ פירל-שפילער, פאַר אַ מענטשן וואָס טראָגט אויף זיינע אַרבעטער פלייצעס דעם גאַנצן יאָר פון דער צייט, האָט ער דאָך געמוזט הערן פון דעם זעלבן זאַוולען אַזעלכע ווערטער ווי :

די פרייד גייט, ווי אַ ליכטל, אויס,
און גליק פאַרוואַנעט, ווי אַ רויז,

דאָס זעלבע געשעט מיט זיין וויקטאָר בערגערן פון זיין „גלגול“, וואָס בענקט נאָך באַהעפטונג מיטן כלל און ווערט

דאך צוטראַטן אונטערן קנאפל פון זיין יונגמ׳חבר פירשט מירסקי־מראסלאָווסקיס שווערער נאַציאָנאַלער ירושה.

איין וויכטיקע זאך האָט ער דערגרייכט אין די יאָרן, ווען ער האָט זיך געשטעלט פנים אל פנים מיט דער מאַסע. אויב ער האָט נישט באַוויזן זיך מיט איר צו פאַרשמעלצן, האָט ער אָבער זיך אַליין אין יענע יאָרן קלאָרער דערזען.

דער זעער פונם אידיען געראַנגל אינם מענטשן, וואָס האָט שוין זייט יאָרן געשפּרייט די הענט איבער דעם זינגענדיקן טרייסטער, איז אין יענע יאָרן רייפער געוואָרן און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַן אָפּטרייסלעניש פון אַ סך זאַכן, ווייל דער וויין אין אים האָט דאָס ריכטיקע קריגל געפונען.

מ. באַריישאָ האָט באַזיגט מנחמען.

דער ליריקער האָט אָפּגעטראַטן דאָס אָרט אינגאַנצן פאַר דעם עפיקער.

מיר זעען דאָס פון די רייע פראַנמענטן, וואָס מ. באַריישאָ דרוקט פון צייט צו צייט. עס שלאָגט פון זיי מיט לעבעדיקן אידיען־געראַנגל פון אונדזער צייט, עס הערט זיך פון זיי דאָס קול פון דעם גאַנצן כלל, כאַטש מ. באַריישאָס האַרץ איז אין די מערסטע פאַלן מיט דעם קול פון יענעם טייל אינם כלל, וואָס לעבט פון אַרבעט און קעמפט איבערצובויען אונדזער וועלט.

א. ראבאָי

א. ראבאָי, א מיטארבעטער פון דער קאָמוניסטישער „מאָרגן פרייהייט“, דער געוועזענער סעקרעטאר פון נויאָרקער פּראָלעט פּען, ער שרייבט אָפּגע בריוו צו מאַני לייבן און צו אַנדערע קאָלעגן זיינע, דערמאָנדיק זיי אַז דעם גרויסן יום הדין, וואָס דערוואָרט זיי, ווען דער פּראָלעטאָריאַט וועט איבערנעמען די הערשאַפט פון דער ערד.

א. ראבאָי ?

סאַראַ טיפּע איבערקערעניש עם האָט ווירקלעך געמוזט פאַרקומען אין אָט דעם שטיקלן, שטענדיק ביים זייט גייענ-דיקן מענטשן, וואָס האָט אים פּלוצלונג אַוועקגעשטעלט אין די רושיקע רייען פון די קעמפּער.

ווער עם האָט אים געקאָנט אין די פּריערדיקע יאָרן, יענעם איז אומגעהויער שווער זיך צוצוגעוואוינען צו דער רויטער טאַגע, אין וועלכער ער האָט זיך באַוואוסטזיניק אָנגעטאָן.

דער נאָמען א. ראבאָי האָט זיך פאַר לאַנגע יאָרן אַסאַציר-אירט מיט דעם ווייסן שטיקלן בלענד פון פּריש געפאַלענעם שניי, מיט גרינס פון אַ זייטיקער סטעזשקע, מיטן ריח פון אַלפּאַלפּאַ, אָדער פון פּריש-אויפגעאַקערטער ערד, אָבער א. ראבאָי אין דער מיט פונעם ברייטן זאַמדיקן וועג ? דערצו נאָך מיט אַ ביסל איבערן שולטער, אָדער אַ שטראָפּנדיקע רוט אין דער האַנט ? עם איז אַזוי שווער זיך צוצוגעוואוינען צו אָט דעם נייעם, זיך באַנייטן ראבאָיען.

און דאָך איז דאָס אַ פאַקט. מיר לייענען זיינע זאַכן זייער אָפּט איצט אין דער „מאָרגן-פּרייהייט“ און דאָס זיינען נישט מער קיין „איך דערצייל“ וועגן „אַ פאַס פונעם ים“, אָדער וועגן „שטילע טריט“, — עם איז נישט מער קיין שטילער, רואיקער שפּאַצירן גיין ביים זייט, נאָר טריט אין דער מיט פונעם באַלעבטן טראַקט, עם איז נישט מער קיין לייכטער באַריר מיט די זויגלן

איבער די קעפלעך פון גראָז, כדי דעם פרישן ריח מער אַרויס־
ברענגען, נאָר עס זיינען געקאָוועטע קנאַפּל, וואָס גראָבן זיך
איין און לאָזן צייכנס הינטער זיך.

איז ער איצט מער קינסטלער, ווי פריער? איז ער כאַטש
איצט נישט ווינציקער קינסטלעריש, ווי פריער? אָבער נישט
וועגן דעם האַנדלט זיך עס איצט.

וויכטיק איז, וואָס א. ראַבאָי דינט זיין אידעאַל אויפריכטיק און
ערנסט, שפּאַנט טראַט אין טראַט מיט דעם אַרבעטער קלאַס,
גיט אים אָפּ אַלץ, וואָס ער פאַרמאָגט: זיין וואָרט, ווי זיין
לעבן.

זיין וואָרט דורך דער „מאָרגן־פרייהייט“, דעם „האַמער“,
דעם „סינגאַל“ און דורך אַנדערע אויסגאַבן פון דער קאָמוניסטי־
שער פאַרטיי, און זיין לעבן — דורך דער יוניע, וואו ער איז
טעטיק און דורך דעם פּראָלעטפּען, פון וועלכן ער איז אַקטיוו
און איז דאָרט אַ פירנדיקע פיגור.

מיט אַ צייט צוריק איז מיר אויסגעקומען צו זיין אַ פאַר־
טרעטער פון די אומפאַרטייאישע שריפטשטעלער ביי אַ זיצונג מיט
פאַרשטייער פונעם „פּראָלעטפּען“ און איך האָב געזען א. ראַ־
באָיען ביי דער אַרבעט, — די זעלבע אויסגעבויגענע פּלייצע, די
זעלבע לולקע צווישן די פּליישיקע ליפּן, אָבער דער קאַפּ איז ביי
אים פאַרריסן אַרויף און די אויגן פּלאַמען ביי אים, ווי קיינמאָל
נישט פריער.

ב.

צווישן דער גרופּע „יונגע“, מיט וועלכער ער האָט מיט
יאָרן צוריק אַריינגעשפּאַנט אין אונדזער ליטעראַטור אַרײַן, איז
ער געווען דער אומרעוואָלוציאָנערסטער. לַגבי זיינע קאָלעגן
פון דער גרופּע האָט ער שטענדיק געגעבן דעם איינדרוק פון
יענער באַלעבאַטישקייט, פון וועלכער עס ווייט מיט רו און
פּרידן. די מערסטע פון זיינע חברים אין יענער צייט זיינען
לכל הפּחות געווען שטיקלעך באַהעמער, וואָס דאָס אַליין איז
שוין אַ סימן פון רעוואָלוציאָנערישקייט, אָבער נישט א. ראַבאָי.

— מיין היים . . . מיין פרוי . . . מיין קינד . . . מיין
לולקע . . . מיין ביסל רויד . . .

ער האָט די ווערטער נישט אַרויסגערעדט, אָבער זיי האָבן
זיך געהערט און געפילט פון זיין יעדער באַוועגונג, און וואָס
שייד דעם איינגארטיקן און נייעם אופן פון זיין שרייבן איז
דאָס געווען אַ נאַטירלעכקייט ביי אים, ווייל אזוי איז ער געווען
און ער האָט אַנדערש גאָר נישט געקאָנט.

איצט, נאָך יאָרן שפּעטער, ווען איך טראַכט וועגן די
שוועריקייטן, וואָס די גרופּע „יונגע“ האָט געהאַט אַנערקענט צו
ווערן און אויפגענומען צו ווערן מצד דער דענסטמאָדיקער גע-
זעלשאַפטלעכקייט, קומט מיר אויפן זין, אַז די צייט האָט אפּשר
דורך די יאָרן מער אויסקריסטאָליזירט די בליקן פון די פּאַרד
טייען אויף ליטעראַטור, שאַרפּער אויסגעצויגן די ליניען צווישן
איינער און דער אַנדערער, זיך פּולשטענדיק אָפּגעגרעניצט, אָבער
אין עצם איז דער דאָמאָלסטיקער בליק געווען כמעט דער זעלבער,
ווי היינט.

מיט דעם איינציקן אונטערשייד, וואָס די איצטיקע לינקע
באַוועגונג ווייזט אַרויס אַ שטאַרקע באַציאונג צו דער ליטעראַ-
טור, בשעת די באַוועגונג אין יענע יאָרן האָט זיך מיט איר פיל
וועניקער אינטערעסירט.

אונדזער לעבן אין אַמעריקע, וואָס איז שטענדיק געווען
הויפטזאַכלעך אַ לעבן פון פּאַרטייען, האָט בשום אופן נישט
געקאָנט אויפנעמען די „יונגע“, וועלכע זיינען געקומען מיט
דער אַמביציע אַריינצוברענגען אין אונדזער ליטעראַטור אַריין
זיך אַליין, — די שאַרף אויסגערונדעטע פּערזענלעכקייטן פון
די קינסטלער. — מען האָט געוואָלט אָפּשפּיגלונגען פון דער איר-
יענער געזעלשאַפטלעכקייט, מען האָט געוואָלט זען די אייגענע
בלאָטע און די קינסטלער מיט זייערע אַקסלען ביי די הינטער-
שטע רעדער צו העלפּן דעם וואָגן פון דער בלאָטע אַרויסשלעפּן
און זיי, די „יונגע“ האָבן, אָנשטאַט דעם, גאָר געמאָלן זייערע
אייגענע פּנימער.

אין די דענסטמאָלדיקע טענות, אז די ווערק פון די „יונגע“ זיינען אומפארשטענדלעך פאר די לייענער, איז געווען מער ציינפאררדייעריי, ווי אויפריכטיקייט, וואָרים וואָס, וואָס, אָבער פארשטענדלעך האָבן די „יונגע“ געשריבן. איינע פון זייערע וויכטיקע קרעדאָס איז דוקא געווען די פשטות פון וואָרט און פון בילד, — נישט מער, אָנשטאָט צו מאַלן דאָס לעבן פאָטאָ-גראַפיש, האָבן זיי דאָס געוויזן אינעם ליכט פון זייערע אייגענע נע קינסטלערישע פערזענלעכקייטן און ביי אונדז אין אַמעריקע, וואו קיין פאָרגענגער, ווי אַ יצחק לייבוש פּריץ, האָט מען נישט געהאָט, איז דאָס געווען אומפארשטענדלעכקייט, מאָדערניזם, אָדער „דעקאָדענץ“, ווי אב. קאהאן האָט דאָס באַצייכנט.

די דענסטמאָלדיקע פאַרטייפירער, וועלכע זיינען שוין אויך אין יענע יאָרן געווען די פוסקים איבער ליטעראַטור האָבן בשום אופן נישט געקאָנט אויפנעמען דעם „איכזם“ פון די „יונגע“, אָבער מען האָט עפעס קיין מוט נישט געהאָט אָנצואווייזן מיט די פינגער אויף דעם הויפט-דאָרן, וואָס האָט זיי געשטאַכן, — פאַרוואָס? ווייל קיין אידעאָלאָגיע האָט מען נישט געהאָט, מען האָט אַליין קיין קלאַרע השגה נישט געהאָט, וואָס מען האָט גע-וואָלט פון דער ליטעראַטור, האָט מען דערפאַר זיך אַליין פאַר-רעדט די ציין און געוואָרפן מיט באַשולדיקונגען אויף די „יונגע“, וואָס האָבן פשוט קיין זין נישט געהאָט.

האָט עפעס אַ זין געהאָט צו זאָגן, אז א. ראַכאי האָט געשריבן אומפארשטענדלעך?

צווישן זיינע ביכער, וואָס זיינען דערשינען אין ניינצן צוואַנציק, געפינט זיך אַ בוך קורצע נאָוועלן, וואָס רופט זיך: „איך דערצייל“, איז אָט דער נאָמען כאַראַקטעריסטיש סיי פאַר אים אַליין פון יענער צייט און סיי פאַר דער גאַנצער גרופע „יונגע“. עס איז געווען נישט דער „וואָס“ און „פון וואָס“ מען האָט דערציילט, נאָר דער עיקרשט דער ווי אַזוי „איך“ דער-ציילט. עס איז געווען נישט אַזוי דער באַגאַזש, וואָס מען האָט מיט זיך מיטגעבראַכט, נאָר דער אופן, ווי אַזוי „איך“ פאַס

דעם באגאזש פאנאנדער. מיט איין וואָרט, עס איז געווען, אָדער געזאָלט זיין, קונסט, די ריינע קונסט און נישט עפעס אנדערש. און אזוי ווי קונסט לשם קונסט איז אין תוך געווען פרעמד אויך צו די פארטייפירער פון יענער צייט, האָט מען די „יונגע“ נישט אויפגענומען. דער איינציקער אונטערשייד פון יענע ביז די היינטיקע איז נאָר אין דעם, וואָס בשעת די ערשטע האָבן פשוט נישט געוואוסט ווער עס האָט זיי געשלייערט, האָבן די לעצטע אַ באַוואוסטזיניקע אידעאָלאָגיע, וואָס זאָגט אין קלאַרע דיבורים, אַז די קונסט איז בלויו ווערטפול, ווען זי דינט דעם אַרבעטער קלאַס און אויף וויפיל זי איז קונסט לשם קונסט, באַ- דאַרף מען זי אויף אַ שיינע און ריינע כפרה.

אָבער זיינען א. ראַבאָים ווערק פון יענער צייט געווען בלויו קונסט לשם קונסט?

מישט מען אויף די ביכער זיינע, וואָס זיינען דערשינען אין יענע יאָרן, שלאָגט מען זיך אָן אויף אַ גאַנץ היפּשן באַגאזש אויך, אָבער די הויפט כאַראַקטעריסטיק פון אַ ראַבאָ- יען איז פונדעסטוועגן נישט געווען אזוי דער „וואָס“ ער האָט געבראַכט, נאָר דער „ווי אזוי“ ער האָט דאָס אויסגעלייגט פאַרן אויג.

מיט איין וואָרט, עס איז ביי אים געווען דער עיקרשט: „איך דערצייל“ און זיין „איך“ איז געווען אזא רואיקער, אזא ביים זייט גייענדיקער און אזא צופרידענער מיט דעם האָב און גוטס, וואָס ער האָט געבראַכט.

ג.

עס איז זיכער גוט פאַר א. ראַבאָיען, וואָס ער האָט זיך סוף כל סוף אידענטיפיצירט מיט דעם קאָמוניזם. פאַר אים, דעם עכטן מענטשן און געזונטן קינסטלער, איז קאָמוניזם אַ גרויס געווינס. דער קאָמוניזם האָט זיין עכטער קינסטלעריש- קייט צוגעגעבן אַ גרויסן פלוס און דאָס איז אַ וועלט-באַנעם, וואָס ער האָט פריער נישט געהאַט.

דער נייער וועלט־באנעם פירט א. ראבאָיען ביסלעכווייז אַרויס פון דער זייטיקייט און שטעלט אים אַוועק אין מיטן טראַקט פון אונדזער לעבן.

א. ראבאָיען האָט אפשר גאַרנישט געדאַרפט זיין אַזוי שווער זיך צו אידענטיפיצירן מיטן קאַמוניזם, וואָרים קיין צו גרויסן איבערברוך האָט ער אין זיך נישט געדאַרפט מאַכן. צו זיין ווייב, צו זיין זון, צו זיין לולקע און צו זיין ביסל רויך האָט ער באַדאַרפט צושטעלן בלוז זיין קלאַס און ער איז גע- וואָרן אַ נאַטירלעכער מיטגליד אין דער פאַרטיי. אַן אַרבעטער אין אַ שאַפּ איז ער דאָך אייגענטלעך אויך געווען אין יענע יאָרן, ווען ער האָט געליינט דעם טראַפּ אויף דעם „איך דער- צייל“ פיל מער, ווי אויף דעם פון וואָס ער האָט דערציילט. נישט מער, וואָס בשעת אין יענע יאָרן איז דער שאַפּ געווען פאַר אים בלוז דאָס פלאַץ, וואו ער האָט געאַרבעט, האָט ער איצט, אין זיין אידענטיפיצירן זיך מיטן קאַמוניזם, אויך געמוזט ווענדן זיינע אויגן אויפן שאַפּ, כדי אויך ער זאָל ווערן דער- פאַרונג אויף אַפּצושפּיגלען זיך אין זיינע ווייטערדיקע קינסט- לערישע אַרבעטן.

נו, האָט ער דאָס געטאָן. געטאָן, נישט פילנדיק אין זיך קיין געוואַלדיקן איבערברוך. זיין לעבן איז איצט פולער דער- מיט, וואָס די פרייע שעה'ן, וועלכע ער פלעגט אמאָליקע יאָרן אָפּגעבן דעם קאָפּע־טיש'ל מיט חברים קינסטלער, גיט ער זיי לעצטנס אָפּ צו די מיטינגען פון זיין יוניע, אָדער צו די זי- צונגען פונעם פּראָלעטפּען, און, וואָס שייך זיין שרייבן, איז וויפיל איז טאַקע געווען דער שיר צו ציען זיידענע פּעדעמלעך פון דער ווייטער וועסט און פון דעם ביסל היימישקייט, וואָס ער האָט מיט זיך מיטגעבראַכט, כדי אויסצונייען זיינע פיינע, אָפּט- מאָל ביז גאָר פּרעכטיקע אוואָרעלעך אין אונדזער ליטעראַטור? לצים דערציילן, אַז א. ראבאָיען האָט זיך לעצטנס אויסגע- דריקט, אַז זינט ער איז אין דער קאַמוניסטישער פאַרטיי, באַדאַרף ער ווייטער נישט קיין וואַרימע בגדים, וואָרים עס איז אים וואַרעם גענוג.

אָט אזוי דערציילן זיי, די לצים, און פאַרשטייען גאַרנישט, אז אין זייער לצנות גיבן זיי איבער עפעס אַזוינס וועגן א. ראַבאָים נייע לאַגע, וואָס לייגט זיך זייער גוט אויפן שכל. וואָ-רים מיט דעם גאַנצן קרעפטיקן און זייער קערנדיקן טאַלאַנט, וואָס ער פאַרמאָגט, איז ער אַ סך יאָרן פון זיין לעבן געווען צו זייטיק; — געשפּאַנט איבער זייטיקע סטעזשקעלעך און אויף זיין אייגנאַרטיקן אופן געמאַלן פאַר אונדז שפּילעוודיקע און שטימונגספולע אוואָרן אויף פלושענע טעפיכער, וועלכע זיינען געווען אַנגענעם פאַרן אויג, ליב פאַרן געמיט, אָבער עס האָט געפּעלט אין זיי דער שלאַנגנדיקער פּולס פון לעבעדיקן לעבן, וואָס זאָל באַמת דערוואַרימען.

איצט איז עפעס אַנדערש. אַדאַפּטירנדיק אויך דעם קלאַס זיינעם צו די מיטגלידער פון זיין משפּחה, האָט ער געמוזט צור-ליב אים פאַרלאָזן די זייטיקע סטעזשקעלעך, איבער וועלכע ער האָט ביז איצט געשפּאַנט און אַרויפּשפּאַנען מיט אים צוזאַמען אויף דעם ברייטן טראַקט. אמת, דער ברייטער טראַקט איז פון גאַר אַן אַנדער שטאַף, — מען קאָן פון אים נישט ציען קיין זיידענע פּעדעמלעך אויף אויסצונייען אוואָרעלעך איבער פּלור-שענע טעפיכער, אָבער עס שלאַגט איבער אים מיט לעבעדיקן לעבן און אָט דאָס לעבעדיק לעבן הויבט זיך שוין איצט אָן צו פּילן אין די זאַכן, וואָס ער דריקט לעצטנס אין דער קאָמור-ניסטישער „מאַרגן־פּרייהייט“ און אים איז וואַרעם פון זיי.

ד.

א. ראַבאָיען איז פּריער אויך קיינמאַל צו קאַלט ניט געווען. עס גייען אויף אין זכרון די אַלע יאָרן זייט איך קאָן אים און עפעס דערמאָנט זיך נישט א. ראַבאָיען מיט אַ זויערן פנים.

אין יענע צייטן, ווען די „יונגע“ האָבן אָנגעפירט דעם קאַמף קעגן די „אַלטע“, איז ער געווען דער שטילער גוטמוטיקער מיטגייער צווישן די קעמפּנדיקע חברים.

— א גוטער חבר, — האָט מען שטענדיק געזאָגט אויף אים און ער אַליין האָט פונדעסטוועגן קיינמאָל נישט געטראָגן זיין גוטסקייט ווי אַ קנעפל אויפן הימל. נישט מיט קיין וואָרט און נישט מיט זיין האַלטונג האָט ער ווען ס'ע נישט איז געגעבן דעם איינדרוק, אַז עס קומט אים עפעס אַרויס פון דער וועלט, וואָס ער קריגט נישט. אדרבא, אין זיין גאַנצער האַלטונג איז שטענדיק געווען עפעס אַ מין דאַנקבאַרקייט צום מזל, וואָס עס האָט אים באַשאַפן פונקט אַזוי, ווי ער איז געווען. מיט קיין ווערטער האָט ער דאָס נישט אויסגעדריקט, אָבער דערפאַר האָט דער רויד איבער זיין לולקע שטענדיק דערציילט וועגן דעם. עס איז נישט געווען קיין יאָגנדיקער רויד, וואָס לאָזט וויסן, אַז דער, וואָס לאָזט אים פון זיך אַרויס איז בשעת מעשה צעקריגט מיט דער וועלט, אָדער מיט זיך אַליין, נאָר אַזאָ לייכטגעמיט־לעך רויכל, וואָס בשעת דעם אויפגיין צעשלענגעלט עס זיך אַזוי שפילעוודיק און דערציילט בשעת מעשה אַזוי אנב־אורחא'דיק, אַז דאָס אָרט פון וואָנען עס קומט, איז איינגעוויגט אין רו און אין פרידן.

א. ראַבאָים פיינע דערציילונגען און ראָמאַנען האָבן שטענ־דיק באַצירט די אויסגאַבן פון די „יונגע" און יעדעס מאָל, ווען אַזאָ אויסגאַבע פלעגט דערזען די לייכטיקע וועלט, פלעגט מען אים זען מיט אַ צעשמראַלטן פנים, ווי ביי אַ יונגן טאַטן, וואָס האָט שוין באַוווּזן צו פיערן אַ שמחה ביי זיינעם אַ קינד.

קיין צו אָפטער נאַסט אינעם ליטעראַרישן קאַפּעהוּז איז ער אפילו אין יענע יאָרן אויך נישט געווען.

ער האָט פשוט קיין צייט נישט געהאַט צו זיצן שעה'ן אין די קאַפּעהיווער, ווי די מערסטע פון זיינע קאָלעגן האָבן געטאָן.

אין שטוב איז שוין צו יענער צייט געווען אַ פרוי און אַ קינד, צו וועלכע ער איז געווען זייער איבערגעגעבן און מען האָט פאַר זייערטוועגן געדאַרפט ניין אין שאַפ אַריין פאַרדינען, און צייט פאַר שרייבן האָט ער אויך געדאַרפט האָבן, איז ער

דערפאר געווען א זעלטענער גאסט צווישן זיינע נאָענטסטע
חברים און זיין דערשיינונג שטענדיק געווען ביי אלעמען א
שטיקל יום־טוב.

— ראַבאָי איז דאָ!

— אָט זיצט ער!

איך, וואָס בין דעמאָלט געווען צווישן די ערשט נאָרוואָס
געקומענע, צווישן די אָנהויבער, פלעג קוקן אויף אים פון א
זייט טישל און איך געדענק, ווי איך פלעג זיך שטענדיק וואונ-
דערן אויף דער ענערגיע, וואָס ער פאַרמאָגט:

— ווען שרייבט ער זיינע פּרעכטיקע נאָוועלן?

אָט אזוי פלעג איך זיך פּרעגן און מיר האָט זיך פאַרגע-
שטעלט די אָוונטיקע שעה'ן ביי אים אין הויז.

זיין פרוי, א שטיף און באַשיידן מענטש, וועלכע איז אזוי
שפּאַרעוודיק מיטן וואָרט, ווי ער אַליין, באַשעפטיקט זיך מיטן
בן־יחיד און ראַבאָי, מיט זיין לולקע אין מויל, זיצט ביים
שרייב־טיש. דער רויך גייט אויף א דינער, א שלענגלדיקער,
איבער דעם לאַמפּ, וואָס שטייט אויף זיין שרייב־טיש און די
מוטער נעמט איין דעם קינד מיט א פינגער איבער איר מויל:

— ששש . . . דער טאטע שרייבט! . . .

דורך די טעג אין שאַפּ, געבויגן איבער דער מאַשין, און אין
די אָוונטן — איבער דעם שרייב־טיש.

נישט אומזיסט איז שוין אין יענע יאָרן זיין רוקן געווען
אן אויסגעבויגענער.

דאָס פנים איז ביי אים יונג אויך איצט און דער רוקן איז
נאָך אין יענע יאָרן געווען ביי אים, ווי בייא זקן.

דאָס באַווייזן זיך אַמאָל אין קאַפּל־הויז צווישן זיינע
חברים איז געווען ביי אים אַליין א יום־טוב, וואָרים שטענדיק
איז ער געקומען אן אויסגעוואַשענער, א פּריש געראַזרטער
און אין א פּרישן אַנצוג אָנגעטאָן. ביים עפּענען די טיר פלעגט
זיך פאַר אַלץ באַווייזן זיין לולקע, וואָס ער לאָזט זעלטן ווען
ארויס פון צווישן זיינע ליפּן און הינטער איר ערשט, זיין לענג-

לעך ברוין פנים מיט די צוויי גרויסע שווארצע שיינענדיקע אויגן:

— העלאָ, ראַבאָי, — פלעגט מען אים מיט ליבשאפט באַגריסן פון אלע טישלעך און ער איז געשטאַנען אין דער מיט פון רעסטאָראַן, אַ שמויכלענדיקער און אַ לענגערע צייט נישט געקאַנט אָפּמאַכן ביי זיך ביי וועלכן פון די טישלעך זיך צו זעצן, וואָרים ווערליך ער האָט געפילט צו די חברים, וואָלט ער אַ בעלן געווען זיצן ביי אלע טישלעך.

ה.

ווי פילט זיך איצט א. ראַבאָי אין קרייז פון דעם נויאַרקער פּראָלעטען, פון וואָנען עס גייט אויף אַזאַ קעגנערשאַפט צו די מערסטע פון זיינע אמאָליקע חברים? שווער צו זאָגן.

מיט די פּריערדיקע חברים האָט ער איבערגעריסן און ער קומט זיך מיט זיך זעלטן צוזאַמען. פאַר די פּאַר יאָר, זייט ער איז קאָמוניסט געוואָרן, האָב איך אים געזען בלויז אַ פּאַר גע- ציילטע מאָל און בלויז ביי דער לוייה פון משה לייב האַלפּערן האָט זיך אויף אַ ווייל אויסגעראַכט, אַז דאָס איז דער זעלבער א. ראַבאָי.

גערעדט ביים ארון האָט ער אפילו נישט, אָבער זיינע אויגן זיינען דענסטמאָל געווען טרערנדיקע, ווי ביי אלע קאַלעגן. קיין צו גרויסער בעל־דברן איז ער קיינמאָל נישט געווען, אָבער דערפאַר איז ער שטענדיק געווען אַן אויסגעצייכנטער צוהערער צו יענעם.

איך געדענק, אַז איך פלעג ליב האָבן צו קוקן אויף אים, ווען ער איז געזעסן אין אַ געזעלשאַפט. נישט נאָר זיינע אויערן האָבן געהערט, נאָר אויך זיינע אויגן, זיינע באַקן און אפילו זיין לולקע אין מויל.

יאָ, אויך זיין לולקע אין מויל פלעגט הערן, וואָס מען רעדט, וואָרים לויט די שנירלעך רויך, וואָס פלעגן זיך שנירלעך פון איר, האָט מען געקאַנט דערקאַנען, ווי אזוי א. ראַבאָי האָט

רעאגירט אויף די רייד, וואָס מען האָט גערעדט.
בלויז אין זעלטענע פּאַלן האָב איך געזען ראַבאָיען אַרויס-
נעמען די לולקע פון מויל און אָנהויבן ריידן אויפן קול, און
ווען ער פלעגט דאָס טאָן, איז דאָס געווען אַ געשעניש:
— שאַט, זאָל זיין שטיל, ראַבאָי רעדט!

וועגן וואָס פלעגט ער ריידן אין יענער צייט?
זייער זעלטן וועגן דעם, וואָס די אַרומיקע האָבן גערעדט
און אָפטמאָל האָט דאָס געמאַכט דעם איינדרוק, ווי ער האָט
דערביי געהאט אַ באַהאַלטענע כוונה, וואָס ער קומט פּלוצלונג
אַרויס מיט עפעס אַ זאָך, וואָס האָט נישט קיין שייכות צום ענין.
מען איז צום ביישפּיל געזעסן און גערעדט וועגן עפעס
אַ נייע ריכטונג אין דער פּאָעזיע און ראַבאָי האָט פּלוצלונג
אָנגעהויבן דערציילן:

— איך בין אַמאָל אין אַ זומערדיקן לבנה-אָוונט געפּאַרן
אויף אַ ברוינער שקאַפע לעבן אַלפּאַלפּאַ פעלד און יעדעס מאָל,
ווען איך האָב געצויגן דאָס צוימל אויף רעכטס, האָט זי דוקא
געצויגן דעם קאָפּ אויף לינקס.

אַן אַנדערש מאָל האָט ער אין אַן ענלעכן מאָמענט דער-
ציילט פּלוצלונג וועגן אַ קו:

— די רויטע קעלביקע קו מיטן ווייסן לאַטקעלע אויפן
שטערן איז געשטאַנען און געקוקט אין דער שנייאיקער ווייט-
קייט, האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז נישט נאָר אירע אויגן האָבן
געקוקט, נאָר אויך דאָס ווייסע לאַטקעלע האָט געקוקט אויף
דער שנייאיקער ווייטקייט.

לעצטנס שרייבט ער אַנדערש און רעדט אויך אַנדערש.
אויף דער זיצונג מיטן פּראָלעטפּען וועגן דעם פּאַראַייניקטן
פּאַרזיצער און דאָרטן איז זיין ריידן געווען אַזוי אַנדערש, ווי
עס איז איצט אַנדערש זיין שרייבן.

עס איז נישט מער בלויז דער דופט פון פּריש צעאַקערטע ערד,
נאָר עס איז דאָס עקשנות פון דער ערד גופא.

ב. לאפין

שטענדיק מאכט ער אויף מיר דעם איינדרוק, ווי ער וואָלט זיך געהאַלטן אין מיטן ראַנגלען מיט עפעס אַ שטערונג, וואָס שטייט אים אין וועג. שטענדיק איז זיין פנים אנגעשטרענגט, אַזש די פאַרב שטייט אים אין די באַסן. קיין זאך אויף וואָס זיינע אויגן פאַלן, איז נישט קיין פשוטע זעלבסטפאַרשטענד־לעכקייט. אין יעדער זאך זעט ער סודות און אַזעלכע סודות, וואָס זאָגן קיינמאָל קיין גוטס נישט אָן.

איך שטעל זיך פאַר, אַז אין זיינע פריע קינדער יאָרן האָט מען אים א סך מאָל איבערגעשראַקן, און אָט די שרעק גייט אים נאָך איבער אַלע זיינע וועגן און דערפאַר זיינען זיינע אויגן אין אַ שטענדיקער עקסקורסיע, — אַן אומרואיגע, פחד־פולע עקסקורסיע —

דיין געהער ווערט גירק, שאַרף,
פיינלעך אויסגעשפרייט די אויגן.

אַ מענטש מיט א גירקין און שארפן געהער, פארהערט זייער אָפט די רעאַלע קולות אַרום זיך, ווייל זיינע אויערן האַלטן כסדר אין איין אויפנעמען קולות נישט קיין דאַאיגע, און אַזא מענטש נעמט זעלטן אויף דאָס רעאַל, פשוט, טאַג־טעגלעך לעבן אַרום זיך, נאָר די מיסטעריע הינטער דעם נעמט ער אויף. אָט ליגט פאַר מיר זיין בוך „צייכנס" און שוין אַ פאַר וואָכן, אַז איך בלעטער דאָס כמעט יעדן טאַג און יעדן אָונט און יעדעס מאָל, ווען איך ריר זיך צו דערצו, ווער איך ארייני־געפלאַנטערט אין ב. לאַפינס געראַנגל.

אַן ווערטער — בלויז קלאַנגען.
די קלאַנגען — שטיל־שטילע,
אין האַרץ, אַ געראַנגל,
ס'וועט זיגן דער ווילן.

ווען מען ראַנגלט זיך מיט רעאַלע שטערונגען, באַנוצט מען

קעגן זיי רעאלן, פיזישן כת, אָדער אין ערגסטן פאל, שרייט מען אויף קולירקולות און מען באנוצט דערביי פול בלוטיקע ווער-טער, אָבער ווען די שטערונגען זיינען מיסטעריעזע און זיי גרייפן דיך אָן הינטן אַרום, אָדער פון די פארשידענע טונקעלע ווינקלען אַרום דיר, ווערן די ווערטער פארשטיקט אין דיין האַלדז און עס קומען אַרויס בלויז קלאַנגען.

ב.

פאַראַנען ווערק, וואָס זיינען זעלבסטשטענדיק און געניסן-דיק זיי, פאַלט אונדז גאַרנישט איין צו טראַכטן וועגן זיערע באַשעפער, וואָרים מיר נעמען זיי אויף, ווי מיר נעמען אויף די נאַטור, דאָס לעבן. און עס זיינען פאַראַנען ווערק, וואָס ווירקן אויף אונדז, ווי אויסשטראַלונגען פון עמיצן, וואָס שטייט הינטער זיי און אָט דער עמיצער אינטריגירט אונדז, מאַניעט אונדז און מיר ווילן אים אַליין זען און באַנעמען.

די לידער פון ב. לאַפּין געהערן צו דעם לעצטן מין. זיי זיינען נישט קיין זעלבסטשטענדיקע ווערק און זיי קאָ-נען נישט פירן קיין אָפּגעזונדערט לעבן פאַר זיך אַליין. זיי זיינען, ווי שפּיגעלעך אין וועלכע ב. לאַפּין אַליין האַלט זיך כסדר אין איין אָפּשפּיגלען.

אָט דעם איינדרוק האָב איך געקראָגן ווען איך האָב צום ערשטן מאל געלייענט זיינס אַ ליד און דעם זעלבן איינדרוק האָב איך ביז היינט.

מיין חבר האָט צוויי שפּיגלען

אין צימער זיינע שטיין.

אין איינעם בין איך טיילול,

אין צווייטן בין איך ריין.

זיין חבר האָט צוויי שפּיגלען, אָבער ב, לאַפּין האָט אַ סך און דאָס זיינען זיינע לידער, דורך וועלכע מיר זען אים אַליין. און ווי זעט ער אויס?

ער גיט דעם איינדרוק, ווי ער אַליין וואַלט געווען אַן איי-בערזעצונג פון עפעס ווייטס און פרעמדס און נישט דאָאיקס.

זי האָט אין זיך שיינקייט אָט די איבערזעצונג. אָבער עס איז אַ שיינקייט, וואָס פאַראַינטערעסירט דיך פיל מער, ווי זי דער-וואַרימט דיך.

זיין פנים איז אַן איבערזעצונג פון אַ מאַנגאָל אויף אַ אידן, זיין פיגור איז אַן איבערזעצונג פון אַ בית-מדרשניק אויף אַ וועלט-לעכן מענטשן און זיין טאַג-טעגלעך לעבן איז אַן איבערזעצונג פון אַ פּאָעט, וואָס איז פאַרשטעלט פאַר אַ סוחר.

ג.

אין זכרון גייט אויף דער איינדרוק, וואָס עס האָט אויף מיר געמאַכט דאָס ערשט ליד, וואָס איך האָב געלייענט פון ב. לאַפּין. „דאָס הייליקע וועלדל“ האָט דאָס ליד געהייסען און איך בערגעלייענט האָב איך דאָס אין איין צייט, ווען איך האָב גע-לייענט דוד איינהאַרנס „דער לעצטער בעל-תפלה“ און איך גע-דענק, אז בשעת די פיגור פונע לעצטן בעל-תפלה אין שול האָט אינגאַנצן פאַרטונקלט דעם אינטערעס פאַרן אויסזען פון דעם מחבר, האָט די שטימונג, וואָס האָט געווייעט פונעם „הייליקן וועלדל“ געוועקט אַן אינטערעס צו וויסן, ווער און וואָס דער מחבר איז.

פאַרוואָס איז דאָס אזוי געווען?

אין יענער צייט בין איך אַלט געווען זיבעצן יאָר און דער-צו געלעבט אין טריסק, האָב איך די פראַגע נישט געקענט פאַר-ענטפערן. איצט דאַכט זיך מיר איז דאָס פאַר מיר קלאָר. אין איינהאַרנס ליד איז פאַראַנען אַ פיגור — די פיגור פונעם בעל-תפלה, וועלכע איז גענומען געוואָרן פון אונדזער אייגענעם לעבן. האָט דערפאַר די פיגור אַליין צוגעשמידט מיין גאַנצן אינטערעס צו זיך. בשעת אין לאַפּינס ליד איז געווען נישט מער, ווי שטי-מונג פון עפעס אַ נישטדאַאיק וועלדל און דער נייגער איז דער-פאַר געוואַקסן צום מענטשן פון יענעם וועלדל.

נישט דאַאיקייט איז אויפגעשריבן איבער דעם פּאָעט און דעם מענטשן ב. לאַפּין.

אין זיינע לידער איז כמעט, ווי גארנישט קיין סביבהדיקייט פארען און במילא האָבן זיי אין זיך גארנישט קיין היימישקייט. גיט ער אונדז א ליד וועגן בלומען, הייסט ער אונדז צומאָכן די אויגן, כדי די בלומען צו דערזען. גיט ער אונדז א ליד וועגן ווינטער, איז דאָס נישט דער ווינטער, וועלכן מיר זען און פילן אַרום זיך, נאָר ער גיט אונדז א ווינטער, ווי ער האָט זיך אים געהלומט. אפילו אין זיינע לידער וועגן טשילי, גיט ער אונדז איבער גיכער די דערפארונגען פון זיין אייגן נשמהצאָפלעניש אויף דער דאָרטיקער ערד, איידער ער גיט אונדז כאמת עפעס פון טשילי אַליין.

ד.

— קומט אביסל שפּאַצירן, — האָט ב. לאַפּין א טבע זיך צו ווענדן צו א חבר, מיט וועלכן ער באַגעגנט זיך. און דאָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר אים, וואָרים דאָס פּלאַץ אין וועלכן ער געפינט זיך זעט ער נישט און אים דאכט זיך אַלץ אויס, אז ערגעץ אַנדערש וועט ער יאָ עפעס דערזען, און אפילו, ווען ער זיצט שוין יאָ מיט אייך, גייט ער סיווי שפּאַצירן ערגעץ אַנדערשוואו.

סיאיז אין גאָס איצט וואָס געשען, —
כיָקאָ נישט זען.

זעט ער נישט, וואָס אין זיין גאָס טוט זיך און מישט זיך דערפאַר מיט איר נישט אויס און ווייל ער מישט זיך נישט מיט איר, איז ער דערפאַר א זייטיקער.

ווי איד, אַזוי מיינע לידער, —
מיר ברענגען קיין שליחות מיט זיך :
איך האָב נישט געצונדן די מדינה,
בלויז צוגעהאַלטן דאָס ליכט.

איז אַזאָ ליכט אין עמיצנס א האַנט אין די היינטיקע טעג אונדזערע נישט גענוג דעם וועג אונדז צו ווייזן. דאָס ליכט האָט בלויז גענוג שוין אין זיך דאָס פנים פונעם טרעגער אונדז צו באַווייזן און דאָס פנים איז א ווייטס, א פרעמדס און נישט

דאָאיקס. עס איז נישט פון אונדזער לעבן און נישט פון קיין לעבן ערגעץ אנדערש, אויף אונדזער ערד, נאָר אַ לופטיקס איז דאָס, — פון הוילער לופט איז דאָס פאָרמירט געוואָרן. די לופט איז פריש פון צייט צו צייט, עס ווילט זיך אָטעמען, אָבער אין דער הוילער לופט איז אויך אומהיימלעך צוליב דער מיס־טעריע, וואָס וואוינט דאָרטן, — די מיסטעריע, וואָס רופט אַרויס פּרעג־צייכנס און קיין באַשייד אויף זיי איז נישט צו געפינען.

— קומט אַביסל שפּאַצירן, — האָט ב. לאַפּין אַ טבע צו בעטן ביי אַ חבר מיט וועלכן ער באַגעגנט זיך און ווען מען טוט אים צוליב, שפּאַצירט מען אַוועק מיט אים אין דער הוילער לופט אַריין.

ה.

עס דערמאָנט זיך מיר, אז ביי דער ערשטער באַקאַנט־שאַפט מיט יאָרן צוריק האָט ער מיר גע'עצה'ט צו ארבעטן אויף איבערזעצונגען

— וואָס עפעס פּלוצים איבערזעצונגען? — האָב איך זיך געוואונדערט און דערביי זיך געפילט אַביסל באַליידיקט אויך, וואָרים אין זיין עצה, האָב איך אַריינגעטייטשט אן אינ־סינוואַציע, אז מיט איבערזעצונגען וואָלט איך אויפגעטאָן פאַר אונדזער דיכטונג פיל מער, ווי מיט מיינע אייגענע לידער.

ב. לאַפּין, וועלכער האָט מיך דענסטמאָל מיטגענומען אויף זיינעם אַ שפּאַציר, האָט מיר געפרוּאוּט קלאָר מאַכן וואָס ער האָט געמיינט. ער איז געגאנגען לעבן מיר מיט זיינע אויגן אַרונטער און גערעדט:

— איבערזעצונגען האָבן אַ מעלה, וואָס זיי נעמען אייך אַוועק פון זיך און טראָגן אייך אַוועק ערגעץ אנדערש־וואו. — ערגעץ אנדערש־וואו?

איך געדענק, אז איך האָב זיך געפרעגט אָט די פראַגע און נישט געקאַנט באַנעמען פאַרוואָס מען מוז דוקא אַנטלויפן ערגעץ אנדערש־וואו.

איצט פארשטייט איך דאָס בעסער. ב. לאפּין האָט דענטסמאָל נישט גערעדט צו מיר, נאָר צו זיך אליין. ער וועמענס שויב עס איז פארדעקט מיט א דיקן שטויב פאר דעם לעבן ארום זיך, האָט זיך שטענדיק געזוכט צו ראַט טעווען. ערגעץ אנדערש-וואו און דערפאר האָט ער טאקע אזוי פיל איבערזעצט פון אנדערע דיכטער.

ו.

און נישט נאָר דורך איבערזעצונגען האָט ער זיך גע-פרוואווט ראַטעווען ערגעץ אנדערש, נאָר אויך דורך זיינע לידער, וואָס זיינען איצט צונויפגעזאמעלט אין א היפּשן בוך, וואָס ער באטיטלט מיטן נאָמען „צייכנס“.

עס זיינען צייכנס נישט פון אונדזער צייט און נישט פון אונדזער לעבן, נאָר עס זיינען צייכנס פון רוים, וואו צייט און לעבן זיינען אַבסטראַקטע באַגריפּן.

ווייעט מיט אזא פרעמדקייט פון אים און, ווי יעדע פרעמדקייט איז שווער, אזוי איז ב. לאפּין אליין אויך א שווער-רער. מיט אומציייליקע טאָנען געוויכט נידערט פון אים ארום-טער אויף אייך, כאַטש אויפן אויסזען איז ער א דינער און א לייכטער. דאָס קול ביי אים איז אויך א דינס, נאָר רעדט עס צו אייך א וואָרט איז דאָס אזוי שווער, ווי דער שטיין, וואָס אונד-זער פאָטער יעקב האָט אַרונטערגעקאטשעט פונם ברונים אין חרן, כדי רחל זאָל קאָנען וואסער שעפּן. אז דער שטיין איז אַרונטערגעקאטשעט איז דאָס וואָסער פריש און געשמאַק, אָבער נאָט מיינער, וואו נעמט מען יעקב אבינוס כוח דעם שטיין אלע מאָל אַרונטערוואַקאטשען.

רייד צו מיר אידיש, דעם אויפריכטיק פּראָסטן,

רייד מיט דער שפּראַך פונם פּלאַפּלענדיק קינד,—

סיליגט אַזאַ כּיין דאָך אין גאָענט פּארלאָזטן,—

סיצערטלט און וואַרעמט, זאָגט צו און פּארבינד.

אַט אזוי בעט ער זיך ביי זיינעם אַ נאָענטן, אן אייגענעם

און דער נאָענטער און דער אייגענער איז טאקע ער אליין און

ער בעט עס טאקע ביי זיך אליין, אָבער זיין געבעט איז דער-
הערט בלויז אויף א העלפט, וואָרים כאַטש אידיש רעדט ער
מיט זיך, — אויפריכטיק און פראַסט אידיש, אָבער קיין צערט-
לעכקייט און קיין ווארעמקייט איז נישטאָ אזוי פיל, ווי ער
וואָלט געוואָלט.

ז.

פרעמד און ווייט, נישט אייגן און נישט דאָאיק, אָבער
אין דעם אלץ איז דאָ א כוח, וואָס האַלט דיך געשפּאַנט.
שטייט און קוקסט. באַוואונדערסט און נעמסט אויף און
כדי דאָס אויפגענומענע נישט צו פארלירן פארצייכנסטו עס
מיט א בלייפּעדער אין דעם נאָטיץ-ביכל, וואָרים עס זיינען
נישט קיין צייכנס אויף דער ערד געשניטענע, וואָס וועלן
שמענדיק שטיין פאר דייע אויגן, נאָר צייכנס פון רויכ-
אותיות געשריבן אין דער לופט און, ווי יעדער זאך, וואָס איז
אין רוים מוז סוף-כל-סוף זייער ניד פארווישט ווערן און פאר-
שווינדן, איז דאָ א געפאַר אז אויך אָט די צייכנס זאָלן פאַר-
ווישט ווערן און פארשווינדן ווערן.

ב. לאַפּין האָט דאָס אליין געפילט. זיין וועלט, וואָס איז
אין רוים האָט מיט דינע רויך-אותיות אין דער לופט צייכנס
געמאַכט און כדי אָט די צייכנס זאָלן נישט פארווישט ווערן,
האָט ער זיי אין לידער איבערגעדיכטעט און דערמיט זיי גערא-
טעוועט פון זיין ערגעצוואו פאר אונדזערט וועגן, וואָס לעבן
אויף דער ערד.

כיגיי ארום א פרעמדער, פארלירענער

אין דעם ווירבלווינט פון ווערטער ...

אָט אזוי קלאַגט ער זיך ב. לאַפּין. אָבער זיין פרעמדקייט
און זיין פארלירנקייט זיינען דורך דעם ווירבלווינט פון זיינע
ווערטער דאָך פאר אונדז אייגן געוואָרן, — זיי זיינען איצט
אין זיינע לידער, וואָס זיינען צייכנס פונם רוים געבראכט צו
אונדז אויף דער ערד, און ווי אזעלכע וועלן זיי שוין בלייבן
מיט אונדז און זינגען צו אונדז פון דעם פאָעט און מענטש
ב. לאַפּין.

דוד אינגאטאוו

ער מאכט דעם איינדרוק פון א מאָנאַרך, וואָס האָט מיטן אייגענעם ווילן אָפּגעראַנקט פונעם טראָן און וועמען עס פאַרדריסט פונדעסטוועגן הלמאי זיינע געוועזענע אונטערטאָנען האָבן צוגע-לאָזט ער זאָל טאָן אזא זאך.

פון צייט צו צייט טויכט אויף איבער זיין בלייך, ביינערדיק פנים א באַפעלער־ישקייט, אָבער ער כאַפט זיך באַלד, אז די אַרומיקע זיינען מער נישט קיין אונטערטאָנען און אז ער איז איצט בלויז איינער צווישן אַנדערע און דענסטמאָל טוט זיך דאָס באַפעלע-רישקייט אַ וויש אַרונטער און זיין פנים נעמט אָן אַ שטאַלצע דע-זינגאַציע.

מיט דעם רוב מנין פון אידישע שריפטשמעלער חברט ער זיך נישט. ער קומט נישט אין די פלעצער, וואָס זיי באַזוכן און אפילו צו אַ מיטינג פון „פען-קלוב“, וואו ער איז אַ מיטגליד, קומט ער בלויז אין זעלטענע פאַלן.

עס איז עפעס אזוי ווי ער וואָלט זיך אָפּגעטיילט פון אַלעמען און זיך באַזעצט אין אַ נאָענטן, שכנהשן אינדזל. אַ טעלעסקאָפּ האָט ער פונדעסטוועגען מיטגענומען אַהין און פון צייט צו צייט שטעלט ער אים אָן אויף זיין געוועזענער מדינה. קיין שנאה צו זיין געוועזענער מדינה טראָגט ער נישט אין האַרצן.

אדרבה.

ער וואָלט געוואָלט זען ביי איר אַ סך „נאָלד און זילבער און ברייאַנטן“. נישט איינמאָל האָט ער אָט די אַלע שיינע זאַכן גע-פרוואווט אונטערטראָגן צו אירע איינוואוינער מיט זיינע אייגענע מלכותדיקע הענט, אָבער זייערע הענט האָבן זיך בעסער געשטרעקט צו פשוט אייזן, ווי צו נאָלד, צו בליי מיט מער אַפעטיט, ווי צו זילבער און אז פאַר זיי איז פיל ליבער איינפאַכע גלעזלעך, ווי אמתע ברייאַנטן, איז וואָס זשע?

— זאָל זיי וואויל באַקומען!

אמת, אין דער מדינה דרייען זיך נאָך איצט ארום אַ צאָל קרובים-למלכות, וואָס ווילן בשום אופן נישט אויסטאָן די אַלטע מלכותדיקע מונדירן. פון צייט צו צייט זעען זיי זיך מיטן אָפגעדראַנקטן מאָנאַרך אויפן „אינדזל“ און דעמאָלט טרעפט זיך, אַז מען לאָזט אַמאָל הערן דאָס אַלט קול אויף א געמיינ-שאַפטלעכן אופן. איז דאָס קול אַ שיינס, אַן איידלס און עס גיסט זיך מיט לירישער צאַרטקייט, אָבער עס איז פאַרט נישט מער, ווי אינדזלדיק און עס איז נישט ביכולת איבערצושרייען די קולות איבער די טומלדיקע וועגן פון דער מדינה.

בלייבן זיך די קרובים-למלכותניקעס אין זייערע פנימער, שאַקלען מיט די קעפ אויפן חשבון פונם יונגטנלעכן טומעל איבער די געמאַרקן און דענסטמאָל טוען זיי זיך גאָר אַ נעם אויפצובויען בריקלעך פון גאַלדענע שטיקלעך פאַפיר צום נעכטן, אייערנעכטן און צום אינדזל, וואו דער מלך זיצט אַן אָפגעזונדערטער און שפינט אין דער איינזאַמקייט בלויע שטראַליקע לייטערס צו די הויכן, אויף וועלכע מען זאָגט, אַז אין זיי געפינט זיך דאָס פאַר-באָרגן ליכט צו וועלכן מיר אַלע בענקען אַזוי, נאָר מען קאָן דאָס נישט דערגרייכן.

ב.

אָרימע אידישע ליטעראַטור!

זי האָט געהאַט אַלע שאַנסן זיך אָנצופילן מיט לבנה-שיינ-קייט און זי האָט דעם שאַנס דורכגעלאָזן.

דער שאַנס איז געווען אין יענע יאָרן, ווען די „יונגע“ מיט דור אינגאַטאָון בראש האָבן געקעניגט אין דער אידישער ליטעראַטור פון אַמעריקע.

די שיינע, דיקע זאַמלביכער, וואָס דור אינגאַטאָון האָט צו-נויפגעשטעלט, זיינען געווען די פעלדער איבער וועלכע די „אינ-געלעך“ מיט די בלינדע אויגעלעך“ האָבן זיך געיאָגט נאָך דער שיינקייט פון דער לבנה.

און אין א ביסל לבנה-שיין האָט אונדזער ליטעראטור זיך טאקע דענסטמאָל גענויטיקט.
שוין אין אביסל צו גרויען כאלאמל איז זי ביי אונדז אין אמעריקע אַרומגעגאַנגען איידער די „יונגע“ האָבן זיך באַ-וווּזן. אמת, די טרעגער פון די גרויע כאלאמלעך האָבן געהאַט זעענדיקע אויגן, בשעת די „יונגע“ זיינען געווען נישט מער, ווי בלוז בלינדע אינגעלעך, אָבער אָט די בלינדע אינגעלעך האָבן פיינע, זיידענע מלבושימלעך געטראָגן און אין זייערע מיילער האָבן זיי געהאַט אַלערליי זילבערנע און גאָלדענע טרום-פייטעלעך, וואָס האָבן אזוי שיינ און אזוי מעלאָדיש געטרומ-פייטערט.

דוד אינגאטאָו אַליין, וואָס איז דער קאָפיטאַן געווען פון דער שיה אויף וועלכער עס זיינען צו אונדז אָנגעקומען די „יונגע“, האָט אפילו יאָ דערזען דעם „גבור אין קייטן“ און גלייך אַרויסגעשיקט אין דער קאָכעניש פונעם „קעסל-גרוב“ אַריין דעם שאָטן זיינעם אינעם געשטאַלט פון ברוך'ן אים צו העלפן. אָבער ער האָט זיך זייער גיך פאַרגעסן אָן אים, ווייל אים האָט פיל מערער געצויגן צוזאַמען מיט אינגעלעך צו זוכן די לבנה.

שפּאַנענדיק מיט זיי צוזאַמען איבער די פעלדער האָט ער זיך אָנגעשלאָגן אין זיין שיינער „פיבין“ און אָן אַנדערע גע-שטאַלטן, אָבער איבער די זעלבע פעלדער זיינען שלאָנגען גע-ווען און ער האָט ליב געהאַט די קאָליריקע וואונדערלעכע העמד-לעך אויף די שלאָנגען אזוי שטאַרק, אז ער האָט זיי אַ סך בעסער געזען, ווי ער האָט געזען „פיבין“. איבער די מענטשן, וואָס ער האָט אויפן וועג צו דער לבנה באַגעגנט האָט ער פּייערלעך געזען און ער האָט ליב געהאַט די פּייערלעך אַ סך מער, ווי די מענטשן און ער האָט זיי געזען אַ סך בעסער, ווי ער האָט געזען די מענטשן.

די פּייערלעך איבער די קעפּ פון די מענטשן זיינען פאַר אים געווען און זיינען נאָך ביז איצט ביי אים דער אָפּשיין פון

דער לבנה, וואָס ער זוכט נאָך ביז איצט אַרום, דער אָפּשיין פון דעם „פאַרבאָרגענעם ליכט“ נאָך וועלכן ער האָט זיך שטענדיק געצויגן און ציט זיך ביז היינט.

איז דערפאַר דוד אינגאָטאָוו ביי אונדז נישט דער מאַלער פון לעבעדיקע מענטשן, נאָר דער אָנוואַרפער פון שאַטנס, וואָס טאַנצן נאָך זיין אייגענעם קער און ריר אויפן וועג צו דער לבנה.

אַרימע אידישע ליטעראַטור!

זי האָט געהאַט אלע שאַנסן צו ווערן דורכאויס אַ לבנהדיקע, ווען זי וואָלט געווען געפּאָלגט דוד אינגאָטאָוו און נאָכגעגאַנגען נאָך זיינע פּוּס-טריט, אַזוי ווי עס זיינען זיי נאָכגעגאַנגען און גייען ביז איצט זיי נאָך אַ טייל פון די אַמאָליקע „יוני-גע“, אָבער אונדזער ליטעראַטור האָט דאָס נישט געוואָלט און איז טאַקע גערעכט געווען אויך, וואָרים לבנה'שין איז טאַקע גוט און וואויל, ווען זי איז אַ צושפּיל צום לעבעדיקן לעבן, אָבער שיינקייט אָן לעבן? — צו וואָס טויג זי?

ג.

עס גייט אויף פאַר מיינע אויגן דוד אינגאָטאָוו פון יענע יאָרן, ווען ער איז געווען דער אַרויסגעבער, צוזאַמענשטעלער און רעדאַקטאָר פון די זאַמליכער „שריפטן“.

אַן אַטלעטיש געבויטער יונג, וואָס כאַטש במבּע פלינק און רירעוודיק, איז אָבער יעדע באַוועגונג זיינע געמאַסטן און געוואויגן, ווייל אַזוי האָט געפּאָדערט די פּאַזיציע אין וועלכער ער איז אַוועקגעשטעלט געוואָרן. אַ פּולער קאַפּ מיט טונקעלע האָר, ענערנישער שטערן, טונקעלע אָנגעצונדענע אויגן, ווי ברע-נענדיקע ליכט-וואַרפערס און אַ פנים אַ בלייכס, אָבער אַ ביי נערדיקס, וואָס שלאָגט מיט אַזאַ באַפעלערישער עקשנות, אַז אָפּטמאָל גיט עס דיר דעם איינדרוק פון טעמפּטקייט.

קיינמאָל האָט מען אים נישט באַגעגנט שפּאַצירן אַליין, אָדער זיצן אַליין ביי אַ טישל אין קאַפּע-הויז, ווי מען האָט

באגעגנט אנדערע קאלעגן. שטענדיק איז ער געווען אַרומגע-
רינגלט מיט אַ סוויטע פאַר וועלכער ער האָט אויסגעלייגט
פֿלענער און געפֿאַדערט זיי דורכצופירן.

און קיין וואונדער איז דאָס פאַר קיינעם נישט געווען.
וואָרים מען האָט געוואוסט, אַז דוד אינגאַטאָו איז נישט גע-
קומען אין אונזער ליטעראַטור אַרײַן בלוז, ווי אַ קינסטלער,
נאָר אויך, ווי אַ מענטש, וואָס האָט אויף זיך גענומען דורכ-
צופירן אַ זייער וויכטיקע מיסיע.

די מיסיע איז געווען אָפֿצוואוישן אַלץ און אַלעמען, וואָס
איז געשאַפֿן געוואָרן פֿריער אויף אידיש אין אַמעריקע און אַנ-
הויבן אויפֿסניי.

עס איז טשיקאָווע, אַז דער ווידערשטאַנד, וואָס איז גע-
קומען מצד די פֿריערדיקע שריפטשטעלער איז דוקא נישט
געווען אַזאַ שטאַרקער.

אויסער אַן אַטאַקעלע פֿון צייט צו צייט, וואָס מאָרים
ראַזענפֿעלד האָט אַרויסגעלאָזט, האָבן די איבעריקע סאַמע וויכ-
טיקסטע שריפטשטעלער די „יונגע“ נישט באַקעמפֿט. עפעס
קאָן זיך מיר נישט דערמאָנען, אַז אַזעלכע וויכטיקע דיכטער
פֿונעם עלטערן דור, ווי א. לעסין, אַדער יהוָאָש זאָלן ווען סע
נישט איז האָבן אַטאַקירט די „יונגע“. אדרבה, א. לעסין האָט
גערדוקט אַ היפשע צאָל „יונגע“ אין דער „צוקונפֿט“ און
יהוָאָש האָט ביי יעדער געלעגנהייט אויסגעשטרעקט די הענט.
דאָס אייגענע האָט געטאָן דוד פינסקי. די זידלערייען זיינען
געקומען מערסטן פֿון מיטלמעסיקייטן מיט וועלכע עס האָט זיך
נישט געלוינט מלחמה צו האַלטן, אָבער דוד אינגאַטאָו האָט זיך
געפֿילט, ווי אַ יונגגעקרוינטער מלך, וועמעס האַרץ עס רייסט
זיך אין מלחמה אַרײַן, האָט ער דערפֿאַר געזען אין יעדן על-
טערן שרייבער אַ פעסטונג, וואָס דאַרף אַטאַקירט ווערן.

איצט, ווען מען קוקט אויף צוריק, זעט מען, אַז דאָס
פֿעלד איז גאָרנישט געווען אַזוי גרוי און פֿאַרלאָזן, ווי דוד
אינגאַטאָו האָט עס דענסטמאָל געזען פֿאַר זיך.

עם האָבן געלעבט און געווירקט אַ היפשע צאָל גרויסע און אמתע אידישע קינסטלער אידער די „יונגע“ האָבן זיך באַוווּזן. אָבער די נייגעקומענע האָבן געשפּילט די בלינדע אינגעלעך, וואָס האָבן נישט געוואָלט זען. דאָס איינציקע, וואָס זיי האָבן געזען, איז אַ גרוי פאַרלאָזן פעלד, וואָס דאַרף צע-אַקערט און פאַרזעצט ווערן מיט די זאַמען פון שיינקייטן, וואָס זיי האָבן געהאַט אין זייערע יונגע אָדערן.

און מען קאָן נישט לייקענען, אַז דער פּרישער פאַרווי איז נישט צונויז געקומען.

דאָס פעלד איז געדיכטער און קאָלירטער געוואָרן, — עס האָבן זיך באַוווּזן אַ היפשע צאָל נייע בליטן.

ד.

מען דאַרף אָבער נישט צורעכענען אַלע נייע בליטן אויפן חשבון פון דוד איגנאַטאָוו.

אַ סך זיינען זיי צעוואָקסן אַן זיין הילף און אָפּטמאַל לגמרי קעגן זיין ווילן, וואָרים די מיסיע, וואָס ער האָט מיט זיך מיט געבראַכט איז נישט געוואָרן די מיסיע פון אַלעמען, וואָס האָבן זיך ביים אָנהויב אַרומגעדינגלט אַרום זיינע זאַמליכער. די מלחמה, וואָס האָט זיך ביים אָנהויב אָנגעהויבן קעגן די „אַלטע“ איז זייער גיך איבערגעטראָגן געוואָרן אין די אייגענע רייען.

עס האָט רעוואָלטירט יוסף אָפּאַטאַשו און אַרויסגעגעבן אַן אייגענעם זאַמלבוך: „די נייע היים“. עס זיינען אָנגעקומען אַ גאָר נייע פּלעיַאָדע פון דיכטער און דערציילער אויף וועלכע די פּילאָזאָפּיע פון די „יונגע“ האָט זייער אַ קליינעם איינפלוס געהאַט און עס איז געווען ביז גאָר מאָדנע צו זען, ווי די „יונגע“ האָבן זייער גיך אָנגעהויבן אויסצוקוקן פאַרעלטערט לגבי די אינגערע פון זיי און אויך לגבי אַ היפשער צאָל פון די קאַלעגן, וואָס זיינען ביים אָנהויב געשטאַנען מיט זיי.

עס איז פאָרגעקומען אַ שאַרפע דיפערענצירונג און די גר-
פע „יונגע" איז געבליבן מיט עטלעכע, קוים גענוג אויף צו
בענטשן אַ מזומן.

דוד אינגאטאָוו פנים האָט זיך אָנגעהויבן צו ענדערן.
אָנשטאַט די פריערדיקע זיכערקייט אויף דעם, האָט זיך פּלוצ-
לונג אָנגעהויבן מערקן אַ שטילע, עקשנותדיקע פאַרביסנקייט.
אָבער טיף אין בלוט האָט ער זיך נישט געענדערט, וואָרים ער
איז פון די מענטשן, וואָס האָבן אַ געוואַלדיקן דרך ארץ פאַר
דעם וואָרט, וואָס זיי האָבן אַמאָל מיט יאָרן צוריק אַרויסגע-
לאָזט פון מויל. קיין ניי וואָרט, וואָס זאָל פאַרבייטן דאָס גע-
זאַגטע פון אַמאָל ווערט ביי זיי נישט געבוירן, ציטערן זיי איבער
דעם אַמאָליקן און האָבן מורא זיך מיט דעם צו שידן.

אין דער געשיכטע פון דער אידישער ליטעראַטור פון אַמע-
ריקע וועלן דוד אינגאטאָוו זאַמליכער „שריפטן" באַצייכנט
ווערן, ווי די טריבונע פון דער קונסט לשם קונסט ריכטונג. איז
אפשר אָט די ריכטונג נויטיק געווען אויף אַ וויל, אָבער דוד
אינגאטאָוו האָט זיך אַזוי שטאַרק איינגעוויקלט אין דער טאַנע
פון שיינקייט צוליב שיינקייט וועגן, אַז מער, ווי זיך אַליין און
די עטלעכע, וואָס גייען אין זיינע פוס-טריט, זעט ער נישט.

אין זיין געיעג נאָכן „פאַרבאָרגענעם ליכט", וואָס געפינט
זיך מסתמא אויף יענער זייט פון אונדזער ערד, האָט ער פאַר-
זען און פאַרזעט ביז היינט דאָס לעבדיקע לעבן אויף אונדזער
ערד, וואָס שטראַלט פון זיך מיט ליכט, וואָס איז שוין גאָרנישט
אַזוי פאַרבאָרגן.

און אַז מען זעט נישט קיין לעבעדיק לעבן, זעט מען נישט
קיין מענטשן, זעט מען נישט יענע קינסטלער, וואָס באַשאַפן
לעבעדיקע מענטשן, פילט מען זיך איינזאַם, פילט מען זיך,
ווי אַן אָפּגעראַנקטער מאַנאַרך, אָפּגעזונדערט אויף אַן איזאַ-
לירט אינדזל.

ה.

יעדעס מאָל, ווען מיר קומט אויפן זין א באדייטנדיקער נאָוועליסט, דערזע איך פאַר די אויגן אָן א שיעור מענטשן, וואָס זיינען געקומען צום לעבן דורך זיינע ווערק, אָבער ווען איך טראַכט פון דוד איגנאַטאָוו, זע איך בלויז אים אַליין.

האַט ער דאָך אַזויפיל מענטשן אַרויסגעפירט פאַר אונדז אין זיין „קעסל-גרוב“, אין זיין „פיבי“ און ספּעציעל אין זיין טריאַלאָגיע „אויף ווייטע וועגן“, אָבער זיי קומען מיר פאַר נישט מער, ווי שאַטנס פון זייער באשאַפער און זייערע קולות זיינען שטענדיק ווידער-קולות פון דוד איגנאַטאָווס קול.

ער מאַנעוורירט מיט די פיגורן פון זיינע נאָוועלן, ווי ער האָט מאַנעוורירט אַמאָליקע יאָרן מיט די מיטאַרבעטער פון זיינע זאַמליכער. זיי פירן נישט קיין זעלבסטשטענדיק לעבן און דערפאַר שלאָגט פון זיי מיט ווינציק לעבן. דאָס באמת שייך נע, וואָס בלייבט איבערלייענענדיק איגנאַטאָוו א נאָוועלע, זיי נען די זייטיקע, צופעליקע בלעטלעך, וואָס האָבן נישט קיין דירעקטן שייכות נישט מיט די מענטשן אין בוך און אפילו נישט מיט דער פאַבולע.

אַזעלכע בלעטלעך געפינט מען אין א היפשער מאָס אין דוד איגנאַטאָווס נאָוועלן. אין זיי איז פאַראַן די אָפּשפּיגלונג פון דער שיינקייט נאָך וועלכער ער יאָגט זיך אַרום, אָבער די שיינ-קייט איז אַ לבנהדיקע און לבנה האָט א טבע נישט צו באַלייכטן אַזוי פיל, ווי צו באַשיינען.

און שוין איז נישט קיין ליכט.

ליכט באַלייכט און דעקט אויף און שוין באַשיינט און פאַרדעקט.

אין יענע יאָרן, ווען אונדזער ליטעראַטור אין אַמעריקע איז אַרומגעגאַנגען אינעם גרויען כאַלאַטל, האָט מען זי טאַקע אַפּשר אביסל באַדאַרפט באַשיינען און צודעקן.

איצט איז זי שוין נישט מער נאַקעט ביי אונדז. אדרבה.

זי טראַגט שוין אפילו אַביסל צופיל מלבושים אויף זיך. איצט באַדאַרף מען זי שוין נישט מער באַשײנען און צודעקן, נאָר עס איז שוין נויטיק זי צו באַלייכטן, כדי אויפֿ צודעקן דאָס ווילד־גראַז, וואָס האָט זיך אַרײַנגעגנבעט אין איר אונטער פאַרשיידענע שילדן און פירמעס. איצט איז אונדז שוין אפילו די זון צו ווייניק און דוד אינגאטאָו האָט נישט מער, ווי בלוז דעם זילבער־שיין פון דער לבנה.

ג.

איז דערפאַר נישט קיין חידוש, וואָס ער פילט זיך איצט ביי אונדז, ווי אַן אָפּגעדאַנקטער מאַנאַרך. אַן אָפּגעדאַנקטער מלך איז געוויינלעך שוין נישט מער קיין פלינקער, רידעוודיקער יונגערמאַנטשיק, — פאַסט דער פאַר די מיטליעריקייט פון זיין איצטיקן אויסזען זייער שטאַרק צו דער פּאָזיציע, וואָס ער פאַרנעמט. זיין פנים שלאַגט נאָך איצט אויך מיט עקשנות. אָבער עס איז נישט מער די עקשנות פון אַ האַנט ביים רודער, נאָר די איינגעשפּאַרטקייט פון אַ האַנט נישט אויפּצושליסן די טיר, וואָס איז פאַרשלאָסן הינטער זיך. אַז איך טרעה אים אַמאָל צופעליק אָן ערנעצוואו אויף אַ גאַס, אָדער אין אַ זייטיקן רעסטאָראַן, גיט ער מיר דעם איינדר־רוק, ווי ער וואַלט זיך אַליין אַ געבונדענעם געטראָגן אויף די פלייצעס כדי ער זאָל חלילה נישט אַרונטער פון דעם וועג, וואָס ער האָט פאַר זיך אָנגעצייכנט ביים סאַמע אָנהויב.

ב. ריווקין

א ווינט אין כסדרדיקן אומרו איז ב. ריווקין אין אונדזער לעבן.

ער טראַגט זיך אַרום אַן אימפעטיקער, זוכט און נישטערט און אַז ער געפינט עפעס, וואָס דאַכט זיך אים אויס, אַז דאָס איז גוט, טוט ער דאָס אַ הויב אויף, אָבער מיט דעם זעלבן אימפעט, ווי ער האָט דאָס פריער אויפגעהויבן, טוט ער דאָס פלוצלונג אַ לאַז איבער און יאָגט זיך אַוועק אויף ווייטערע און נייערע וועגן.

וואָס־זשע אַזוינס זוכט ב. ריווקין אין זיין אימפעטיקן געיעג?

ער זוכט דעם נייעם גייסט, וואָס זאָל פאַרנעמען דעם אויס־געוועפטן ביי אונדז. ער זוכט נייע שטיקער מאַטעריע, וואָס זאָלן צוגעפאַסט זיין אויף לאַטעס פאַר אונדזערע צעלעכערטע בנדים. ער איז ביי אונדז, ווי יענער דימענט־ליבהאָבער, וואָס האָט זיך אַוועקגעלאָזט איבער דער וועלט אויפצוזוכן דעם סאָ־מע גרעסטן, דעם סאַמע כישופדיקסטן דימענט. ער האָט אים נאָך ביז איצט נישט געפונען, אָבער איבער זיינע וועגן האָט ער פונ־דעסטוועגן באַוויזן אויפצוקלויבן אַ צאָל קלענערע, וואָס זיינען אַן און פאַר זיך זייער ווערטפול. עס מאַכט נישט אויס, וואָס אַ צאָל פון זיי האָבן זיך דערנאָך אַרויסגעוויזן פאַר גלעזלעך און נישט מער, — אין יעדער איינזאַמלונג איז פאַראַן פסולת און מען דאַרף זיך אויף אַזוינס ריכטן. אָבער נישט וועגן פסולת רעדט זיך דאָ, נאָר וועגן די ווירקלעכע ווערטן, וואָס דער אומרואיקער און ווינטיקער ב. ריווקין האָט אין זיין געיעג אויפגעקליבן און זיי געטאָן אַ וואָרף אַריין אין אונדזער לעבן.

ב.

משיחיות, ספיריטואַליזם, צערעמאָניאַליזם, אלאַמעריקאניזם — דאָס זיינען בלוז אַ פאַר געצייילטע קינדער, וואָס ב. ריווקין קינס אומרואיקער, זוכנדיקער גייסט האָט פאַר אונדזערטוועגן

געבוירן אין זיין געיעג נאָך דעם, וואָס ער האָט נאָך ביז איצט נישט באַוווּזן צו דערנרייכן.

זיי געבוירן און זיי גלייך איבערגעגעבן אין אַנדערע הענט, אז יענע זאָלן זיי אויסניאַנטשען, וואָרים ער אַליין האָט פאַר זייערטוועגן קיין צייט נישט געהאַט, — דער רוף ערגעץ אַנדערש האָט אים שוין געטראָגן אין זיין ווינטיקן אומרו.

דאָס געראַטנטע קינד זיינס איז זיין משיח־אידיע. אויף איר האָבן זיך גלייך, ווי ב. ריווקין האָט זי געבוירן, געפונען אַ היפשע צאָל בעלנים. עס איז אמת, אז נישט נאָר האָט מען זי געטריי אויסגעניאַנטשעט, נאָר מען האָט אין איר אַרייַנגעגאַסן היפשע שטיקער פון זיך אַליין און מען האָט די אייגענע איכן דורך איר געפורעמט, אָבער דער פאַקט בלייבט, אז דעם ערשטן רוף פאַר אָט דער אידיע האָט גערופן ב. ריווקין. ווינציקער פון זיין משיחזים, האָט וואָרצלען געשלאָגן ביי אונדז זיין ספיריטואַליזם. אָבער זיין ספיריטואַליזם צו וועלכן ער האָט אין אונדזער ליטעראַטור אַ שותף אין דעם דיכטער א. אלמי, האָט געהאַט אַ געוויסן איינפלוס אויף אַ צאָל פון אונדזערע שאַפנדיקע כוחות. מיט זיין צערעמאַניאַליזם האָט ער געגעבן דעם שליסל צו אונדזערע פּעדאַגאָגן זיך צו פאַר־טראַכטן וועגן אַ נייעם ריטואַל אין אונדזער מאָדערנעם לעבן, וועלכער זאָל פאַרנעמען דעם פלאַץ פון דעם אַלטן, שוין אָפֿ־געלעבטן און זיין אַלאַמעריקאניזם, וואָס איז אפשר מער פלאַן ווי אידיע, באַשעפטיקט גאַנץ היפש אונדזערע מוחות. וואָרים אינעם געדאַנק צו פאַראייניקן אַלע קלענערע נאַציאָנאַלע קול־טורן, וועלכע זאָלן געמיינזאַם פאַרשטעלן מיט זיך איין פאַר־אייניקטע, נאַציאָנאַלע אַמעריקאַנער קולטור, וואָס ווערט געשאַפן אויף דעם אַמעריקאַנישן באַדן ליגט אפשר די רעטונג פאַר די מינאַריטעט־קולטורן.

ג.

דער לעצטער פון ב. ריווקינס דימענטן איז דער באַלשע־וויזם פון דעם אידישן וואָרט.

נישט מיט דעם קאמוניזם שטראַלט ב. ריווקין, נאָר מיט דעם באַלשעוויזם פונעם אידישן וואָרט. דעם קאמוניזם האָט ער נישט געדארפט פאַר אונדז אַנטדעקן, — ער איז געקומען צו אונדז אָן ב. ריווקינס הילף. געקומען און אונדז אַלעמען אַריינגעוואָרפן אין אַ פיבער, וואָס לאָזט אונדז נישט אָפּ. פון איין זייט ציט ער אַ סך פון אונדז מיט דעם אומבאַשטרייטבאַרן יושר, וואָס ער טראָגט אין זיך, און פון דער צווייטער זייט שרעקט ער אַנדערע אַביסל אָפּ מיט דעם פּלאַם, וואָס ער טראָגט אין זיך און דראָעט צו פאַרצערן אַ היפשן טייל פון דעם באַ-גאַזש מיט וועלכן עס איז זיך שווער צו שוידן. עס איז ממחר-נפשך — אָדער דו גיסט אויף אויפן מזבח דאָס, וואָס עס איז דיר אייגן און שפּאַנסט אַריבער אַהין גרייט פאַר אַ גאַנץ נייעם אָנהויב, אָדער דו שטייסט מיט דיין פעקל פון דער זייט און קוסטט אַהין מיט בענקענדיקע אויגן.

ב. ריווקין איז דער איינציקער צווישן אונדז, וואָס גייט אומגעשראַקן אַהין נישט איבערלאָזנדיק דאָס געפּעק זיינס אויף דער זייט און שוין אָפּגערעדט וועגן איבערגעבן דאָס אויפן מזבח. פאַר אים איז דער קאמוניזם נישט קיין אָפּגעשלאָסענע תורה אין וועלכער קיין פינטעלע קאָן נישט צוגעגעבן אָדער געמינערט ווערן. פאַר אים איז דער קאמוניזם נישט אַ ברייט, נייַאַנטרעקט פעלד, וואָס האָט אין זיך אַ סך זאַפט פאַר נייע אידיען-געוויקסן און אויב נייע קאָנען זיך דאָרטן פאַנאַנדער-בליען, איז פאַרוואָס נישט פּרוואוון איבערפּלאַנצן אויך אַ סך פון די פּריערדיקע?

פּרוואוונט טאַקע ב. ריווקין טאָן אָט די אַרבעט. ער זעט בשום אופן נישט קיין סתירה צווישן זיין משיחיות, ספּיריטור-אַליזם, צערעמאָניאַליזם, אַלאַמעריקאַניזם מיט דעם קאמוניזם. אדרבה, ערשט אונטער אַ קאמוניסטישער אָרדנונג זיינען דאָ מעגלעכקייטן פאַר זיינע אידיען און דאָ קומט זיין באַלשע-וויסטיש-אידיש וואָרט, — דאָס וואָרט, וואָס איז געווען שטענ-דיק דער אינסטרומענט פון דעם אידישן האָרעפּאַשניק דאָרף

און מוז איבערנעמען אלע גייסטיקע ווערטן פונקט, ווי די הענט פון דעם האָרעפּאַשניק נעמען איבער די מאַטעריעלע ווערטן. אי די גייסטיקע ווערטן פון פריער זיינען סטימולירט געוואָרן פון דער בורזשואַזיע, — נו איז וואָס? הלמאי די מאַטעריעלע ווערטן וואָס דער סטימול זיי צו שאַפן איז אויך געקומען פון דער זעלבער בורזשואַזיע און פונדעסטוועגן נעמט זיי דער פּראָלעטאַריאַט איבער און דערקלערט זיי פאַר אייגן האָב און גוטס.

פונדעסטוועגן באַדאַרף מען נישט מיינען, אז דאָס איז שוין ב. ריווקינס לעצטע סטאַנציע.

וואָלט דאָס געווען אזוי, וואָלט דאָס געווען אַ גרויסער פאַרלוסט פאַר אנדזער ליטעראַטור, ווייל ב. ריווקינס ווערט באַשטימט נישט אזוי אין די אידיען, וואָס ער האַלט אין איין אויסגעפינען פאַר אונדז, ווי דוקא אין דעם אומרואַיקן געיעג זיינעם.

עס איז אַ געיעג, וואָס שטעקט אונדז אָן און לאַזט אונדז נישט רואיק זיצן אויף די לאָרבער־קרענץ, וואָס מיר האָבן זיך שוין דערוואָרבן.

עס דערמאָנט זיך מיר מין ערשטע באַקאַנטשאַפט מיט ב. ריווקינען.

עס איז געווען אין אַ שפעטן ווינטער נאַכמיטאָג אין דעם יאָר ניינצן־זעכצן. איך בין געזעסן מיט משה לייב האַלפּער־נען ביי אַ טישל אינעם מילכיגן רעסטאָראַן אויף איסט בראַד־וויי, וואוהין די דעמאָלסטיקע „יונגע“ פּלעגן אַריינקומען. פּלוצ־לונג האָט זיך צוגעוויגט צו אונדז אַ קליינגעוויקסיקער קאַפּ, מיט אַ פּול, אָבער זייער אומרואַיק פנים און שווער באַבריל־טע אויגן.

— אַ גרויסער, דינאַמישער כוח, — האָט האַלפּערן שטיי לערהייט צו מיר געזאָגט וועגן אים און גלייך נאָכן פאַרשטעלן אונדז, האָט ער גענומען קיבעצן ריווקינען.

— איר האָט אזויפיל אַלדאָסגוטס, אז איר שטאַפּט אָן

אלע בלויזן מיט דעם, — און ווענדנדיק זיך צו מיר, האָט
האַלפערן געפרעגט:

— איר פּאָלגט נאָך די אַרטיקלען וועגן די יונגע שריפט-
שטעלער, וואָס ריווקין דרוקט לעצטנס?
מיר איז געוואָרן קלאָר, אַז האַלפערן טיילט נישט אינגאנצן
ריווקינס מיינונגען וועגן אַ סך פון זיינע קאַלעגן און מיר איז
געוואָרן אינטערעסאַנט.

ב. ריווקין, נישט אויסטוענדיק דעם מאַנטל, האָט זיך
אַראָפּגעלאָזט אויף אַ שטול. בלויז איין זייט זיינע איז געווען
צוגערוקט צום טישל, בשעת די אַנדערע, די אָפּגערוקטע, האָט
געלאָזט וויסן, אַז דאָס צוזעצן זיך איז בלויז אויף אַ רגע,
וואָרים ער האָט קיין צייט נישט צו זיצן.

ער איז אָבער פאַרט אָפּגעזעסן אַ היפש שטיקל צייט, וואָרים
האַלפערנס טענות האָבן אים, זעט אויס, פאַראינטריגירט.

— הסםם!! — האָט ריווקין אַ ברום געטאָן יעדעס מאָל,
ווען האַלפערן האָט געטאָן אַ דערלאַנג אַ שטאַרקן אַרגומענט
קעגן דעם, אָדער יענעם שריפטשטעלער, וואָס ריווקין האָט ממש
ביי די יונגע טשופּרינעס געטראָגן צו די וואָלקנס אַרויף.

און איך געדענק, אַז יענע דעכאַטע האָט אויף מיר גע-
מאַכט אַ טשיקאָוו אַיינדרוק, וואָרים בשעת האַלפערן האָט גע-
רעדט און גערעדט, איז ריווקין אָפּגעקומען בלויז מיט אַ ברום.
— הסםם!! — האָט ריווקין געענטפערט און נאָך יעדן
ברום אַזאַ, האָט האַלפערן זיך צערעדט מיט מער פּלאַקער.

ענדלעך האָט זיך ב. ריווקין אויפּגעהויבן פון זיין שטול
און פון זיין מויל האָבן זיך גענומען רייסן ווערטער, וועלכע
האָבן געגעבן דעם איינדרוק פון דינאַמיט אויפרייסן:

— קררריטיקער, — האָט ער אָנגעהויבן צו ריידן, און
בשעת מעשה האָבן זיינע קורצזיכטיקע אויגן געקוקט דורך די
דיקע ברילן זיינע אויף אַ זייט:

— קררריטיקער באַדאַרפן נישט זיין קיין לויזזערס אויף
צו לויזזן די קעפּ פון די שריפטשטעלער! . . . אידייען פאַר-

ווארפער באדארפן זיי זיין . . . איר פארשטייט? אידייען-
פארווארפער אין די הימלען אריין! . . . צו די האַריוואָנטן
צו! . . . און די שריפטשמעלער באדארפן זיך לאָזן צו די
הימלען, צו די האַריוואָנטן, וואוהין דער קרריטיקער שיקט זיי
. . . איר פארשטייט?

אַפגעזאָגט אָט די ווערטער, האָט זיך ריווקינס קליינגע-
וויסקיע קאנטיקע פיגור געטאָן אַ וויג אַרויס פונעם רעסטאָ-
ראַנדל אינעם דרויסן אַריין.
— אַ וואונדערלעכער שריפטשמעלער, — האָט האַלפערן
געזאָגט און זיינע בלויע אויגן האָבן אים נאָכגעקוקט ביזוואַנען
ער איז פאַרשוואונדן.

ה.

אַ אידייען פאַרווארפער אין די הימלען אַריין, צו די
האַריוואָנטן צו.

זייט איך געדענק אים אין אונדזער ליטעראַטור, איז ער
אָט אזאַ ביי אונדז. יאָנט זיך אַרום אַן אימפעטיקער, זוכט און
נישטערט, געפינט און גיט אַוועק כדי זיך נישט דאַרפן אָפּ-
שטעלן, וואָרים נייע וועגן מאַנען און רופן שוין ערגעץ אַנדערש.
אזוי אין זיין אידייען-וועלט, און אזוי אויך אין זיין טאַג-
טעגלעכן, פערזענלעכן לעבן.

פונקט ווי זיין גייסט קאָן זיך נישט צו לאַנג קאַנצענטרירן
אַרום איין און איינציקער אידייע, וואָס ער אַליין באַשאַפט, אזוי
קאָן ער זיך נישט איינלעבן אין איין און איינציקער רעדאַקציע
פון וועלכער ער וואָלט געדאַרפט און געקאָנט ציען זיין חיונה,
— נישט מער, וואָס בשעת זיינע אידייען ביים ער נישט אויס
אייע אַויף דער אַנדערער, נאָר באַמיט זיך צו געפינען גע-
מיינזאַמס צווישן זיי אַלע, האָט ער זיינע שמעלעס אין די אידישע
רעדאַקציעס געהאַלטן אזוי לאַנג אין איין בייטן, ביז ער איז
אינגאַנצן אָן פּרנסה געבליבן.

איצט איז ב. ריווקין צווישן די אַרבעטסלאָזע אידישע
שריפטשמעלער. און די עוולח איז דאָ אַ צווייענדיקע: ערשטנס,

דער פאקט, וואָס אזאָ ווי ער, וועלכער איז שוין אנב אַ בן
 חמשים אויך, זאָל בוכשטעבלעך לעבן אָן דער מינדסטער פרנסה,
 און צווייטנס, נישט האָבנדיק קיין שטענדיקע טריבונע, שרייבט
 ער דערווייל פיל ווינציקער, ווי ער וואָלט געדארפט און געקאָנט
 פאר אונדז שרייבן.

די אַרטיקלען, וואָס ער דרוקט לעצטנס דאָ און דאָרטן זיינען,
 מיט קליינע אויסנאָמען, נישט דאָס, וואָס ב. ריווקין קאָן און דאָרף
 אונדז געבן. אודאי איז אין זיי פאַראַנען אַ געוואָלטיקער כוח,
 אָבער עס איז גיכער דער כוח פון שאַרפע געדאַמבעס איידער
 פון יענער וואונדערלכער שעפּערישקייט, וואָס ער פאַרמאָגט אין
 זיך. דאָס כאַראַקטעריסטישע אין אים איז שטענדיק געווען
 דאָס אָנפילן מיט אייגן האָב און גוטס די בלויוזן אַרום אים,
 דאָס דערגאַנצן, וואָס עמיצן אַנדערש איז נישט געלונגען גאַנץ
 צו מאַכן, באַשאַפן בערג איבער פּלאַבלאַנד, אַרומוועבן וואונד-
 דערלעכע וויזעס אין דער הויילער פּוסטיקייט און נישט דאָס
 צעשטערנדיקע.

1.

אָבער פאַריבל אויף אים קאָן מען פונדעסטוועגן נישט
 האָבן. מען דאַרף אין זיינען האָבן, אז ווען אַ מענטש מיט אַזעל-
 כע כוחות ווי ער, ווערט איזאָלירט פון יעדער מעגלעכקייט צו
 קאָנען עקזיסטירן, מוז ער ווערן פאַרביטערט.
 און ב. ריווקינס פאַרביטערטקייט פילט זיך איצט אין
 אונדזערע קרייזן ביז נאָר.

ער, וואָס האָט דורך אַלע זיינע יאָרן אין זיין צוגאַנג צו
 ווערק פון אידישע שריפטשטעלער שטענדיק מיטגעבראַכט אין
 זיינע קעשענעס כלי-טוב אָנצופילן די בלויוזן, וואָס זיינען צוליב
 פאַרזען, נאַכלעסיקייט, אָדער צוליב מאַנגל אין כוחות אויס-
 געלאָזן געוואָרן, שטייט איצט קעגן אַ צאָל פון די אידישע
 שריפטשטעלער אין אַ פאַרביטערטן קאַמף.

עס איז אַ קאַמף, וואָס אויבנאויף קוקט ער אויס נישט מער,
 ווי אַ פרנסה-קאַמף. אָבער אונטער ב. ריווקינס אַטאַקעס ווערט

ער דערהויבן צו א פיל גרעסערער באדייטונג, ווי בלויז דאָס.
 ער וואַרפט פאָר יענע אידישע שריפטשמעלער, נישט נאָר די
 עולה, וואָס זיי האָבן פרנסה, בשעת אנדערע וויכטיקע שריפט-
 שמעלער האָבן נישט מיט וואָס אַ טאָג איבערצולעבן, נאָר ער
 וואַרפט זיי אויך פאָר דעם פאַקט, וואָס אויס מורא נישט צו
 פאַרלירן די פרנסה פירן זיי דערווייל נישט קיין קאַמף פאַר
 דעם שענערן וואַרט.

— מען דאַרף זיי אויסררויכערן! — ברומט ב. ריווקין
 ביי יעדער געלעגנהייט און אפילו די, וועלכע זיינען נישט מסכים
 מיט אים, אַז מען דאַרף אויסרויכערן יענע אידישע שריפטשמע-
 לער, וועלכע האָבן צופעליק שטעלעס אין די רעדאַקציעס, בלייבן
 אָבער זיצן וואַפּנלאָז אַנטקעגן זיינע טענות, וואָס ער שטעלט
 אַרויס קעגן זיי.

— ווען איר וואַלט געהאַט אַ שטעלע אין אַ רעדאַקציע,
 וואַלט מען זי געדאַרפט ביי אייך צונעמען — האָב איך לעצטנס
 געהערט דר. א. מוקדונין באַמערקן ביי אַ קאַפּע־טיש'ל צו ב.
 ריווקינען. און כאַטש דר. מוקדוני האָט מיט אָט דער באַמער-
 קונג געמיינט צו קאַמפּלימענטירן ב. ריווקינען פאַר דעם אידייען-
 קאַמף, וואָס ער פירט אָן קעגן דער אידישער פרעסע, האָט דאָך
 יענעם אָונט ריווקין נישט אויפגעהערט ביי צו ברומען:
 —הססם!! זיי וועלן זיין באַזאָרנט מיט אַלדאָס גוטס און
 איך וועל זיי נאָך צושטעלן פאַרגעניגן מיט מיין קאַמף קעגן דער
 פרעסע!

ז.

ב. ריווקינס ברומען הערט זיך איצט גאַנץ שטאַרק אין
 די קרייזן פון די אידישע שריפטשמעלער אין ניו־יאָרק.
 זיין ברומען האָט זיך אייגנטלעך אַלע מאָל געהערט, אָבער
 בשעת אין די פריערדיקע יאָרן איז דאָס געווען אַ ברומען פון
 פרייד און באַגייסטערונג צוליב די אידיען, וואָס ער האָט נישט
 אויפגעהערט אַריינצואוואַרפן אין אונדזער לעבן אַרײַן, און
 צוליב דער נייער גרויסער שפּע, וואָס ער האָט דערזען אין אונ-

דער נייער אידישער ליטעראטור, איז דאָס איצטיקע ברומען זיינס פול מיט פראָטעסט הלמאי עם ווערן צאָמען געלייגט, אַז זיינע אידייען זאָלן זיך נישט קאָנען פאַנאַנדערשפּרייטן.

און נישט נאָר אין זיין שרייבן הערט זיך לעצטנס אָט דער פּראָטעסטירנדיקער ברומ, און נישט נאָר אין זיינע רייד, וואָס ער רעדט צו די חברים שריפטשמעלער פילט ער זיך, נאָר אויך פון זיין נאַנצן אויסזען און האַלטונג שרייט ער אַרויס און לע-כערט אונדזערע אויערן ביז ווייטיק.

ביי אַ טישל לעבן שריפטשמעלער זעצט ער זיך אַמאָל צו, אָבער שטענדיק בלויז מיט איין זייט. די אַנדערע זייט איז שטענדיק געווענדט אין חלל אַרײַן, אַזוי ווי זי וואָלט דערמיט געוואָלט לאָזן הערן, אַז איר פּלאַץ איז נישט דאָ, נאָר ערגעץ אַנדערש.

אַ גרויס אידיש לעבן און פאַר ב. ריווקינען איז אין דעם קיין פּלאַץ ניטאָ. אַזוי ווי עם זיינען פאַראַנען אין נויאָרק אַזויפיל דירות און פאַר אים איז אָפטמאָל קיין דירה נישטאָ. זעט מען אים שוין דערפאַר טאַקע צוליב דעם אַביסל צו אָפט אין די שפּעטע נאַכט־שעה'ן אין קאַפּע־הויז, אָדער מען זעט אים נאָר אַרומבלאָנדזשענדיק אין אַ פאַרטאָג איבער דער איינ־געשטילטער צווייטער עוועניו פון נויאָרק. די קליינע, קאַנטיקע פיגור וויגט זיך, בשעת זיין פיינער און מאַסיווער קאָפּ איז אַרויפגעריסן אין דער הויך:

— וואוהין, ריווקין? — טוט אים אַמאָל אַ קאָלענע אַ פרעג אין אַזאַ פאַרטאָניקער שעה.

ער בלייבט שטיין, נעמט אייך דורך מיט זיינע דורכדרינג-לעכע בליקן דורך די שווערע ברילן:

— וואוהין? האָ? און איר וואוהין?
דענסטמאָל קענט איר אים שוין נישט איבערלאָזן אַליין און איר בלאָנדזשעט מיט אים צוזאַמען, וואָרים מיט אָט דעם ווינט און כסדרדיקן אומרו, וואָס זוכט און נישטערט, האָט איר דער-ווייל אויך אַ גרויסן שאַנס עפעס צו געפינען.

ראובן אייזלאַנד

א שטיקל ניים אינעם „טאָג“ האָט געלאָזט וויסן, אז דער דיכטער ראובן אייזלאַנד ווערט פופציק יאָר אַלט. האָב איך געלייענט דאָס שטיקל ניים און זיך נישט גע-וואונדערט, וואָס ער איז שוין פופציק יאָר, וואָרים ער האָט שטענדיק געמאַכט אויף מיר דעם איינדרוק, אז ער איז געווען אַ פופציקער אינעם טאָג פון זיין געבוירן ווערן. עס מאַכט נישט אויס, וואָס אויפן אויסזען איז ער איצט אויך אַ יונגערמאַן. שווער צו מערקן אַ גרויע האָר אויף זיין טונקעלן קאַפּ. זיין פנים און זיין פיגור האָבן זיך אויך זייער ווייניק געענדערט פאַר די צוואַנציק יאָר, וואָס איך קאָן אים, אָבער פון זיין האַלטן זיך האָט געשלאָגן, אפילו ווען ער איז געווען נישט מער ווי אַ דרייסיקער, מיט יענער רעזיגנירטער ווייזהייט, וואָס גיט דעם איינדרוק פון באַיאָרנטקייט. און עס מאַכט נישט אויס, וואָס אין זיין פּאָעטישן סטאַזש איז ער פאַרשריבן נישט נאָר, ווי איינער פון די חשובע מיטגלידער פון דער גרופע „יונגע“, נאָר אויך ווי איינער פון אירע באַגרינדער. נעמענדיק איצט יענע גרופע אינעם ליכט פון קילער, אָביעקטיווער אָפּשאַצונג, קומט מען זייער לייכט צום אויספיר, אז נישט קוקנדיק אויף דעם, וואָס זי איז געווען און וועט פאַרבלייבן אַ וויכטיקע דאַטע אינעם גאַנג באַרג-אַרויף פון דער אידישער דיכטונג, איז אָבער דער נאָמען „יונגע“ נישט געווען כאַראַקטעריסטיש פאַר איר.

ב.

אין וואָס אייגענטלעך איז באַשטאַנען די יוגנטלעכקייט פון דער גרופע „יונגע“? אחריות פאַרן וואָרט, פיין געטאַקטער און געשליפענער זאַץ, מוזיקאַלישקייט, רואיק געמיט און איבער אַלץ די פּילאָזאָפיע פון סטויאישער רעזיגנאַציע.

אָט דאָס זיינען די הויפט־ווערטן, וואָס זי האָט אַרײַנגע־
בראַכט לנגבאי די „אַלטע“, און ווען איך טראַכט איצט פונעם
ברויזנדיקן טעמפּעראַמענט ביי מאָריס ראָזענפעלדן, דאָס שמענ־
דיקע פּאַרס־זוכעניש ביי יהוּאַש, די אינהאַלטלעכקייט ביי א.
ליעסינען, דעם לויטערן גלויבן ביי אברהם רייזענען, קומט ביי
מיר אויס, אַז די נעמען פון די צוויי קעמפּענדיקע צדדים מיט
צוואַנציק יאָר צוריק אין אונדזער ליטעראַרישער אַמעריקע, זיינען
פשוט פאַרבײטן געווען. עס קומט ביי מיר איצט אויס, אַז די
„יונגע“ זיינען געווען די אמתע אַלטע און אַז די „אַלטע“ זיינען
אין דעם פאַל געווען די אמתע יונגע.

די כאַראַקטעריסטיק פון יונגט איז קיינמאָל נישט געווען
די געשליפּנקייט און אחריות פאַרן וואָרט.
אדרבה.

יונגט איז צו ברױזנדיק, אַז זי זאָל קאָנען האָבן גערולד
פאַר צמצום אין איר אויסדרוק און וואָס שײך צו אַ באַרואיקט
געמיט איז דאָס אוראי נישט קיין סימן פון דער יונגט. אַ, יאָ,
די יונגט קאָן זייער אָפט אַרײַנפאַלן אין געוואַלדיקן פעסימיזם,
אין מעלאַנכאָליע. און זי קאָן זייער לייכט אויף אַ מעלאַדראַ־
מאַטישן אופן פּרוואוון באַגיין זעלבסטמאָרד, אָבער קלוגע סטאַ־
אישע רעזיגנאַציע איז שמענדיק געווען אַ סימן פון עלטער.

ג.

זאָל דאָ אײַנמאָל פאַר אַלעמאָל באַטאָנט ווערן, אַז משה לייב
האַלפּערן און ה. לייװיק, וועלכע האָבן יאָ מיטגעבראַכט מיט
זיך אַלע סימנים פון יונגטלעכקייט, זיינען מיט דער אידעאָלאָגיע
פון דער גרופּע „יונגע“ קיינמאָל נישט געווען פאַרבונדן.

נישט זיי האָבן מיט זיך פאַרגעשמעלט די „יונגע“ אין
דער פּאַעזיע, ווי יוסף אָפּאַטאַשו האָט מיט זיך קיינמאָל נישט
פאַרנעשמעלט די „יונגע“ אין דער פּראָזע.

אין לויף פון די יאָרן איז געוואָרן אַ געוואוינהייט צו
באַטיטלען אַלע שריפטשמעלער פון יענעם דור אין אַמעריקע
ווי „יונגע“. דער אמת איז, אַז די אידעאָלאָגיע פון יענער

ריכטונג אין אונדזער ליטעראטור געהערט בלויז צו פיר פון זיי און דאָס זיינען: דער נאָוועליסט דוד אינגאָטאָו און די דיכטער: מאַני לייב, זישא לאַנדוי און ראובן אייזלאַנד. אַזאַ שריפטשמעלער, ווי ראַבאָי, איז געווען נישט מער, ווי אַ גע-טרייער מיטגייער, ווייל דער אופן פון זיין שרייבן האָט זיך צופעליק אַריינגעפאַסט אין דער ריכטונג, בשעת מיט האַלפּערינען און אַפּאַטאָשן איז געווען זייער אָפט היפש ביז בלוט.

— טעאָריע־שמאַריע! — פלעגט נישט אינמאָל משה לייב האַלפּערן ממש קריצן מיט די ציין אויפן חשבון פון די אידע-אַלאַגן.

יוסף אַפּאַטאָשו האָט שפעטער עפנטלעך מורד געווען קעגן טריבונע פון די „יונגע“ און אין קאָנקורענץ צו די זאַמליכער „שריפטן“ האָט ער אַרויסגעגעבן אַ זאַמלבוך „די נייע היים“.

ווען ה. ליוויס האָט זיך באַוווּן אין ניינצן־פּערצן איז שוין די גרופע געווען אַן עטאַבלירטע אינסטיטוציע, און די באַלאָדנ-קייט, וואָס ער האָט מיטגעבראַכט מיט זיך, איז זייער גיך שווער געוואָרן אויף די דינע אַקסל פון די חברים עסטעטיקער זיינע.

עך, יאָרן פארפלוּגענע, ווי אָפט קומט איר אין געסט צו מיר און צווינגט מיך איבערצולעבן נאָכאַמאָל דאָס, וואָס איז שוין איצט נישט מער, ווי געשיכטע.

ד.

דיוויזשאַן גאַס און איסט בראַדוויי. אויף דער ערשטער געפינט זיך שלומס קאפּעהויז, וואו עס זיצן די „אַלטע“ און אויף דער לעצטער איז לעווין און גוטמאַנס מילכיסקער רעסטאָ-ראַן, וואוהין עס פאַרקלייבן זיך יערן אַוונט די „יונגע“.

דורך די פענצטער פון ביידע פלעצער זעט מען טאָג אויס און טאָג איין פאַרבייציען גרויסע גרופן אידישע עמיגראַנטן: מענער, ווייבער און קינדער און די פעסלעך אויף זייערע פליי-צעס זיינען ווי לעבעדיקע אילוסטראַציעס צו מאָרים ראָזענפּעלדס „וואַנדערער“ און צו זיין פּאָעמע „פעסלעך“, וואָס זיינען שטענ-

דיק געווען אויף די ליפן פון די אומציויליקע אידישע דעקלאַר-
מאַטאָרס.

דאָס אידיש לעבן פון יענער צייט קאָכט זיך, ווי אַ טאָפּ
מיט באָרשט, אין וועלכן עס מישן זיך און צעמישן זיך אַלער-
ליי גרינצייגן און קרייטעכער. מען באַמבלט זיך אויף אַלע זייטן
אין דעם זידיקן וואַסער, נישט איינמאָל טרעפט זיך, אַז איין
מין שפּרינגט דעם אַנדערן רציחהדיק אין פנים אַרײַן. אָבער
מען לעבט פונדעסטוועגן אין דעם זעלבן טאָפּ.

בלויז די דיכטער-גרופע „יונגע" וויל. אינעם טאָפּ נישט
לעבן און זי באַמיט זיך מיט אַלע כחות פון אים אַרויסצוקריכן.
וואוהין? צו זיך אַליין! צו דער אייגענער אינדיווידוואַליטעט,
וואָס קאָן נישט קומען צו איר אויסגעלייטערטן אויסדרוק איבער
דעם קאָכיקן ברויז אַרום זיך. מאַני לייב ראַטעוועט זיך אויפן
רוקן פון זיין „בלוי אויסגעחלומט פערדל", וואָס טראָגט אים
אָוועק אין דער העלער בלויער לופט אַרײַן, זישא לאַנדוי דער-
פילט זיך ערשט דעמאָלט גליקלעך, ווען ער זיצט אַליין אויף
דער וועראַנדע און ראובן אייזלאַנד בלאָזט מיט קילן אַטעם אויף
דער אַרומיקער קאָכעדיקייט און שניצט דערנאָך דערפון אויס
אין זיין געמיטלעכער רואיקייט „שטיל-לעבן" פּיזאַזשן, אויף
וועלכע עס איז אַנעגענעם צו קוקן.

אפילו פונעם שאַפּ, וואו דער דיכטער ראובן אייזלאַנד האָט
דעמאָלט געאַרבעט, טרייבט ער אַרויס דאָס קאָכעניש און דאָס
ברויעניש. מיטיקצייט, ווען די מאַשינען שטעלן זיך אָפּ אויף
אַ ווייל איז דער שאַפּ נישט פאַר אים דאָס שלאַכטפּעלד, איבער
וועלכן עס איז אַ ווייל רואיק געוואָרן, ווי עס האָט אים פאַר אונדז
געמאָלן מאָריס ראָזענפּעלד, נאָר אַן אידיליע, אין וועלכער אַר-
בעטער זיצן ביי די טישן, שוילן געמיטלעך אָפּ די קנאַקנדיקע
שאַלעכץ פון האַרטע אייער און לייגן אין די מילער אַרײַן.

ה.

אָבער ראובן אייזלאַנד איז נישט נאָר געוואָרן דער פּאָעט
פון „שטיל-לעבן" אין אונדזער דיכטונג, נאָר ער איז געווען

אין יענער צייט און איז געבליבן ביז היינט צו טאָג דער טע-
אַרעטיקער און באַגרינדער פון אָט דעם מין קונסט.

אמת, אז היינט צו טאָג האָט ער כמעט ווי קיין נאָכפּאָלגער
נישט, אָבער אין יענע יאָרן, ביים אויפשטייג פון די „יונגע“,
איז זיין איינפלוס געווען אומגעהויער.

נישט נאָר מאַני לייב און לאַנדוי, נאָר אפילו אַנדערע, וועלכע
האָבן זיך נישט אידענטיפיצירט מיט די „יונגע“, זיינען פון צייט
צו צייט אַרונטערגעפאלן אונטער אייזלאַנדס איינפלוס.

— דער פּאָעט דאַרף געבן דורך זיין ליד זיך אַליין און
בלויז זיך אַליין, — פלעגט ער פריידיקן און דערביי צולייגן
נאָך אַ פּאָר פּאַרמולעס:

— די עכטסטע תפילה איז די תפילה בלחש . . . בלויז
דורך שטילקייט דערגייט מען צו דער העכסטער מדרגה . . .
משה לייב האַלפערנס טעמפּעראַמענט? . . . לואי מילערס
טעגלעכע עדיטאָריעלס אין דער „וואַרהייט“ האָבן מער טעמ-
פּעראַמענט און זיינען דאָך קיין קונסט נישט . . . יוסף ראָל-
ניקן פּעלט דאָס לירישע געמיט און די מוזיקאַלישקייט פון מאַני
לייבן און לאַנדוי, אָבער ער האָט דערפאַר די גרויסע מעלה,
וואָס ער גיט אונדז זיין אייגענע אויסגעלייטערטע פּערזענלעכ-
קייט, וואָס לייכט פאַר אונדז מיט איינזאַמקייט און שטילער
פאַרטיפּטער רעזיגנאַציע.

אָט אזוי פלעגט ראובן אייזלאַנד רעדן דורך די אָונט-
שעה'ן אין דעם מילכיסקן רעסטאָראַן.

דורך די טעג האָט מען אים זעלטן געזען, ווי מען האָט
נישט געזען אַ היפשע צאָל פון די „יונגע“ שריפטשטעלער,
וואָרים מען איז אַרבעטער געווען. מאַני לייב ביי שיד, זישע
לאַנדוי אַ מאַליער און ראובן אייזלאַנד האָט אין יענער צייט
געאַרבעט אין זיין ברודערס פליישגעשעפט.

זיינען דערפאַר די אָונטן אָפּטמאַל אין יענעם רעסטאָראַן
פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַן אוניווערסיטעט פאַר פּאָעזיע, אין
וועלכן ראובן אייזלאַנד איז געווען דער הויפּט־לעקטאָר.

— סביבה אין א ליד איז בלויז דאן נישט קיין חיסרון, ווען זי קוקט ארויס, ווי א סיטואציע, אין וועלכער די דיכטער רישע פערזענלעכקייט איז דער צענטער.

דאס איז נאך איינער פון די גערעכטע, וואס ראובן אייז לאנד האט ארויסגעזאגט אין איינעם פון יענע אונטן ביי א טישל.

נישט אומזיכט פלעגן חברים אזוי אפט איבערחזרן אין זייערע געשפרעכן צווישן זיך די ווערטער:

— אייזלאנד האט געזאגט.

עס שטייען מיר פאר די אויגן יענע אונטן אינעם מילכיין רעסטאראן און אין די אויערן קלינגט אייזלאנדס קול, — א ווייכס איז דאס, עפעס ווי עס וואלט פון אן אוילפעלד געקומען. א גלויביקער טאן פון א חסיד און צו דער זעלבער צייט איבערצייגונג און זיכערקייט פון א מתנגד א למדן.

זיין פנים אויך אזוי.

א בלייכס, א סענסיטיווס, און רעדלעך אונטער זיינע ווייכ. שיינענדיקע אויגן וואס ציטערן פון עמאציעס. באזונדער איז יעדער גליד זינלעך. בלויז זיין הויכער פירקאנטיקער שטערן איז קיל, ווי א קאנטראל-מאשין.

אפטמאל פלעגט ער אויף מיר מאכן דעם איינדרוק פון א דיין, וואס האט זיך נאך וואס טובל געווען, כדי די דבר-הכמה, וואס ער האט זיך געגרייט צו רעדן, זאל געלייטערט זיין.

1.

פון יענער צייט ביז איצט זיינען אריבער מער פון צוואנציג

יאר.

זייער א סך האט זיך געביטן פאר אַט דער צייט אין אונ-דזער לעבן און צוזאמען מיט דעם לעבן האט זיך געביטן אונדזער ליטעראטור, אונדזער דיכטונג.

די אידעאלאגיע פון די „יונגע“ קלינגט היינט א סך מער פארעלטערט, ווי די ווערק פון די „אַלטע“, אנטקעגן וועלכע זי האט געקעמפט. די שפעטערדיקע דיכטער נאך די „יונגע“ זיי-

נען ווי אריבערגעשפרונגען זייערע עלטערע ברידער און זיך אומ-
געקערט צו די טאטעס און זיידעס. אמת, מען האָט ביי די על-
טערע ברידער אויך עפעס גענומען, אַ בלעמל פון אַ שיינעם
בוים, אַ בלימל פון אַ פעלד, דורך וועלכן מען איז פאַרבייגע-
גאַנגען, אָבער די אמתע פרוכט איז מען געגאַנגען און מען גייט
נאָך אויך איצט נעמען אין די איינגעפונדעוועטע שטיבער פון
די טאטעס און זיידעס.

די איינציגע, וואָס זיינען געבליבן וואו זיי זיינען געווען,
מיט זיך און פאַר זיך אליין, זיינען די דריי עלטערע ברידער, —
די דיכטער־שטערן פון די „יונגע“. זיי זיצן ביז היינט אין
די שייניקע שטיבלעך מיט די אָפּגעזונדערטע גערטענדלעך אַרום
זיי און ווילן בשום אופן נישט זען, וואָס אויף יענער זייט
טוט זיך.

מאַני לייב — דער פרוכטבאַרטער פון זיי — שרייבט
אודאי שיינע לידער אויך איצט, אָבער עס זיינען די זעלבע
לידער, ווי ער האָט געשריבן מיט צוואַנציק יאָר צוריק. זישע
לאַנדוי באַווייזט פון צייט צו צייט אַ בליק אין דרויסן, איז דאָס
דער זעלבער חנעוודיקער בליק, ווי ער איז געווען מיט צוואַנציק
יאָר צוריק. און ראובן אייזלאַנד האָט אונדז געגעבן אין ניינצן
צוויי און צוואַנציק אַ קליינע זאַמלונג פון זיינע לידער, שטייט
אָט די זאַמלונג ביז איצט פאַר אונדזערע אויגן, ווי אַ מאַנומענט
פון אַ געוויסן פּעריאָד אין אונדזער דיכטונג, — אַ שיינער
מאַנומענט אָבער ניט פון אַ לעבן, וואָס האָט געבליט און אָפּ-
געבליט, נאָר פון אַ שיינער פּילאָזאָפּיע, וואָס איז געקומען
איבער אונדז פון די שטערן, דער לבנה, אָבער מיט דער ערד
האָט זי נישט געהאַט צו טאָן.

„ברויט און קעז און האָניק אויפן פּראָסטן טיש
גאָלדיק רופט צו זיך די טיי
אין דינע גלעזער צוויי.
און גרינלעך, קיל און פּריש,
ווינקט דער וואַסער־קרוג באַצויגן מיט אַ טוי.

אויף אַ קאַנט דאָס טאַשנטיכל פון אַ פרוי,
און דערביי אַ קליינע, קלוגע האַנט
אויף אַ שמאָלן לידער באַנד
אין ווייסן קאָלירטן זייד".

אַ פיין ליד? נישט אפשר? אודאי אַ ביז גאָר פיין ליד.
אַזוי זיינען אַלע לידער אין דער זאַמלונג, וואָס ראַובן אייזלאַנד
האַט אונדז געגעבן. אָבער לייענט זיי פאַרזיכטיק און איר וועט
אַנהויבן קריגן דעם איינדרוק, אַז נישט דאָס לעבן רעדט דורך
זיי צו אייך, נאָר אייער איינדרוק איז, אַזוי ווי זיי וואָלטן אַרונ-
טער געמאַלן געוואָרן פון אַלטע ראָמאַנטישע קונסט-בילדער.
אַט אַזוי האָט ראַובן אייזלאַנד געשאַפן און אַט אַזוי פרע-
דיקט ער ביז היינט, אַז קונסט דאַרף זיין.
פאַר די צוואַנציק יאָר האָט ער זיך נישט געביטן.
אויסערלעך אויך נישט.

איך באַגעגן אים איצט אין דער רעדאַקציע פונעם „טאַג“,
וואו ער אַרבעט, אָדער אין קאַפּעהויז „ראַיאַל“ ביי אַ טיש.
עס איז דער זעלבער מענטש. דאָס פנים איז נישט עלטער גע-
וואָרן, די האָר זיינען אויך איצט שוואַרץ, אפשר אַביסל שיי-
טערער געוואָרן, אָבער נישט צופיל, אַז מען זאָל עס לייכט באַ-
מערקן. די זעלבע רייד וועגן קונסט און דער זעלבער אופן פון
ריידן און שטענדיק מאַכט ער אויף מיר דעם איינדרוק ווי אַן
אַנדענק פון עפעס אַ שיינעם געדאַנק, וואָס איז געקומען און איז
נישט אָנגענומען געוואָרן, ווייל ער איז געווען מיט זיין גאַנצער
שיינקייט קעגן דעם לעבן.

יואל סלאָנים

יואל סלאָנים איז אפשר דער געלייענטסטער אידישער דיכ-
טער אין אמעריקע.

איך זאָג „אפשר“, ווייל קיין גענויע ציפערן זיינען פאַר-
שטייט זיך נישטאָ און קאָנען נישט זיין וועגן דעם, אָבער עס
לייגט זיך אויפן שכל, אז אַ דיכטער וועמענס לידער דערשיינען
שוין זינט יאָרן יעדן סוף-וואָך אין אזא פיל-געלייענטער צייטונג,
ווי דער „טאָג“ איז, מוז זיין אַ פיל געלייענטער און אפשר דער
געלייענטסטער דיכטער ביי די אידן אין אמעריקע.

אָבער פאַרוואָס פילט זיך נישט אין אונדזער לעבן יואל
סלאָנים דיכטונג? פאַרוואָס גייט דאָס לעבן אונדזערס זי
פאַרביי, אזוי ווי זי וואָלט צו דעם גאָרנישט גערעדט?
איז ער דאָך אַ דיכטער מיט אַלע אַטריבוטן, וואָס אַ דיכטער
דאַרף האָבן.

פאַרמאָגט דאָך זיין וואָרט אַן אייגענעם קלאַנג, אַן אייגע-
נעם ריטם. פאַרמאָגט ער דאָך נאָך מער, ווי דאָס. ער האָט
אימפעט אין זיין וואָרט און פאַטאָס אין זיין טאָן, וואָס זיינען
נישט קיין שמענדיקע מתנות אפילו ביי דיכטער פון גאַנץ הוי-
כער באַדייטונג און דאָך גייט יואל סלאָנים דיכטונג פאַרביי
אונדזער לעבן כמעט, ווי אומבאַמערקט, כאַטש לויט די כוחות,
וואָס זי פאַרמאָגט, וואָלט זי געקאָנט און געדאַרפט זיך פילן.
זי וואָלט געקאָנט, אָבער זי שטרענגט זיך נישט אָן דאָס
צו קאָנען.

יעדעס מאָל, ווען איך לייען יואל סלאָנים אַ ליד, האָב איך
דעם איינדרוק, אז ער האָט גענומען אַ הויפן מיט ווערטער פון
זיין ווערטער-רעזערוואַר און זיי אַ וואָרף געטאָן אויפן פאַ-
פיר. דאָס וואָס די ווערטער זיינען קלינגענדיקע, איז דערפאַר,
ווייל ער אַליין איז אַ קלינגענדיקער. זיין וואָרט איז נישט קיין
שליח פון עפעס, וואָס מאַטערט אים, נאָר אַן אָפּשפּרונג פונעם
אימפעט, וואָס יאָגט פון אים.

אימפעטיק איז זיין וואָרט סיי אין זיין ליד, סיי אין זיינע זשורנאליסטישע אַרטיקלען, סיי אין זיין רידן מיט אַ מענטשן און עם שלאָנט מיט אימפעט פון זיין גאַנצן אויסזען. אָבער פון וואָנען קומט ער? וואָס וויל ער? און וואוהין טרייבט ער?

עס איז אַ וואָנאָבונדישער אימפעט, וואָס קאָן נישט אָנ-געבן דעם אַדרעס פון וואָנען ער קומט און ער ווייס נישט, וואוהין ער צילט.

ב.

און אפשר ווייסט יואל סלאָנים אַליין אַט דעם אַדרעס פון זיין אימפעט, נאָר ער וויל אים בכיוון אונדז נישט לאָזן וויסן? אפשר איז מיט זיין אימפעט דאָס זעלבע, ווי מיטן אַדרעס פון זיין היים? מיר ווייסן, אַז יואל סלאָנים האָט אַ היים אין ניר יאָרק. עמיצער דערציילט, אַז ער האָט געהערט פון עמיצן, ווע-מען אַן אַנדער עמיצער האָט פאַרזיכערט, אַז יואל סלאָנים האָט זייער אַ פיינע היים פאַר וועלכער ער, איז זיך ממש מקריב, — ער טוט אַלץ, אַז זיין שיינער פרוי זאָל גאָרנישט פעלן, אַז זיינע קינדער זאָלן האָבן דאָס בעסטע, אָבער וואו געפינט זיך דאָס הויז? קיינער פון זיינע חברים דיכטער האָבן דאָס נישט געזען און קיינער ווייסט נישט דעם אַדרעס דערפון. אין גאָס, אין רעדאַקציע, וואו ער אַרבעט, אין קאַפּע-הויז, וואוהין ער כאַפט זיך אַריין, אַדער אין אַ שטוב פון אַ חבר, וואוהין ער פאַלט אַמאָל אַריין, גיט ער שטענדיק דעם איינדרוק אַזוי ווי ער וואָלט אַליין געווען אָן אַן אַדרעס.

נישטאָ אין אים דער מינדסטער סימן פון איינגעזעסנקייט, כאַטש אַלע ווייסן, אַז זעלטן ווען פאַרלאָזט ער נויאָרק. עס וויעט פון אים נישט מיט קיין צוגעבונדנקייט, כאַטש מען ווייסט, אַז ער טוט אַלץ פאַר זיין פאַמיליע. ווען מען זעט אים שפּאַנען איבער אַ גאָס, האָט מען קיינמאָל נישט דעם איינ-דרוק, אַז ער גייט ערגעץ. אַלע זיינע יאָרן אַרבעט ער אין רעדאַקציעס, אָבער אין קיינע פון זיי האָט ער זיין אייגענעם

ארבעטס־טיש נישט געהאט. נישטאָ קיין באַשטימטע צייט, ווען מען קאָן אים דאָרט טרעפן. אָט קומט ער און אָט גייט ער. אין קאַפּע־הויז קומט ער נישט אַריין אַביסל זיצן, נאָר ער כאַפּט זיך אַריין, וויגט זיך דורך פאַרביי אַלע טישלעך: פאַרטשעפּט דעם מיט אַ וואָרט, יענעם ביי אַן אַרבל, אַ דריטן ביי אַן אויער און בלייבט נישט. דאָס אייגענע ביי אַ חבר אין הויז. ער פאַר־נעמט נישט קיין באַשטימט פּלאַץ, נאָר איז אומעטום. אָט זיצט ער אין דער וויכסער שטול און אָט שוין אויף אַ שפיץ פון אַ טיש.

עס טראָגט אים, יואל סלאָנימען.

עס איז דער כוח אין אים, וואָס טראָגט אים, ווי אַ באַלון אָן אַ רודער ווערט געטראָגן פונעם ווינט.

פון וואָנען דער כוח טראָגט אים און וואוהין וויל ער דערטראָגן ווערן, גיט זיך יואל סלאָנים נישט אָפּ קיין חשבון און מיר ווייסן דאָס אורדאי נישט.

און אפשר ווייסט עס יואל סלאָנים יא, נאָר ער וויל דאָס נישט אַנטפלעקן פאַר אונדז?

אפשר האָט ער ביי זיך אין די שופּלאַדן נאָר אַנדערע ווערק, ווי די, וואָס ער דרוקט שוין זינט יאָרן וואָך איין וואָך אויס אינעם „טאָג“? איך מיין נישט צו זאָגן, אַז די לידער, וואָס ער דרוקט אינעם „טאָג“ זיינען שלעכט. פאַראַנען צווישן זיי גוטע לידער און די מערסטע פון זיי האָבן אין זיך אַלע אַטריבוטן, וואָס לידער דאַרפן האָבן. זיי האָבן אַלע אין זיך דעם אייגנאַרטיקן סלאָנימעשן ריטם, קלאַנג. אַנדערע האָבן אויך פאַטאָס אין זייער טאָן און עס שלאָגט פון זיי אַלע מיט אימפעט, אָבער עס איז אַ פאַטאָס, וואָס דו ווייסט נישט צו וואָס ער רופּט זיך און עס איז אַן אימפעט, וואָס דו ווייסט נישט וואוהין ער טרייבט זיך.

דורך די הונדערטער לידער, וואָס יואל סלאָנים האָט אין לויף פון יאָרן אָפּגעדרוקט, איז נאָך זיין פנים אַלץ פאַר מיר פאַרשטעלט.

אז ער איז א דיכטער איז פאר מיר קלאר, אָבער וואָס שטעלט ער פאַר מיט זיין דיכטונג? וואָס וויל ער? וואוהין צילט ער? דאָס האָב איך נאָך ביז היינט נישט געקאָנט אויס־געפינען.

א שאַד, וואָס ער האָט נאָך ביז היינט קיין איין בוך נישט אַרויסגעגעבן. אפשר וואָלט ער אין אַ בוך זיינס אַריינגעגעבן אַזעלכע ווערס זיינע, וואָס וואָלט אונדז געוווּן נישט נאָר זיינע לידער, נאָר אים אַליין.

ג.

עס זיינען פאַראַנען דריי גרונט־מאָטיוון, וואָס זיינען די פונדאַמענטן פון וועלכע קונסט ווערט געשאַפן.

דער ערשטער אין דער שוים, וואָס איז אָנגעפילט מיט אויפ־געזאַמלטן האָב און גוטס.

דער דורכשניטלעכער מענטש גייט פאַרביי דאָס לעבן און מערקט נישט אַ סך זאַכן, וואָס זיינען כדאי געמערקט צו ווערן. דער קינסטלער מערקט זיי יאָ. נעמט זיי אויף. דורכן מע־דיאָם פון זיין קונסט ווערן זיי געלימערט און דעמאָלט ברענגט ער זיי אין זיין שוים צו דער מענטשהייט:

— נאָט, זעט, וואָס איר האָט פריער נישט דערזען!

דער צווייטער איז דער פרענצייכן.

דער דורכשניטלעכער מענטש נעמט אויף אַלע דערשיינונג־גען אַרום זיך, ווי נאַטירלעכע זאַכן. דער דורכשניטלעכער מענטש פרעגט זייער ווייניק, אָבער דער קינסטלער שטייט שטענדיק אַ געפֿלעפטער פאַר די דערשיינונגען און פרעגט און פרעגט און פרעגט און דאָס אויפֿריכטיקע פרעגן זיינס ווערט דורכן מעדיאָם פון זיין קונסט פאַרוואַנדלט אין אַ פייערדיקן פרענצייכן פאַר זיינע מיט־מענטשן.

דער דריטער איז, דער אָנווייז־צייכן.

בשעת דער דורכשניטלעכער מענטש האָט אַ טבע זיך אייני־צוזעצן, זיך צוזופאַסן, שטייט דער קינסטלער מיט אַן אויסגע־שמרעקטער האַנט און דער אָנווייז־פינגער ווייזט אָן אויף עפעס

אנדערש. אין דעם סאמע מיטן פון דער ארומיקער זעלבסטצור-
 פרידנקייט ווערט דער דיכטער געפייניקט פון א חלום, וואָס גייט
 אויף אין אים און וועלכן ער זוכט דורכן מעדיאום פון זיין
 קונסט צו פארוואנדלען אין ווירקלעכקייט פאר דער מענטשהייט.
 האָבן יואל סלאָנימס לידער, וואָס זיינען ביז איצט פאר-
 עפנטלעכט, אָט די דריי גרונט מאָטיוון ?

סימנים פונעם ערשטן גרונט־מאָטיוו זיינען ביי אים יאָ
 פאראנען. ער האָט אין אַ צאָל פון זיינע לידער אונדז געגעבן
 דעם ריטם פון נויאַרק, אָבער דער ריטם אין זיי איז צו אַן אַלגע-
 מינער, א צו דרויסנדיקער, אז דער שוים, וואָס ער האָט אונדז
 געבראַכט זאָל זיין אָנגעפילט מיט האָב און גוטס פונעם לעבן
 אין נויאַרק.

עס זיינען אויך פאראנען סימנים פונעם צווייטן גרונט־מאָ-
 טיוו אין זיינע לידער. עס טרעפט זיך, אז ער שטייט אַ גע-
 פלעפּטער פאר די דערשיינונגען פון דער וועלט און ער פרעגט,
 אָבער אין די פראַגעס, וואָס ער שטעלט פילט זיך נישט די גרוי-
 סע ווייטיקדיקע בענקשאַפט נאָך אַן ענטפער און ער איז דער-
 פאר ביי אונדז נאָך נישט געוואָרן דער פייערדיקער פרענצייכן.
 וואָס שייך דעם דריטן גרונט־מאָטיוו, איז ער ביי אים
 נאָך ביז איצט נישט בנימצא.

אפשר טראָגט ער ביי זיך יאָ עפעס אַ חלום, אָבער ער האָט
 ביז איצט אים נאָך נישט באַוויזן צו פארוואנדלען דורך זיין
 קונסט אין קיין שום ווירקלעכקייט און זיין האַנט איז דערפאר
 נישט קיין אויסגעשטרעקטע און זיין פינגער ווייזט אונדז נאָר-
 נישט נישט אָן.

ד.

איך האָב געליענט ביי יואל סלאָנימען אַ גרויסע צאָל
 ליבע־לידער, איז פאראנען אין זיי די אייביקע לידנשאַפט, די
 אייביקע בענקשאַפט, אָבער ווער איז די פרוי ? וואָס שטעלט
 זי מיט זיך פאָר ? צו וועלכן דור געהערט זי ? צו וועלכן
 קלאַס געהערט זי ? ווי זעט זי אויס ?

דאָס זעלבע איז מיט זיינע אַלע אַנדערע לידער.
 ער זינגט וועגן טעג און נעכט, אָבער אומזיסט וועסטו
 זוכן די מינדסטע אַנדייטונג וועגן אַ באַשטימטן טאָג און אַ באַ-
 שטימטער נאַכט.

עס איז בכלל וועגן טעג און נעכט, וואָס זיינען אייביק
 געווען און וועלן אייביק בלייבן.

די איינציקע לידער זיינע, וואָס האָבן אַן אַנדייטונג פון
 אַן אַדרעס, זיינען די וואָס וועגן נויאָרק, אָבער אויך נישט מער,
 ווי אַן אַנדייטונג, ווייל וועלכע נויאָרק מיינט ער ?

באַשטייט דאָך ניט נויאָרק פון איין גאָס און פון איין
 קלאַס !

זיינען דאָך פאַראַן גאַסן און געסלעך, וואו מען וואַרפט
 אַלע טאָג אַרויס הונדערטער אַרבעטסלאָזע פון די דירות און עס
 זיינען פאַראַנען גאַסן און געסלעך, וואו עס שטייען צענדליקער
 פאַלאַצן מיט צוגעמאַכטע לאָדנעס איבער די פענצער, ווייל די
 באַלעבאַטים פון זיי האָבן אַזויפיל פאַלאַצן, אַז זיי קאָנען אין
 אַלע פון זיי נישט וואוינען אין דער זעלבער צייט.

פון וועלכן נויאָרק זינגט יואל סלאָנים ?

און ווי מיט זיינע לידער, אַזוי אויך מיט זיינע זשורנאַל-
 ליסטישע אַרטיקלען.

'פלינק, ריטמיש, טעמפּעראַמענטפול וועגן וואָס ער זאָל נישט
 שרייבן, אָבער וואָס ווילן זיי ? וואָס שמעלן זיי מיט זיך פאַר ?
 וואוהין פירן זיי ?

געווען אַ צייט, ווען דער אופן פון יואל סלאָנים שרייבן
 איז געווען גענוג צו ווערן אָנגעזען.

דאָס איז געווען די צייט, ווען דער עיקרשט איז געווען
 דאָס וואָרט און נישט דאָס, וואָס עס האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט.
 יואל סלאָנים האָט אַריינגעבראַכט אַ ריטמיש-טאַנצנדיק וואָרט.
 עס האָט געווייעט דערפון מיט וואויל-יונגערשישקייט, מיט וואַנאַ-
 בונדישקייט. עס האָט געווייעט דערפון מיט צעכראַסטישקייט,
 ווי דאָס דעמאָליטיקע לעבן אונדזערס אין נויאָרק איז געווען —

האָט מען עס זייער גוט אויפגענומען און אים אַ פּלאַץ אין דער דיכטונג געגעבן.

ער פּערזענלעך איז אויך אזוי געווען, אָבער עס איז נישט גוט, וואָס ער איז אזוי פּאַרבליבן ביז היינט.

רוישיק און ליאַרעמדיק. שטענדיק, נאָר, ווי ער וואָלט זיך אויף אַ קאַרוועל געדרייט.

אין יענע יאָרן, ווען ער האָט נישט נאָר געהערט צו דער גרופּע „יונגע“, נאָר איז טאַקע אויף אַן אמתן יונג געווען, איז געווען אַ חן אין זיין ליאַרעם, אָבער איצט, ווען זיינע האָר זיינען שוין גרוילעך, דערוואַרט מען עפעס אַנדערש.

יונגט איז אַן אויפגאַב און אויפגאַב איז אַ צוואַנג אויף פיל מער.

יואַל סלאָנים האָט געגעבן דער אידישער דיכטונג אַ פיינעם אויפגאַב, אָבער דאָס איבעריקע האָט ער נאָך נישט געגעבן.

דאָס ווערטפּולסטע פון דעם אויפגאַב, וואָס ער האָט גע-געבן דער אידישער דיכטונג אין זיין אימפעט, אָבער זיין אימ-פעט דאַרף איינגעשפּאַנט ווערן, כדי ער זאָל ערגעץ פירן.

ה.

אזוי ווי ער איז, איז זיין אימפעט נישט מער, ווי אַ גומענע פּילקע, וואָס הויבט זיך אויף און פאַלט באַלד צוריק צו דעם זעלבן פּלאַץ פון וואַנען זי האָט זיך אויפגעהויבן.

פון צייט צו צייט איז זיין אימפעט אַ קאָלירטער, טוט ער אַ בלענד פאַר די אויגן, אָבער בלענד אַליין איז נישט גענוג.

יואַל סלאָנים רעדט קיינמאָל נישט צו קיין מענטשן, נאָר שרייט צו אים. ווען ער דאַרף עמיצן זאָגן אַ סוד, שרייט ער אים אַרין צו יענעם אין אויער אַרין. ער האָט פיינע פינגער אויף זיינע הענט, נאָר זעלטן זעט מען זיי, ווייל מערסטנס זיי נען זיי אין פּוּיסטן צוזאַמענגעשריפט. אַ זעץ טאָן יענעם אויף דער פּלייצע מיינט ביי אים זאָגן יענעם אַ פּריינטלעכן „גוט-מאָרגן“, אַ קלאַפּ טאָן איבערן טיש מיינט ביי אים אַן עצה צו אַ חבר, אַז ער זאָל זיך אָפּהיטן דאָס געזונט. שטענדיק גיט

ער אייך דעם איינדרוק, אז ער איז זייער שטארק פארנומען. אפילו, ווען ער שטייט מיט אייך אָפּ צוויי שעה אויף אַ ראָג פון אַ נויאָרקער גאַס, שמועסנדיק וועגן פּאָעזיע, פּילט איר יעדע רגע, אז ער האָט זייער און זייער קיין צייט נישט.

איייליקע זיינען זיינע אויגן און שאַרפע זיינען זיי. אָפּט־מאָל האָט איר דעם איינדרוק, אז מיט אזעלכע אויגן דאַרף אַ מענטש די גאַנצע וועלט אין זיך אַרייננעמען, אָבער זוכט אונדזער וועלט אין יואל סלאָנימס לידער און איר וועט זיך קוים געפינען.

שטערן אים די ברילן, וואָס ער טראָגט ?

שאַרף איז ביי אים אויך די נאָז. לאַנג און בויגיק, קינד־זשאַלמעסיק, אָבער ער נוצט זי מער פאַר זיין רעפּאַרטאַזש אַר־בעט אין דער צייטונג, ווי מיט איר צו דערשמעקן דעם אמתן ריח פון אונדזער לעבן.

דאָס זעלבע איז אויך מיט זיין קין. שאַרף און ענערגיש, אָבער ער האָט נאָך ביז היינט נישט אָנגעצייכנט קיין גרויסן ציל, וואוהין זיין ענערגיע זאָל אים פירן.

און אפשר האָט ער יאָ אַ גרויסן ציל פאַר זיך, נאָר ער האָט אים נאָך פאַר אונדז נישט באַוווּזן ?

אַ שאַד, וואָס ער האָט ביז איצט נאָך קיין כיכער נישט אַרויסגעגעבן, וואָרים פון דעם מיט וואָס ער באַוווּזט זיך פאַר אונדז איז דער גרויסער ציל נישט צו זען.

ווען איך טראַכט פון יואל סלאָנימען אין די יאָרן פון פאַר דער מלחמה, זע איך אין אים אַ קאָלירפולן, אַן איינגארטיקן, אָבער ווען איך זע אים מיט די אויגן פון די איצטיקע טעג אונדזערע, ווילט זיך מיר צוגיין צו אים און זאָגן :

— יואל סלאָנימ, וואָך אויף !

און טאָן ווילט זיך דאָס מיר, ווייל ביי מיר איז נישט קיין צווייפל, אז ער איז אַ דיכטער.

ער האָט אַלע אַטריבוטן, וואָס אַ דיכטער דאַרף האָבן פּלום אַ זעלטענע מתנה, און דאָס איז זיין אימפעט.

דר. א. אייסען

רופט מיך אָפּ אַ פּריינט אויפן טעלעפאָן און זאָגט צו מיר
בזה הלשון :
— מען דאַרף מאַכן אַ שטיקל יום־טובּ לכבוד דר. איי-
סענען.

— וואָס איז געשען ?
— וואָס הייסט וואָס ? ער איז דאָך שוין אַ פּופּציקער !
אָט אזוי האָט ער מיר געלאָזט וויסן און דערביי גלייך צוגע-
לייגט :

— דר. אייסען האָט דאָס פּאַרדינט !
איז מילא, וועגן פּאַרדינסטן וועל איך איצט נישט ריידן.
ביי אונדז קריגן כמעט קיינמאָל נישט די אידישע שריפטשמע-
לער דאָס, וואָס זיי פּאַרדינען צו קריגן. אדרבה, עס טרעפט
זייער אָפט, אַז ביי אונדז קריגט אַ אידישער שריפטשמעלער מיט
אַ שטיין אין קאָפּ אַריין פּונקט דעמאָלט, ווען ער האָט פּאַרדינט
אַ בוקעט רויון און טאָמער טרעפט זיך שוין אַמאָל, אַז עמיצער
קריגט יאָ דורך אַ צופאַל צוגעוואָרפן אַ בלימל, הויבן אָן די אַר-
מיקע צו שיטן אַזויפיל זאַמד איבער דעם, אַז דאָס בלימל ווערט
סיי ווי זייער ניד פּאַרוואַנדלט אין אַ שטיין.
אַ יום טוב פאַר דר. אייסען ?

מיר דאַכט זיך, אַז אויב עמיצער ביי אונדז נויטיקט זיך
נישט אין קיין שום יום־טובים, וואָס זאָלן געמאַכט ווערן פאַר
זיינעט וועגן, איז דאָס טאַקע אָט דער דר. א. אייסען. וואָריס
וואָס פאַר אַ יום־טוב קאָן מען פאַר אים מאַכן, וואָס זאָל מאַכן
זיין לעבן נאָך יום־טובדיקער, ווי עס איז שוין סירווי ?
איז ער דאָך ביי אונדז דער איינציקער ביי וועמען יעדער
פּראַסטער מאַנטיק איז אַ שבת און יעדער דאָנערשטיק אַ שמחת
תּורה.

פאר די צוואנציק יאָר, וואָס איך קאָן אים האָב איך אים נאָך קיינמאָל נישט געזען קיין וואָכעדיקן. שטענדיק ברענען שבת־קודש ליכט אויף זיין ראָזעוון פנים און כדי אָט דאָס ליכט זאָל האָבן דעם פּאַסיקן הינטערנרונט, גיט ער שוין אַכטונג, אַז זיין אַנצונ זאָל זיין אַ שיינער און אַן אויסגעפרעסער, דאָס העמד ווייס און פּריש, דער שניפּס פּונעם פּיינסטן שטאַף און אַ פּיינע שפּילקע אין אים אַריינגעזעצט.

און פאַרוואָס טאַקע נישט ?

אמת, ער געהערט נישט צום קלאַס פּוסטעפּאַסניקעס, וועמען דאָס לעבן טראַגט אונטער געבראַטענע טייבעלעך צום מויל אָן קיין שום אָנשטרענגונג פון זיין זייט. אמת, ער דאַרף אַרבעטן יעדן טאַג אַ היפשע צאָל שעה'ען, אָבער זיין אַרבעט איז דאָך טיסטעריי און ער איז פאַרליבט אין זיין אַרבעט, פּונקט אַזוי ווי ער איז פאַרליבט אין זיינע ענגלישע דיכטער, וועלכע ער זעצט איבער שוין באַלד פּינף און צוואַנציק יאָר אויף אידיש.

ב.

ד. א. אייסען איז פאַרליבט אין זיין דאַנטיסטעריי, פּונקט ווי אין זיין איבערזעצונגס־אַרבעט, ווייל ער איז בכלל אַ מענטש, וואָס איז פאַרליבט אין אַלצדינג.

אָט איז ער פאַרליבט אין זיין פרוי מיט וועלכער ער האָט שוין צוויי דערוואַקסענע קינדער.

— פרוי אייסען און איך האָבן נעכטן געליענט אייער בוך און מיר האָבן זייער הנאה געהאַט.

— פאַרוואָס קומט איר נישט אַריבער צו אונדז ? פרוי איי־סען און איך וועלן זיין זייער צופּרידן אייך צו האָבן ביי זיך.

עס טרעפט זיך, אַז ער פּאַלט אַמאָל אַריין אין קאַפּע־הויז אין אַן אָונט, פאַרענטפּערט ער זיך גלייך פאַר די באַקאַנטע וואָס זיינען אים גערן צו זען :

— פרוי אייסען האָט היינט אַ וויכטיקן פּרויען־מיטינג, בין איך דערפאַר היינט אַ הימלאָזער.

אזוי וועגן זיין פרוי און אזוי וועגן זיינע צוויי קינדער :

— מיין זון האָט . . .

— מיין טאָכטער איז . . .

שטענדיק ליבשאפט פון זיין מויל. שטענדיק שיינענדיקע אויגן, וואָס ער האָט די גרויסע זכיה צו לעבן אויף דער וועלט צוזאַמען מיט אזויפיל ליבע פריינט, וואָס ליינענען גוטע ביכער און דער עיקרשט, וואָס שרייבן גוטע ביכער.

אז דר. אייסען האָט זייער שטאַרק ליב אי די ביכער און אי די, וואָס שרייבן זיי קאָן מען זען פון די אומציליקע בענדער און פון די פאָטאָגראַפיעס פון שריפטשמעלער, וואָס פילן אָן סיי זיין דענטיסט־ביראָ און סיי זיין הויס.

מען דאַרף זיין ביי אים, כדי צו זען מיט וואָס פאַר אַ זאָרגפֿעליקייט ער באַציט זיך צו זיי.

נישט נאָר איז יעדעס בוך ביי אים אויף אַן אָרט. נאָר גע- האַלטן ווערט עס, ווי עס וואָלט געווען אַ ציטעריק קינד.

— זייט פאָרזיכטיק מיט די בלעטלעך ווען איר מישט זיי, — בעט ער זיך ביי אייך, ווען אייך פאַלט איין אַרויסצוציען איי- נעם פון די בענדער, וואָס געפינען זיך אין זיינע ביכער־שאַפֿעס.

זיינע ווענט זיינען באַצירט מיט אַ היפשער צאָל פאָטאָ- גראַפיעס פון שריפטשמעלער. יענע, וואָס זיינען אים געגעבן געוואָרן פון אידישע שריפטשמעלער מיט אונטערשריפטן זיי- נען ביי אים באַזונדער טייער, אָבער עס הענגען ביי אים אויך אַ צאָל, וואָס ער האָט פשוט אויסגעשניטן פון פאַרשידענע זשורנאַלן סיי אידישע און סיי פרעמד־שפראַכיקע און ער שפייגלט זיך ממש אין זיי.

— ווי געפֿעלט אייך די פּאָזע פון אַנאַטאָל פּראַנס, האַ? די מערסטע פון זיין פאָטאָגראַפֿן־קאָלעקציע זיינען דיכטער, אָדער אַזעלכע, וואָס האָבן געשריבן וועגן דיכטער. אזוי אויך מיט דער גרויסער ביבליאָטעק, וואָס ער פאַרמאָגט. פאַראַנען אַ גרויסע צאָל ביכער אויך אַנדערע פאַרמען פון דער וואָרט־ קונסט. אָבער דעם אויבנאָן פאַרנעמט די פּאָעזיע.

פאָעזיע איז פאר דר. אייסענען ממש ווי לופט צום אָטע-
מען. נישטאָ קיין איין וויכטיק בוך פון דער אידישער פּאָ-
עזיע, וואָס ער האָט נישט ביי זיך און וואָס ער האָט נישט
געלייענט עטלעכע מאָל.

— עך, ווען איך וואָלט געקענט איבערזעצן פון אידיש
אויף ענגליש, וואָלט איך געוויזן דער ענגליש-שפרעכנדיקער
וועלט, וואָס פאר אַ פיינע פּאָעזיע מיר פארמאָגן.
אָט אזוי טוט ער אַ זאָג צו אייך און טרייסט זיך דערביי
מיט דער גרויסער צאָל ביכער פון דער ענגלישער פּאָעזיע, וואָס
ער פארמאָגט און פון וועלכע ער זעצט איבער אויף אידיש
פאר די לעצטע פינף און צוואַנציק יאָר.

ג.

אויף ווי ווייט איז די איבערזעצונגס אַרבעט פון דר. א.
אייסען גוט, אָדער שלעכט, זיינען פאראַנען פארשידענע מיי-
נונגען.

אברהם רייזען, צום ביישפּיל, האָלט, אַז דר. א. אייסענס
אַרבעט איז פון קאָלאָסאַלער באַריטונג פאר אונדזער דיכטונג.
די זעלבע מיינונג האָבן אויך אַ צאָל אַנדערע חשובע שריפט-
שטעלער. פאראַנען אָבער אויך אַזעלכע, וואָס האָבן טענות.
די לעצטע האָלטן, אַז דר. אייסענען געלינגט נישט צו געבן
אין זיינע אידישע איבערזעצונגען דעם אמת'ן אַריגינעלן טעם
פון דער ענגלישער דיכטונג. זיינען די לעצטע אפשר
גערעכט, אָבער די זעלבע טענות קאָן מען אָנווענדן צו אַלע
איבערזעצער פון איין ליטעראַטור אין דער אַנדערער. בלויז
געצייילטע ווערק אין דער וועלט ליטעראַטור זיינען איבערגע-
זעצט געוואָרן אָן פארלוסט פארן אַריגינאַל. פּאָעזיע איז אודאי
שווער איבערזעצן און לייענער פון פּאָעזיע אין איבערזעצונג
גען ווייסן דאָס און נעמען דאָס שטענדיק אין אַנבאַטראַכט.
אַז דר. א. אייסען האָט פאר די אידישע לייענער, וואָס
פארשטייען נישט קיין ענגליש אויפגעמאָן אַ גרויסע זאָך, קאָ-
נען קיין צוויי מיינונגען נישט זיין. ער איז פּאָרט פאר אונדז

דער איינציקער, וואָס האָט אויפגעמאַכט די טיר צו דער גרוי-
סער ענגלישער דיכטונג.

פאַר די פינף און צוואַנציק יאָר, וואָס ער טוט אָט די
אַרבעט, האָט ער געגעבן אַ מעגלעכקייט דעם אידישן לייענער,
וואָס קאָן נישט קיין ענגליש, זיך צו באַקאָנען מיט אַ נאָר גרוי-
סער צאָל ענגלישע און אַמעריקאַנער דיכטער סיי פון דער
קלאַסישער און סיי פון אונדזער מאָדערנער צייט.

ער טוט זיין אַרבעט מיט אַ ליבשאַפט, וואָס איז באַמת
צו באַוואונדערן. עס איז אַ ליבשאַפט שלאַ תּלִיה בּרַבּר. און
וועגן קריגן עפעס דערפאַר, איז אָפּגערעדט.

נישט נאָר זעצט ער איבער, נאָר ער גיט אַרויס די איבער-
זעצונגען אויפן אייגענעם יחשבון, נישט טראַכטנדיק קער-
ביי, אַז ער וועט עפעס אַרויסנעמען פון דעם, וואָס קאָסט אים.

עס איז אַ באַוואוסטע זאַך, אַז דר. א. אייסען איז זייער
דאַנקבאַר, ווען עמיצער בעט ביי אים אַ זאַמלונג פון זיינע
איבערזעצונגען אַלס מתנה.

און נישט דוקא חברים פון ניויאָרק, נאָר אויך פון אַני-
דערע שטעט און אַנדערע ווייטע לענדער.

ער פּוילט זיך נישט צו פאַקן פעקלעך און אָפּשיקן דורך
דער פּאָסט.

און נישט נאָר שיקט ער אייגענע ביכער, נאָר אויך די ביכער
פון אַנדערע שריפטשטעלער. עס איז אַ גאַנץ געוויינלעכע זאַך
פאַר דר. אייסענען צו קויפן עטלעכע לידער-ביכער, וואָס זיינען
נאָר וואָס דערשינען פון אַ חבר דיכטער און זיי אַוועקשיקן צו
עטלעכע דיכטער אין די ווייטע מקומות.

טוענדיק דאָס, איז ביי אים דאָס געפיל אַ טאַפּלדיקס.

ערשטנס וויל ער דערמיט דערמוטיקן די אידישע דיכ-
טער אין ניויאָרק אַרויסצוגעבן זייערע ביכער און צווייטנס וויל
ער אַז די אידישע דיכטער אין די ווייטע מקומות זאָלען זיך באַ-
קאָנען מיט דער אידישער דיכטונג פון אַמעריקע.

א היפשע צאל אידישע שריפטשטעלער איבער דער וועלט ווייסן דאס און זיי שטייען מיט אים דערפאר אין שריפטלעכע פארבינדונגען. מען בעט ביי אים ביכער, מען בעט אנדערע טובות און א סך צייט גיט ער אפ יעדן צו ענטפערן. נישט זעלטן טרעפט אז א נויאָרקער אידישער דיכטער פאלט צו אים אריין מיט א צאָנווייטיק, אָדער אזוי זיך, איז דאָס ערשטע, וואָס ער הערט:

— זייער גוט, וואָס איר זייט דאָ. איך האַלט אינמיטן שרייבן אַ בריוו צום דיכטער יעקב נאָמליב אין קאָוונע, מאָ זעצט זיך אוועק און שרייבט צו עטלעכע ווערטער, עם וועט אים זיכער דערפרייען.

ד.

ווען טוט דר. אייסען זיין איבערזעצונגס-אַרבעט?
אודאי טוט ער זי ביי זיך אין דער היים, אָבער ווער עס קומט אַריין צו אים אין דער דענטיסטי-ביוראָ, ווייסט, אז ער קומט נישט נאָר צו דעם ציינדאָקטאָר, נאָר אויך צום איבערזע-צער פון דער ענגלישער דיכטונג.

דאָס קליינע אָפּעראַציע-צימער, וואָס האָט די צוויי פּאַ-ציענטן שטולן, דעם עקס-ריי מאַשין, האָט אויך אין ווינקל אַ שרייב-טיש'ל אויף וועלכן עס איז שטענדיק פּאַראַן אַ צע-עפנט ענגליש לידערבוך און אַן אָנגעהויבענער מאַנוסקריפט. נישט איין פּאַציענט קומט אויס אַמאָל צו וואַרטן אינעם וואַרט-צימער, ווייל דער דאָקטאָר איז פּאַרנומען. הייסן, הייסט עס, אז ער איז פּאַרנומען מיט אַ פּאַציענט, אָבער דער פּאַציענט איז נישט איינמאָל אַ ליד פון דעם, אָדער יענעם ענגלישן דיכ-טער. עס איז נישט דער נערוו פון אַ קראַנקן צאָן, וואָס ער זוכט דעמאָלט צו דערטאָפּן, נאָר אַ אידיש וואָרט פּאַר אַ גע-זונט ענגליש ליד, וואָס ער זוכט.

אין אזעלכע מאָמענטן האָט אַ דיכטער אַ פּיל גרעסערן שאַנס אויפגענומען צו ווערן, ווי אַ פּשוטער פּאַציענט. פּאַר אזוינעם קאָן ער פּאַרלייענען זיין נאָר וואָס פּאַרענדיקטע איי-

בערזעצונג און פרעגן אן עצה וועגן א וואָרט, וואָס מאַטערט אים.

— וואָס זאָגט איר, האָ? איז דאָס דאָס ריכטיק וואָרט?
 עס טרעפט זיך, אז אַ דיכטער איז אומגעדולדיק, דער צאָן
 טוט אים שטאַרק וויי און ער זאָגט אין אַ קאַפּריזנעם טאָן, אז
 ער איז דאָס מאָל געקומען צום דאָקטאָר און נישט צום איבער-
 זעצער, טוט זיך דער דאָקטאָר מיט אַזוינעם שנעל אן עצה.
 — נו, גוט, זעצט זיך אַוועק, — זאָגט ער מיט אַ ווייכן
 טאָן, אָבער ווי נאָר ער שרויפט אים איין אין דענטיסט-שטול און
 פאַרגרינגערט דעם ווייטיק, טוט ער אים אַ שטופּ אַריין עפעס
 אזא זאָר, וואָס מאַכט צו דאָס מויל, אז מען קאָן דאָס נישט
 עפענען:

— איר מוזט ליגן רואיק אַרום צען מינוט, — זאָגט ער
 מיט אַ באַפעל פון אַ דאָקטאָר און ער נעמט אים דערווייל פאַר-
 לייענען די איבערזעצונג:

— וואָס זאָגט איר, עס איז דאָך דאָס ריכטיקע וואָרט, האָ?
 דער דיכטער, וואָס ליגט איינגעשלאָסן און קאָן דאָס מויל
 נישט עפענען, טוט עפעס אַ ברומ אַרויס צווישן די ליפּן, וואָס
 קאָן זיין אי יאָ, אי ניין און אי נאָר עפעס אַנדערש, אָבער דר. א.
 אייסען נעמט עס געוויינלעך אָן פאַר אַן הסכמה און ער איז
 צופרידן:

— עס פרייט מיך, וואָס אייך געפעלט עס, — טוט ער אַ
 זאָג און דער איבערזעצער ווערט צוריק דאָקטאָר.
 די מאַשין אַרבעט פלינק אין זיינע הענט, דאָס ווייסע רעקל
 בלענדט אין דעם ליכט פון די עלעקטרישע לאַמפּן, אָבער דער
 מאַנוסקריפט אויפן ווינקל-טיש פילט זיך נישט פאַרלאָזן. ער
 ווייסט, אז עס וועט נישט נעמען לאַנג און דער דאָקטאָר וועט
 פאַרטיק ווערן מיט די ציין פונעם דיכטער און צוריק ווערן אי-
 בערזעצער.

זי שא לאַנדוי

וויפיל יאָרן זיינען שוין אַריבער, אַז זי שאַ לאַנדוי האָט אונדז געלאָזט וויסן, אַז ער איז אַ פאַרפאַלענער אויף אייביק? עס זיצט צופעליק איצט נישט לעבן מיר מיין פּרוינט, דער יונגער ביבליאָגראַף משה שטאַרקמאַן, וואָס זאָל מיר אַרויס-העלפֿן מיט דער גענויער דאַטע און איך וועל זיך דערפאַר באַ-נוגענען און לאָזן וויסן, אַז דאָס איז געווען אין יענע יאָרן, ווען כמעט אלע „יונגע“ האָבן געזען שיינקייט אין זייער פאַר-לוינדקייט, אין זייער פאַרפאַלנקייט אויף אימער און אויף איר ביק.

איך וואָלט אפילו געקאָנט אָפרופן זי שאַ לאַנדוי אַויפן טע-לעפאָן און ביי אים פרעגן, איז אָבער די מעשה, וואָס פאַר די קאַרנע צוואַנציק יאָר, וואָס איך קאָן אים, האָב איך נאָך קיינ-מאָל מיט אים אַויפן טעלעפאָן נישט גערעדט און דערצו קאָן זיך נאָך אויך גאַנץ פיין טרעפן, אַז ער זאָל מיך באַטראַכטן פאַר אַ יאָלד, וואָס איך גיב זיך אָפּ מיט אַזעלכע נאַרישקייטן, ווי זוכן אַ דאַטע פון עפעס, וואָס ער האָט אַמאָל געזאָגט, אָדער אָנגעשריבן.

און דאָס איז נישט חלילה דערפאַר, וואָס זי שאַ לאַנדוי האָלט נישט פון דעם, וואָס ער רעדט און שרייבט, וואָס ער נעמט זיך נישט ערנסט. אדרבה. נישטאָ קיין סך צווישן אונדז, וואָס זאָלן זיין אַזוי זיכער אין זייער אייגענער טיפּקייט, עכט-קייט און די אלע אַנדערע גוטע מעלות, וואָס זיי מיינען אַמאָל, אַז זיי פאַרמאָגן, ווי עס איז זיכער זי שאַ לאַנדוי.

כאַפט אַ קוק אין זיין אַנטאָלאָגיע פון דער אידישער דיכ-טונג אין אַמעריקע, וואָס איז דערשינען אין דעם יאָר ניינצן-צוואַנציק, און איר וועט זען, וואָס פאַר אַ כבוד און אַנערקע-נונג ער גיט זיך דאָרט אַליין אָפּ. איר וועט זען וויפיל זייטן זיינע אייגענע לידער פאַרנעמען דאָרטן לגבי די זייטן, וואָס ער האָט אָפּגעגעבן צו דיכטער, וואָס האָבן שוין אין יענעם יאָר פאַרנומען פיל גרעסערע פּאָזיציעס אין אונדזער דיכטונג, ווי ער

פארנעמט היינט. שוין אָפּגעֶרעדט פונעם פּאַרוואָרט זיינעם אין וועלכן ער רעדט מיט אַ טאָן פון איינעם, וואָס איז אַזוי גע- וואַלדיק זיכער אין זיך, אַז בלויז ער אַליין ווייסט דעם סוד פון דער סאַמע אמתער און לויטערסטער דיכטונג.

ניין, זישא לַאַנדוי געהערט חלילה נישט צו יענעם מין מענטשן, וואָס האָבן אַ טבע זיך צו צעקריגן מיט זיך אַליין. זעט איר? — זיך שטעלן אַנטקעגן דער וועלט, דאָס מהיכני- תית, אדרבה ואדרבה, וואָרים אין אַזאַ פאַל וואַקסט מען דאָך אויס פיל גרעסער אין די אייגענע אויגן און מען קאָן פאַר זיך אַליין האָבן פיל מער דרך-ארי, ווי מען האָט נאָך ביז איצטער. אָבער זיך קריגן מיט זיך אַליין? דאָס איז דאָך די גרעסטע נאַרישקייט! און טאַקע צו וואָס? איז ער דען נישט זיכער, אַז ער איז די סאַמע בעסטע זעמל-מעל פאַרקנאַטן אין דעם פינג- סטן שמן-זיט און געבאַקן אין דעם סאַמע איידלסטן בעקן?

אודאי ווייס איר, היינט איז זונטיק
און מאָרגן וועט שוין מאָנטיק זיין,
און נאָכן פּרילינג קומט דער זומער,
און אונדזער אָרדענונג איז אַ שלעכטע
און נויאָרק וואוינט אָפּאַטאַשו,
דער שטאָלץ פון פּראַנקרייך איז זשאָרעס.
איר ווייס איר פילע סודות טיפע:
דיר הערצאָג פון אַברוצי איז
קיינ הערצאָג נישט. ריאז אונדזער גלייכן
און גייט זיך אָפּט אין גאַס שפּאַצירן
אין שיינע טעג, דעם מאָנטל אויף די הענט.
איר ווייס איר: דאַרווין האָט געטראָפּן,
קאָפּערניק איז געווען גערעכט,
דאָך בעסער פון דעם אַלעם ווייס איר:
איר
בין
אַ פּאַרפּאַלענער אויף אייביק!

נו, טאקע, אז א מענטש ווייסט קיין עין-הרע נישט אזויפיל, ווי אז היינט איז זונטיס און מאַרגן וועט מאַנטיס זיין און די אלע אנדערע וואונדערלעכע זאכן, וואָס ער האָט אויסגערעכנט אין די ציטירטע זיבעצן שורות, איז דאָך שוין קיין וואונדער נישט, וואָס ער ווייסט אזא קלייניקייט, ווי אז ער איז א פאַר-לוירענער אויף אייביק.

ב.

אָבער שרעקט זיך נישט פונדעסטוועגן. שוין היפשע עטלעכע יאָר זייט ער האָט געלאָזט וויסן, אז ער איז א פאַרפאַלענער אויף אייביק און ער איז נאָך ביו איצט דאַנקען דעם רבונז של עולם נישט פאַרפאַלן געוואָרן, וואָרים נישט צו זיך אליין האָט ער דעם אויסרוף געמאַכט, נאָר צו דער וועלט אויף וועל-כער מען דאַרף מאַכן אַן איינדרוק.

קיין איבעריק קלוגע געדאַנקען האָט מען טאקע נישט אינם אייגענעם באַגאַזש. אָבער כדי צו מאַכן אַן איינדרוק, באַדאַרף מען נאָרנישט קיין קלוגשאַפטן, קיין טיפּקייטן, מען דאַרף בלויז אליין זיין אַ קלוגער פאַרקויפער, וועט שוין דער איינדרוק דער-גרייכט ווערן אויך מיט אַזעלכע אַנטדעקונגען, ווי: „אין נויאַרק וואוינט אַפּאַטאַשו“, „נאָכן פּרילינג קומט דער זומער“, „דאַרווין האָט געטראָפּן“, „קופּערניק איז געווען גערעכט“ און אַנדערע אַזעלכע אַנטדעקונגען.

בפרט, ווען מען פאַרמאָגט נאָך אַ גלאַטן, געשליפענעם זאַץ און פאַר אַ פאַר סענט איראַניע אינם וואָרט, קאָן מען זיך שוין אפילו אַ שפּיל טאָן מיט אַ פּראַזע וועגן דער אייגענער פאַרפאַל-קייט, וואָס וועט אַ פאַל טאָן צו יענעם נאָז און דער איינדרוק איז אַ געזיכערטער.

זישאַ לאַנדוויס דערציילן וועגן זיין פאַרפאַלנקייט אויף אייביק דערמאָנט מיר אַן אַ מיידל, וואָס איז אזוי זיכער מיט איר שיינ-קייט, אז זי האָט אַ באַזונדער הנאה צו באַווייזן פאַר יעדן איינעם דאָס פּרישטשיקל, וואָס האָט זיך אַרויסגעשלאָגן ביי איר אויף אַ בעקל.

— זעט, זעט, — זאגט אזא מיידל מיט אן אָנשטעל פון שרעק אין איר קול, וויסנדיק, אז בשעת מען וועט באַטראַכטן דאָס פּריש-טשיקל אויף איר בעקל, וועט מען דערווייל זי בעסער באַטראַכטן און דערזען, וואָס פאר אַ שיינקייט זי איז.

נאָכאַמאָל. איך געדענק נישט אַקוראַט דעם דאַטום, ווען ער האָט אונדז געלאָזט וויסן, אז ער איז אַ פאַרפאַלענער אויף איי-ביק. אָבער אַ יאָר אַכטצן זיינען שוין זיכער אַריבער זייט יענעם זאָג זיינעם און ביז איצט איז ער ברוך השם נישט פאַרפאַלן געוואָרן.

פון אַ יונג ליכטיק בחורל איז ער זיך אין אַ גאַנץ ליביקין מאָן צעוואַקסן און דערביי די ליכטיקייט ניט פאַרלוירן.

דאָס פנים זיינס איז קיילעכדיק, גליענדיק און ראָז, ווי עס איז שטענדיק געווען. די אויגן פּריש און בלוו און די פינגע דינג-הויטיקע רינגען ארום די אויגן האָט ער פאַרמאָגט מיט אַכטצן יאָר צוריק און די בלאַנדע, קרייזלריקע האָר איבער זיין פיין פּאָר-מירטן קאָפּ, האָבן זיך אויך כמעט ווי נישט געביטן.

דאָס איינציקע, וואָס האָט זיך יאָ געביטן פאר די לעצטע אַכטצן יאָר איז דאָס לעבן ארום אים, אָבער זי שאַ לאַנדוי האָט קיינמאָל נישט געדאַרפט מערער, ווי בלווי עטלעכע יחידים פון דעם אַרומיקן לעבן, כדי צו האָבן אויף וועמן אן איינדרוק צו מאַכן און אַזעלכע יחידים זיינען אויך איצט דאָ ארום אים און זיי וועלן זיין אַלע מאָל.

איז וואָס זשע פעלט אים?

זיצט ער טאַקע אויך איצט מיט זיי ביי אַ טישל אין קאַפּע-הויז, ווי ער איז געוועסן אין די פּריערדיקע יאָרן מיט זיי, אָדער מיט ענלעכע צו זיי, האָט הנאה, וואָס ער איז פיל קליגער פון זיי און ער איז זיי דערפאַר מכבד פון גאַנצן האַרצן מיט זייער פינע סיגאַרעטלעך.

ג.

עס איז פשוט מקנא צו זיין זישאַ לאַנדוין.
דאָס לעבן ארום אים איז אַוועקגעפאַרן מיטן ברייטן טראַקט

פאראויס און אים איבערגעלאָזט פון הינטן און ער הויבט נישט אָן צו וויסן וועגן דעם.

און אפשר ווייסט ער עס יאָ, נאָר ער מאַכט זיך פשוט נישט וויסנדיק, אַז אַזוינס איז טאַקע געשען, וואָרים זיך נישט וויסנדיק צו מאַכן איז שטענדיק געווען די טבע ביי זישאַ לאַנדוין.

— מען זאָגט, אַז דער און דער שרייבט איצט אויסגעצייכנטע זאַכן, — האָט ער טבע מיט אַ נעמאַכטער טאַמעוואַטעקייט אויף זיין פנים פּלוצלונג צו באַמערקן פאַר חברים און גלייך נאָכדעם קומט אַ ודוי :

— איך ווייס נישט... איך לייען נישט... איך פּאָלג פשוט נישט נאָך...

איז דאָס אורדאי זייער פיין, וואָרים מען קאָן דאָך נישט האָבן קיין טענות צו אַ מענטשן, וואָס ווייסט נישט, וואָס לייענט נישט און וואָס פּאָלגט נישט נאָך. אָבער אין אַ פּאַר מינוט שפעטער צעגלאַצן זיך זיינע אויגן פון עקסטאַז און ער הויבט אָן צו דעקלאַמירן אויף אַ זייער לירישן אופן שלעכטע, גאַרנישט זאָגנדיקע שורות פון דעם אַדער יענעם גראַפּאַמאַן, באַטאַנדיק נאָך יעדער שורה באַזונדער :

— עס איז וואונדערלעך !

— וואו איז דאָ די וואונדערלעכקייט ? — שטייט אַמאָל עמי-צער צו און וויל אַ באַגרינדונג, אָבער זישאַ לאַנדוי מאַכט זיך נישט וויסנדיק וועגן דעם, וואָס מען פאַרלאַנגט פון אים און ער זוכט שוין צו מאַכן אַן איינדרוק מיט עפעס אַ חכמה, וואָס האָט צום ענין קיין שייכות נישט.

מען זאָגט, אַז ער שטאַמט פון הוילע רביים, וואָס האָבן אַמאָל געשפּילט זייער אַ גרויסע ראָלע אין דער פּוילישער מדינה, אָבער אין זיינע לידער איז קיין סימן נישטאָ פון זיין אַפּשטאַם. די ערשטע יאָרן זיינע אין אַמעריקע איז ער געווען אַן אַרבעטער, — ער פּלעגט איבערפאַרבן די ברודנע דירות אין אַלערליי הייזער, אָבער עס וועט זיין אומזיסט אייער זוכן עפעס וועגן דעם אין זייער נער אַ שורה, איר וועט אַזוינס נישט געפינען. איצט איז ער אָנגע-

שטעלט אין דער גרעסטער צדקה-אינסטיטוציע פון נויארק, יעדן טאָג קומט ער מסתמא פנים אל פנים מיט אלערליי ווירקלעכקייטן און עס איז די זעלבע זאך.

ער האָט אַ געוואָלדיקן טאלאַנט זיך נישט וויסנדיק צו מאַכן פון דעם, וואָס אַרום אים קומט פאָר.

פאַראַן בלויז איינאונאיינציקער פאַר וועמען זיינע אויגן זיי-נען שטענדיק אָפּן מיט גרויס ליבשאַפט און באַוואַנדערונג און דאָס איז ער אליין. פאַרגעסט ער טאַקע נישט צו זינגען וועגן דעם, אַז פון צייט צו זייט זיצט ער אויף דער „וועראַנדע“ און גוט איז אים און וואויל איז אים, וואָס ער הייסט „זישא לאַנדווי“.

דערמאָנט ער אַמאָל דעם וויכטיקן ווערט פון אַלקאָהאָל, וואָס האָט אַ טבע צו ברענען, ווען מען צינדט אים אָן און מען קאָן ביי זיין וואַרעמקייט אָנוואַרעמען די אייגענע זייטן, ווען עס איז קאַלט. אַ יאָ, ער האָט אַמאָל אין זיין לעבן אויפגעהויבן זיינע אויגן אויף „גיגערטעס“, אָבער דאָך זיינען נישט געווען יענע נוגערטעס ווע-מענס מענער און חתנים מען הענגט ביי אונדז אין דער „ציווי-ליזירטער“ מדינה אויף אויף די בוימער און די טעלעגראַף-סלוי-פעס, נאָר עס זיינען יענע נוגערטעס, וואָס האָבן סאַמעטענע ליבער און וועמענס ריח עס איז ניט דערווידער חלילה צו די נאָזלעכער פון דעם ראַפינירטן דיכטער.

ד.

אין די איצטיקע טעג, ווען דאָס וואָרט האָט זיך אויפגעהערט צו פודערן די נאָז, זיך צו שמינקען די ליפּן און מאַכן חנדלעך מיט די אויגן, נאָר שפּאַנט אַרום אין אַ פשוטן ארבעטער קאַלאַמל, איז אונדז נישט שווער צו אונטערשיידן, וואָס איז אָנגעפולט און וואָס איז ליידיק, אָבער יענע יאָרן, ווען די אַרענדע פונם וואָרט איז געווען אין די הענט פון די „יונגע“, איז דאָס וואָרט געווען זייער פאַרפירעריש.

אין יענער צייט איז נישט געווען קיין פראגע, וואָס אַזוינס דאָס וואָרט האָט מיט זיך מיטגעבראַכט, נאָר ווי אזוי עס האָט אריינגעטענצלט. און זישא לאַנדוויס וואָרט איז געווען אַזאַ לופ-

טיקס, אז עם האָט געטאָנצט, נישט באַרנדיק די ערד אונטער זיך.

ער אליין איז אויך געווען אזא. א יונג בחורל מיט גרויסע בלויע אויגן און בלאַנדע האָר, וואָס האָבן זיך וואויל־יונגעריש געקרויזלט צו זיין שטערן אַרונט־טער און כאַטש ער האָט שוין דענסטמאַל אַ ווייב און אַ קינד געהאַט, האָט ער זיך צווישן זיינע חברים געהאַלטן, ווי אַ צעבאַ־לעוועט בן־יחידל, וועמען עס זיינען באַזונדער דערלויבט אלערליי שקאַצערדיען און קאַפּריזן.

ער איז געווען דער פלינקסטער קוילנוואַרפער אינם אויוון אַריין פון וואַנען עס איז אויפגעגאַנגען דאָס פייער צו פאַרניכטן אונדזערע „אַלטע“ אין דער ליטעראַטור.

אַנדערע פון זיינע קאַלעגן האָבן אַפּשר אָפּטער און מערער באַנוצט די פען אינם קאַמף, אָבער עס זיינען געווען זושא אַלד־דוים געוואַנטע „ווערטלעך“, וואָס זיינען געווען די סטימוֹלן פאַר זייער מוט.

אין דער חשיבות, וואָס האָט זיך אין יענע יאָרן זייער שטאַרק פאַרשפּרייט אַרום דעם נאָמען „יצחק לייבוש פּריץ“, האָט ער געמאַן אַ שאַס אַריין:

— דער וואַרשעווער ליטעראַט!

ענלעכע באַמבעס פּלעגט ער אַרויסשיסן פון זיך אויף די אַדרעסן פון יהוּאַשן, מאַריס ראַזנפּעלדן און אַנדערע עלטערע שריפטשטעלער. און עס איז גאַרנישט נויטיק געווען ער זאָל זיי אויפּשרייבן מיט דער פען. עס איז גענוג געווען ער זאָל זיי אַרויס־זאָגן בייט קאַפּע־טישעל און אַנדערע זאָלן זיי שוין צעטראַגן אין זיין נאָמען.

אין נאָמען פון וואָס האָט ער דעם כוח געהאַט צו שיקן מיט אַ לייכט האַרץ אזוי פיל באַמבעס?

איצט, נאָך צוואַנציק יאָר, ווען מען באַטראַכט דאָס גאַנץ ביסל „האָב און גוטס“, וואָס מען קאָן ביי אים צונויפּזאַמלען, פּרעגט זיך די פּראַגע, אָבער אין יענער צייט האָט מען זי נישט

געפרעגט, וואָרים דעמאָלט איז גענוג געווען צו האָבן אין דעם אייגענעם פארמעג א פאָר געציילטע, דינלופטיקע, אָנגעפודערטע ווערטער, אז מען זאָל זיך דערפילן, ווי א גאנצער גוט-באָזיצער, עס איז נישט נויטיק געווען זיך אויפצוהויבן אין אַן עראָפלאַן איבער די וואַלקנס און איבערפליען דעם אַטלאַנטיק, כדי צו ווערן אַ לינדבערג. עס איז גענוג געווען צו קאָנען אויף אַ פלינקן אופן זיך אומשפילן מיט גומענע, קאָליריקע פילקעס:

- דו ביסט מיינע? — איך בין דינע
- דו ביסט מיינער? — יאָ.
- רעד, כיהאָב ליב די שטימע דינע
- רעד איך שייך? — יאָ.

שיין צו זיין, דאָס איז געווען זושא לאַנדויס איינציקער באַ-
גער און ער איז דאָס טאָקע געווען אויך:
— לאַנדוי, וואו האָסטו גענומען אזא פריש, צענגליט פנים?
— דאָס איז פון קאָלט-קרים, — פלעגט ער ענטפערן מיט
וואויל-אינגערישקייט אין די אויגן.
— לאַנדוי, די האָר דינע זיינען אזוי קרוזיק.
— עס נעמט מיר צוויי און א האַלב שעה יעדן מאָרגן פארן
שפיגל זיי אזוי צו מאַכן, — פלעגט ער געבן אַ פיפיקן ענטפער.
אָבער הנאה האָט ער געהאַט פון אָט די קאָמפלימענטן און
ער פלעגט אָט די חכמות זיינע איבערדערציילן פאר די חברים ביים
קאָפערטיש'ל מיטן זעלבן געפודערטן מאַניער, ווי געפודערט עס
זיינען געווען די שורות פון זיינע לידער.

ה.

און פודערן זיינע לידער האָט זושא לאַנדוי געמוזט. ער האָט
זיך פשוט נישט געקאָנט העלפען. וואָרים די שיינקייט פון זיין
וואָרט איז נישט קיין לעבדיקע און דאָס וואָרט זיינס האָט קיין
קול נישט, אין בעסטן פאל האָט עס אַ טאָן, — אַן אַנשטרענגענדיקן
טאָן, אָבער קיין קול, וואָס זאָל קאָנען איבערנעבן אַלערליי טע-
נער האָט עס נישט.

זי שא לאַנדוים וואָרט זעט מען, אָבער מען הערט עס קיין מאָל נישט.

קיין זאַמלונג פון זיינע לידער האָט ער נאָך ביז איצט נישט אַרויסגעגעבן, אָבער עס ליגן אויף מיין טיש אַ היפשע צאָל פון זיי און וויפיל מאָל איך זאָל זיי נישט איבערלייענען, הערט זיך נישט אויף צו פרעגן אין מיר :

— וואָס זשע אַזוינס זאָגט מיר זושא לאַנדוים וואָרט ?
עס שוועבט פאַרבוי פאַר מייע אויגן פון דעם אָדער יענעם ליד זיינס אַ פיין בילד. אָבער עס שלאָגט דערפון נישט מיט קיין לעבן און מען הערט נישט קיין קול, וואָס זאָל רעדן צו דיר. עס איז גיכער אַ בילד, וואָס דו זעסט אַמאָל אין אַן עלעגאַנט שווי-פענצטער, — פייע קליידער קאָמבינאַציעס אויף אַ מענעקען.

פון גרויסן הוט פאַלט אויף דיין שטערן
אַ טיפער שאָטו. שאַרפער קוקן
די קנייטשן פון אַרום דיין מויל.
און אויף אַ העלפט פון דיין געזיכט

זי שא לאַנדוי קאָן אויסמעסטן, אַז דער שאָטן איז פונקט אויף אַ העלפט פון איר געזיכט, ווייל דאָס פנים איז פון אַ מענעקען און נישט פון קיין לעבעדיקן מענטשן.

נישט אומזיסט האָט זי שא לאַנדוי מיט אַ צייט צוריק פאַר-עפענלעכט אַן אַרטיקל, וואָס האָט געהייסן : „פאַרן כבוד פונם וואָרט“. אַ דיכטער, וואָס האָט נישט מער, ווי בלוז דאָס אויס-געטאַקט, אַרומגעפויילט וואָרט, מוז זיך אָפגעבן דערמיט, דאָס פּוּדערן, שמינקען און עס האַלטן בכבוד.

און ווי מיטן קול אין זיינע לידער, אזוי אויך מיטן קול ביי אים פּערזענלעך.

מיט דעם איינציקן אונטערשייד, וואָס בשעת אין זיינע לידער איז דערפון קיין סימן נישטאָ, האָט ער אין לעבן דוקא אַ קול, אָבער ער וויל זיך דערמיט ניט באַנוצן.

פאַרוואָס ?

דאָס איז דערפאר, ווייל זי שאַ לאַנדוי איז ביי אונדז דער היפוך פון אַלעמען.

בשעת ביי אַנדערע זיינען די לידער די אַפּשפּיגלונג פונם דיכטערס פּערזענלעכקייט, שפּיגלט זיך זי שאַ לאַנדוי אין זיינע לידער און באַמיט זיך אויסצוקוקן, ווי זיי קוקן אויס.

עס איז אַ מהייה צו קוקן אויף זיינע לידער, — די ווערטער זיינען אַזעלכע אויסגעטאַקטע, אויסגעבאַדענע און צוגעפּודערטע, אָבער קיין קול הערט מען נישט פון זיי.

און פונקט אזוי איז אַ מהייה אַ קוק צו טאָן אויף אים אַליין, כאַטש קיין קול הערט מען נישט.

יעדעס מאָל, ווען איר זעט אים, האָט איר פשוט דאָס געפיל אים אַפּצושפּרעכען אַן עין־הרע און איר ווינטשט טאַקע פון גאַנצן האַרצן, אַז קיין ביזו אויג זאָל אים חלילה נישט שאַדן, אָבער הויבט ער אָן רעדן צו איר, מוזט איר אים אַלע וויילע איבער־רייסן :

— אַנטשולדיקט, לאַנדוי, וואָס האָט איר געזאָגט ?

איר רייסט אים איבער, ווייל איר הערט נישט וואָס ער זאָגט, איר זעט בלויז, ער באַוועגט מיט זיינע ליפּן.

עס טרעפט זיך, אַז ער טוט אייך אַמאָל צוליב און ער צערעדט זיך אַביסל העכער, אָבער דאָס האַלט קיינמאָל נישט אָן צו לאַנג. באַלד מוזט איר אים שוין ווידער איבעררייסן :

— אַנטשולדיגט, לאַנדוי, וואָס האָט איר געזאָגט ?

1.

עס דערמאָנט זיך מיר אַן אַוונט אינם קאַפּע־הויז, וואוהין עס קומען אריין אונדזערע שריפטשטעלער.

עס איז געווען אַ פּאָר אַוונטן נאָך דער לוייה פון משה לייב האַלפּערינען. די חברים זיינען אַלע געווען דערשלאָגען, מען האָט נאָך נישט באַוויזן צו קומען צו זיך פון דעם גרויסן אומגליק.

זי שאַ לאַנדוי איז אויך געווען דערשלאָגן גלייך מיט אַלעמען. פּלוצלונג טוט ער אַ זאָג און דוקא מיטן פּולן קול זיינעם, אַז די אַרומיקע זאָלן הערן :

— א גרויסער דיכטער געווען משה לייב.
איך געדענק, אז איך האָב אָנגעשטעלט מיינע אויגן אויף
אים פון איבערראַשונג, וואָרים איך האָב געקאָנט זיין באַציאונג
צו האַלפּעריגען און האָב נישט דערוואַרט צו הערן אזוינס פון
זיין מויל.
אָבער דאָ האָט ער גענומען פּאַרטזעצן און ווידעראַמאָל
אויפן קול:
— א גרויסער דיכטער... אלע האַלטן אזוי... איך אויך...
כאָטש קיין גוטע שורה אין זיינע לידער האָב איך קיינמאָל נישט
געקאָנט געפינען...
אין יענעם מאָמענט האָב איך געזען זי שאַ לאַנדוין, ווי איך
פלעג אים זען מיט אַכטצן יאָר צוריק, כאָטש דאָס מאָל איז שוין
געזעסן לעבן מיר אַ באַלייכטער און דערוואַקסענער מענטש. איך
האָב אים געזען אין דער ראַלע פון אַ צובאַלעוועט בן-יחידל, וואָס
ווייסט, אז מען וועט זיך פּרעגלען פון נחת פון אַלץ, וואָס ער וועט
זאָגן, אָבער איצט נאָכדעם, ווי איך האָב איבערגעזיפט אַ היפשע
צאָל פון זיינע לידער איז מיר קלאָר, אז אין זיינע באַמערקונגען
וועגן האַלפּערינס לידער איז נישט געווען גלאַט אזוי קיין חכמה.
ער האָט עס געמיינט גאַנץ ערנסט און אויפריכטיג, וואָרים
ער איז פּארשטייט איר מיד, גאָר אַן אַנדער סאָרט מענטש.
ביי אים קאָן מען בפירוש זיין אַ גרויסער דיכטער אפילו, ווען
מען האָט נישט אויפגעשריבן קיין איין גוטע שורה.
עס וואַלט אפשר כדאי געווען אים אַ פּרעג צוטאָן, וואָס ער
טראַכט וועגן זיך אַליין. איז אָבער די מעשה, וואָס אויף אַזא
פּראַגע וועט ער זיכער אַרעסטירן דאָס קול אין זיך און ענטפּערן
בלויז מיט באַוועגונגען אויף זיינע ליפּן און דעמאָלט וועט מען
האָבן אַן אַרבעט אים איבערצורייסן:
— אַנטשולדיקט, לאַנדוי, וואָס האָט איר געזאָגט?

הערמאן גאלד

אינעם קאפע „ראיאָל“, וואוהין כלערליי מענטשן כאָפן זיך אַרײַן כדי צו „באַבאַכטן“ די אידישע קינסטלער פון דער נאַענטקײט, איז הערמאַן גאַלד די גרעסטע אַטראַקציע.

אַפּטמאַל טראַכט אײך, אַז ווען די באַלעבאַסטע וואָלט אַביסל מער פאַרשטאַנען איר געשעפט, וואָלט זי נישט נאָר נישט געווען אומצופרידן מיט קער דיסהאַרמאָניע, וואָס הערמאַן גאַלדס אויסזען, הילוך און האַלטונג ברענגען אַרײַן אין דעם פּלאַץ, נאָר זי וואָלט צופרידן געווען מיט אים אָט אַזוי ווי ער איז. ווען זי וואָלט געהאַט אַן אַנונג, וואָס פאַר אַ צוציאַונגס־קראַפט ער איז פאַר דעם קאַפּע־הויז, וואָלט זי געהייסן די קעל־נערס אים סערווירן אַלץ, וואָס זײַן האַרץ באַגערט און ער וואָלט פאַרשפּאַרט זיך אַלע ווייל ווענדן הויך אויפן קול צו זײַנע נאַענטע:

— העי דו, וועסט צאָלן פאַר אַ קאווקעלע?
אָבער, ווען די באַלעבאַסטע פונעם קאַפּע־הויז וואָלט וויר־קלעך אַזוי געהאַנדלט, וואָלט זי דערמיט אָפּגעווישט אַ געוויסן קאַליר פון זײַן כאַראַקטער, וואָרים דעמאַלט וואָלט דאָך אויס־געפעלט זײַן אָפּטער אויסרוף:
— וואָס הערט זיך מיט קעז־קוכן, העעע!!!

ב.

ספעציעל איז ער אַ גרויסע אַטראַקציע פאַר די קריסטן און די פאַרנויאישטע אידן, וואָס לאָזן זיך פון צײט צו צײט אַהין אַרונטער:
— ווער איז אָט דער מיט דער טשופּרינע? — פרעגן זײ מיט גרויס נײַגעריקײט בײ די קעלנער.
— אָט דער מיט דער באָרד, מײנט איר?
— יאָ, מיט דער טשופּרינע און דער באָרד.

— דאָס איז אַ אידישער שריפטשמעלער, — לאָזן די קעלנער וויסן און דעמלט הויבט זיך אָן אַן אוינגנלאַצעניש, אַן איבערקוקעניש צווישן זיך און ווידעראַמאָל אַן אוינגנלאַצעניש אויף הערמאַן גאָלדס צעפלוניגענער טשופּרינע און טונקל־קאָש־מעוואַטער באָרד, דורך וועלכער עס זעט זיך אַרויס דער אויבער־שטער טייל פון זיין פנים, ווי אַ נס דורך אַ שפּאַרונע פון טונקל־מאַכיקע ברעטלעך.

ביים אידישן עולם וועקט ער אויך נייגעריקייט, אָבער ביי אָט דעם עולם קומט מיט דער נייגעריקייט אויך אַביסל פּאַרדרום מחמת באַציאונג צו דער אידישער ליטעראַטור. מען פילט זיך עפעס, ווי געפאלן הלמאי אַ אידישער שריפטשמעלער האַלט זיך אַזוי און מען רעדט טאקע צווישן זיך:

— מילא, אַ טשופּרינע . . . אַ באָרד . . . אָבער צוקעמען וואָלט ער זיך דאָך געמענט . . . עס איז נישט אַזאַ שווערע אַרבעט! . . .

דערצו ווערט די נייגעריקייט צו הערמאַן גאָלדן ביים אידישן עולם אָפט אַוועקגעשאַרט אָן אַ זייט דורך די אַנדערע אידישע שריפטשמעלער, וואָס געפינען זיך דאָרטן און צו וועלכע אָט דער עולם האָט אַ וואַרעמע באַציאונג:

— אָט דער איז לאַמער שאַפּיראַ.

— פון „צלם“?

— יאָ.

אויגן ווערן אָנגעשטעלט אויף אברהם רייזענען און די בליקן זייערע, — שמייכלענדיקע און גלעטנדיקע:

— האַלט זיך אויסגעצייכנט, אונדזער רייזען!

אַז עמיצער דערקאָנט ש. ניגערן, ווערט זיין בליק, ווי פון זיך אַליין פול מיט דרך ארץ:

— דאָס איז ש. ניגער.

אַזוי איז מיטן אידישן עולם, אָבער מיט דעם קריסטלעכן, אָדער מיט די פאַרגוואישטע אידן איז עפעס אַנדערש.

די נעמען פון די באַרימטסטע אידישע שריפטשטעלער זיינען זיי פרעמד. סײַדן אפשר י. י. זינגער, וועמענס „יאָשע קאַלב״ זיי האָבן מסתמה געזען אין טעאַטער, אָדער שלום אַש, וועמענס „דריי שטעט״ אויף ענגליש איז לעצטנס זייער באַרימט. אָבער אַט די צוויי שריפטשטעלער קוקן דאָך אויס ווי מענטשן פון זייערע אייגענע קרייזן. אַנדערש איז דאָס אויסזען פון הער-מאַן גאָלדן. עס ענטפערט זייער זוכעניש נאָך עקזאָטישקייט און אַז זיי באַטראַכטן אים קריגט זייער אַרונטערלאָזן זיך אין דער אידישער געגנט אַ זין. זיי האָבן דאָס געפיל, אַז זיי באַ-זוכן אַ פרעמד און ווייט לאַנד און פּאָרנדיק אַהיים אין זייערע אויטאָמאָבילן, האָבן זיי פון וואָס צו זיין צופרידן.

— האָסט געזען זיין באָרד ?

— נו און די האָר ?

— היינט, ווי טומלדיק ער איז !

ג.

וועגן וואָס זשע טומלט עס אזוי ביי זיין טישל, אַט דער טומלדיקער הערמאַן גאָלד ?

זיינען דאָס די פּראָבלעמען פון די היינטיקע טעג, וואָס רייסן אזוי אָפט זיין מויל און צווינגט זיין קול זיך אַ וואָרף צו טאָן איבער אַלע שכנה'שע טישלעך ?

אמת, עס איז נישט נאָר זיין קול, וואָס רייסט זיך פון אים. אָפטמאָל רייסט זיך פון זיין האַנט אַ פּאַרדראַט שטיקל ברויט, אָדער אַ צונויפגעדרייט שטיקל צייטונג צו עמיצן אין קאַפּ אַרײַן, אָבער דאָס איז חלילה נישט פון אַנטריסטונג צו יענעם, נאָר גלאַט אזוי :

— העי דו !

— אַ קאווקעלע מיט הויט וועסטו נעבן ?

פּאַראַן בלוז איין זאָך איבער וועלכער הערמאַן גאָלד ווערט אַמאָל בײַן, און דאָס איז די אידישע שפּראַך :

— העי, דו, מוזט עס לייענען אַ קריסטלעכע צייטונג ?

אָבער אפילו דעמלט איז דאָס נישט קיין אמתע בייזקייט,
נאָר אַ שפּילן זיך אין בייזקייט.

דאָס שטיקל פנים, וואָס זעט זיך אַרויס צווישן זיין באָרד
און טשופרינע ווייעט שמענדיק מיט אינגלישע שטיפּערישקייט
און זיינע טונקעלע אויגן קוקן אויף אייך שמענדיק מיט אַ
גלענצעלע, וואָס מאַכט דעם איינדרוק אזוי ווי ער ער וואָלט
געזוכט פון וואָס פאַר אַ זייט ער קען אייך אָפּטאָן עפעס אַ
שפיצעלע. דאָס מויל זיינס זעט זיך נישט אַרויס מחמת די
וואַנצן זיינע גיסן זיך צוזאַמען מיט דער באָרד. איז דער-
פאַר אפּשר זיין קול אַזאַ ווייטס און אַ פרעמדס. עס איז, ווי
עס וואָלט איבער אַ וואַנט צו אייך געקומען און נישט פון
יענעם סאָרט קול, וואָס קומט צו אייך איבער אַ וואַנט, שעפּ-
טשענדיק מיסטעריעז, נאָר אַ קול, וואָס שרייט ממש מיט גע-
וואַלד צו אייך.

און וועגן וואָס געוואַלדעוועט אזוי הערמאַן גאָלדס קול
אין אייערע אויערן?

- העי דו, פּאָעט מיינער, באַשטעל לאַטקעס.
- וועסטו באַצאָלן פאַר אַ שטיקל קעז-קוכן?
- אויף פּערצנטער גאַס קרייגט מען אַ מאָלטעד פאַר אַ
ניקל!

עס איז זייער טשיקאָווע, וואָס אָט די אַלע אויסגעשרייען
קומען צו אייך דוקא, ווען איר זיינט פאַרטאָן אין אַ וויכטיקן
געשפּרעך מיט עמיצן. עס איז ביי אים, ווי אַ מין שפיצעלע
אָפּצעטאָן. עס טרעפט זיך, אַז איר ווערט אויף אים אין
כעס דערפאַר און גיט אים אַ גאָב, אָבער עס טרעפט זיך אויך
אַמאָל, ווען איר בלייבט זיצן, ווי אַ געפּלעפּטער פון זיינע
אויסגעשרייען. איר קוקט אים אָן און אייך נעמט זיך אויס-
דאַכטן, אַז הינטער דער אינגעלשער שטיפּערישקייט אויף זיין
פנים און הינטער דעם גלענצעלע פון זיינע בליקן איז אַ טיפע
מיסטעריע פאַרבאָרגן און דעמלט קלינגט זיין קול אין אייערע
אויערן נאָר אַנדערש, ווי שמענדיק.

איר הערט, ווי ער בעט ביי אייך א קאוועלע מיט הויט. א שטיקל קעזקוכן, אָדער גאָר אַן הלוואה פון אַ פעני און איר האָט דאָס געפיל, אַז נישט אָט די זאַכן וואָס ער רופט אָן ביי די נעמען, בעט ער ביי אייך, נאָר נאָר עפעס אַנדערש. נישט מער אייערע אויגן זיינען צו טעמפּ אויפצוכאַפּן, וואָס אייגנטלעך ער וויל. דאָס קאווקעלע, דער קעזקוכן און די פעני קלינגען פאַר אייך, ווי סימבאָלן, וואָס זיינען אייך שווער צו באַנעמען און איר בלייבט זיצן צעמישט און פרעגט זיך: — ווער זשע איז ער אין דער אמת, אָט דער הערמאַן גאָלד ?

ד.

אייך געדענקט זייער גוט, ווען ער האָט נאָך קיין באָרד נישט געהאַט, אָבער אויך דעמלט איז ער אַ באַבער־דליקער געווען. כאָטש זיין קיין און זיינע באַקן זיינען געווען געראַזירט. זיין אויסזען האָט שטענדיק געמאַכט אויף מיר דעם איינ־דרוק פון אַ לעבעדיק געוואָרענע צייכנונג פון אַן אַלטן מחזור. זיין שרייבן אויך אזוי. אַלט־מאָדיש אין דער פּאַרם און אַלט־אידיש אין אינהאַלט. עס איז יענע אידישקייט, וואָס זיצט נאָך אַלץ איבערגעבויגן איבער „צאנה וראנה“, אָדער דעם „קו־הישר“. אפילו, ווען ער צעשפילט זיך אַמאָל מיט דער שפּראַך איז דאָס נישט קיין באַגער פאַר אַ געוויסן ריטם, אָדער אַ גע־וויסע פּאַרעם, נאָר עס איז אַן עמאַציאָנעלע צעדראַליעווקייט פון אַ פּרײַלעכן אידן אויף אַ מלוה־מלכה. נישט אומזיסט איז דער הויפּט־מיריאום פון זיין אויסדריקן זיך די פשוטע מעשה. נישטאָ קיין אַנדער פּאַרם אין דער ליטעראַטור, וואָס איז אזוי עכט־אידיש, ווי די פשוטע מעשה. זי האָט איר וואָרצל ביי די אונטעראויוונס פון די אַלטע בתי־מדרשים און קלויזן. זי האָט זיך ביי אונדז אָנגעהויבן אויך אויף די פּרײַזעס ביי די ליימיקע שטיבלעך פון אונדזער קליינשטעמלדיקן לעבן. הערמאַן גאָלדס אופן פון דערצײלן האָט אַלע טעמים פון די אונטעראויוון־מעשות. זיין שפּראַך איז אזוי באַבער־לט

און באפאטשיילעט, אז געוויסע לייענער אונדזערע שפירן שוין אין איר אפילו א מין אולטרא-מאדערניזם.

ספעציעל נעמט מען אן פאר מאדערניזם די פערזנפארם מיט וועלכער ער האָט זיך ליב פון צייט צו צייט א שפיל צו טאָן. כאָטש עס איז נישטאָ אין זיינע פערזן דער מינדסטער אָטעם פון אונדזער צייט, זיינען פאַראַנען ביי אונדז אַזעלכע, וואָס באַטראַכטן אים פאַר אַ מאַדערנעם פּאַעט. און עס איז נישט קיין וואונדער אויף אָט די מענטשן. עפעס האָבן זיי געהערט, אז אַלץ, וואָס איז קלאַר און פאַרשטענדלעך איז שאַב-לאָן, איז אַלט און אמתער מאַדערניזם באַשטייט אין דעם, וואָס מען דאַרף זיך גריבלען און גריבלען און ערשט ניט קאָנען באַנעמען.

די אומפאַרשטענדלעכקייט אין הערמאַן גאָלדס פערזן באַ-שטייט מער אין חידהשקייט, ווי אין אַן אייגנאַרטיקייט פון איר מאַזשן. און דאָס איז ווידער אַ כאַראַקטער-שטריך פון זיין אַלט-אידישקייט, וואָרים צוזאַמען מיט דער פאַרעם פון דער פשוטער מעשה אונטער די אויוונס אין די קלויזן און אויף די פרויבעס פון די שטיבער איז אויך פאַפולער געווען די פאַרם פון דער חידה.

— איך וועל אייך פרעגן אַ רעטעניש, — פלעגט איינער פון דער העלער הויט אַ פרעג טאָן און די צוהערער האָבן געהאַט אַ ווילדע הנאה צו ברעכן די קעפּ און דרייען די פינגער אין דער לופטן אַרײַן וועגן דעם באַהאַלטענעם מיין.

ה.

און עס איז גאָרנישט קיין צופאַל, וואָס אויך פרנסה ציט הערמאַן גאָלד פון אַלטוואַרג. וואָלט ער נישט געווען קיין געבוירענער שריפטשטעלער, וואָלט ער מסתמא מיט אַלע קליידער געהאנדעלט. דער שריפט-שטעלער אין אים האָט אים געפירט צו אַן אנדער מין אַלטוואַרג. אַלטע ביכער און אַלטע שמות אויף וועלכע ער איז ביי אונדז אַ גרויסער מבין און ער פאַרמאָגט זיי אין די טויזנטער.

מען זאגט, אז די ביבליאָטעקן פון די גרעסטע וועלט־צענ־טערס שטייען מיט אים אין שטענדיקער, נאָענטער פאַרבינדונג און אז ער פאַרדינט פון זיין געשעפט ממש אוצרות מיט געלט, אָבער מאַלע וואָס מען זאָגט.

אַט שטייט ער דאָך פאַר אַ חבר אין זיין צעכראַסטעט, נישט געוואַשן העמד און בעט:

— העי דו, לוי מיר אַ פעני.

מען דערציילט אויך, אז דאָס, וואָס ער האָט זיך אַ באַרד פאַרלאָזן, און דערפאַר, ווייל ער האָט געוואָלט אַ שפיצל אָפּטאָן זיינע קינדער, וואָס ווילן קיין אידיש ניט ריידן.

עס הייסט אומגעפער אזוי. ער האָט געהאַט אַ מחלוקת מיט זיינע קינדער, וואָס ווילן קיין אידיש נישט ריידן און ער האָט צו זיי געזאָגט אזוי צו זאָגן:

— איר, קינדער מיינע, ווילט קיין אידיש נישט ריידן? נו גוט. אָבער איר, אייער טאַטע, וועל דערפאַר זיך אַ באַרד פאַרלאָזן, וואָס וועט שטענדיק שטעכן אייערע אויגן מיט איר דישקייט.

אַט אזוי דערציילט מען און עס קאָן זיין, אז אפשר איז דאָס טאַקע אזוי, אָבער מיר דאַכט זיך, אז אויב עס איז אפילו אמת, איז דאָס ביי אים געווען נישט מער, ווי אַן אויסרייד, וואָרום אין דער אמתן האָט ער די באַרד געוואָלט, ווייל זי איז אַ טייל פון זיין כאַראַקטער.

אַן דער באַרד וואָלט ער געווען נישט מער, ווי אַ קאַרי־קאַטור פון אַ מאַדערנעם למדן אין אלע אלטמאָדישע ביכלעך אויף עבר־טייטש.

ער איז דאָס טאַקע און עס איז די באַרד, זיין טשופרינע וואָס ראַטעווען אים פון קאַריקאַטור־ישקייט.

אַ צייכונג פון אַן אַלטן מחזור איז לעבעדיק געוואָרן און דרייט זיך אַרום צווישן אונדז און רעדט מאַמע־לשון. אַט די צייכונג איז דורך הונדערטער יאָרן געגלעט און געצערטלט געוואָרן פון פרומע, אידישע פינגער און אין דער אויס־

טערלישקייט פון הערמאן נאָלדן פילט זיך פון צייט צו צייט אָט
די פרומקייט.

— העי דו, אַ קאווקעלע מיט הויט.

— קעז־קוכן!

— לאַי מיר אַ פעני.

איר הערט זיין קול און באַטראַכט אים. אַמאָל איז דאָס
דערווידער, אָבער פון צייט צו צייט בלייבט איר זיצן און פרעגט
זיך:

— וואָס וויל ער אין דער אמתן, אָט דער הערמאן נאָלד?

אָט אזוי פרעגט איר זיך, ווארום אייך טוט אַ מאַטער די

פראַגע:

— ווער ווייסט?

י. י. שוואַרץ

פאַרוואָס גייט ער אזוי אָן אַ זייט פון אונדזער לעבן?
פאַרוואָס שפּאַנט ער נישט אַריין אין דער מיט פונעם טראַקט
און לייגט נישט אַוועק קיין ברייטע צייכנס איבער אים?
האַט ער דאָך אַ פּאָר געזונטע טרעטערס און הענט האָט
ער אויך אַ פּאָר געזונטע, וואָס וואָלט אַ ווינט פון זיך געקאַנט
אַ שלאַנג טאָן, ווען ער וואָלט זיי געטאָן אַ צעפיר.
איך קוק אויף אים, ווי ער שאַרט זיך שטענדיק אזוי שטיף,
אזוי באַשיידן ביי די ווענט און נישט איינמאָל ווילט זיך מיר
צוגיין נאָענט צו אים און אויסרופן:

— וואָס איז דער מער מיט דיר, י. י. שוואַרץ?

אַבער, אַז עס טרעפט זיך שוין אַמאָל און איך גיי טאַקע
צו צו אים נאָענט, דערזע איך אַ טונקל, ווייך, קיילעכדיק און
שוין פאַרמירט פנים, צוויי טונקל ווייכע אויגן, וואָס קוקן דורך
זיינע בריילן אויף דעם לעבן מיט יענעם גוטמוטיקן שמיכל,
וואָס זאָגט בפירוש, אַז ער האָט חלילה גאָרנישט צו דער וועלט
און דאָס אייניצע וואָס ער וויל איז, אַז די וועלט זאָל גאָרנישט
נישט האָבן צו אים.

האַט טאַקע די וועלט צו אים גאָרנישט. זי לאָזט אים
צורו. דער גרעסטער טייל פון אונדזער וועלט באַמערקט אים,
ווי כמעט גאָרנישט. גלייך ער וואָלט נישט פאַרנומען דעם פּלאַץ
אין אונדזער דיכטונג, וואָס ער פאַרנעמט. און יענער קליינער
טייל, וואָס באַמערקט אים יאָ, שאַקלט צו אים דעם קאַפּ מיט
דעם זעלבן וואַרעמען שמיכל, ווי ער שאַקלט צו איר.

— העלאָ, י. י. שוואַרץ, — באַגריסט אים שטענדיק אַט
דער קליינער טייל פון אונדזער וועלט.

— העלאָ וועלט, — ענטפערט י. י. שוואַרץ אויף צוריק מיט
צעשטראַלטער פרייד אויף זיין פנים.

און עם איז קלאָר, אז אָט דאָס שטיקל וועלט איז פאַר אים
גענוג. מער באַגערט ער נישט, מער וויל ער נישט און ער
איז צופרידן.

ב.

און עם איז נישט קיין צופאַל, וואָס דאָס שטיקל וועלט איז
וועלכן דער פּאָעט י. י. שוואַרץ לעבט זיך אויס, איז דאָס
שטיקלעטע, דאָס געמיטלעכסטע.

די קרייזן פונעם נאַציאָנאַלן אַרבעטער פאַרבאַנד זיינען,
ווי אָנגעמאַסטן פאַר זיין געמיט. ער איז אין זיין כאַראַקטער
פון יענע מענטשן, וואָס ראַטעווען זיך שטענדיק אַרויס פון
געווייבל איבער דער ברייטער, רוישיקער עוועניו צו אַ שטיק
און שמאַל געסל, וואָס ליגט דערביי אויף אַ זייט. וואָלט ער
זיך געפונען אויף אַ שטורעמדיק וואַסער, וואָלט ער זייער גיך
אויפגעזוכט אַן אינדזל ביי וועלכן צו אַנקערן זיין שיה און
וואָלט ער צופעליק אַריינגעפאַלן אין דער מיט פון אַ כאַמסין
אין דער מדבר, וואָלט זיין חוש אים גלייך געפירט צו דעם
נאַענטן אַאזיס אויף וועלכן עם איז דאָ אַביסל גראָז, אַ פרישער
קוואַל וואַסער און אַ שאַטנדיקער בוים.

אַט אזא מענטש איז דער פּאָעט י. י. שוואַרץ.

געווייבל איז אים דערווידער. קאַמף איז אים פרעמד.
רויך איז נישט גוט פאַר זיינע שיינע, ווייכע אויגן און פאַר
פייער שרעקט זיך זיין זינגעוודיק געמיט. סיידן דאָס פייער
כאַשטייט פון צניעותדיקע ליכטפּלעמלעך איבער אַ שיינ גע-
דעקטן שבתדיקן טיש, אָדער אַן עלעקטריש לעמפל אונטער אַ
גרינעם אַבאָזשור איבער זיין שרייב־טיש.

איז ער אַ מיטגליד פונעם נאַציאָנאַלן אַרבעטער פאַרבאַנד?
איך ווייס נישט. טעטיק אין אים, אָדער אַרום אים איז ער
סיי ווי נישט, ווייל טעטיק זיין ווי אַ טוער, איז נישט אין זיין
כאַראַקטער. ער שאַרט זיך בלויז אין אים אָן, ווייל אינעם
איצטיקן געווייבל פון שטורעם און דראַנג, איז דער „נאַציאָ-
נאַלער אַרבעטער פאַרבאַנד“ דאָס שטיקל געמיטלעך אינדזל.

דעך עלעמענט אידן, וואָס שטעלט צונויף די אָרגאַניזאַציע שטייט מיטן פנים צו ארץ ישראל און צו העברעאיש, כאָטש די האַנט ביי אים גיט אויך פון צייט צו צייט אַ גלעט איבערן קעפל פון אונדזער אידיש. י. י. שוואַרץ איז אויך אַזוי. שרייבט אויף אידיש, אָבער איז אין זיין געמיט דורכאויס העברייאיש. לייענט זיינע פינע לירישע לידער און איר וועט איבערראַשט ווערן, ווי אַזוי מען קאָן שרייבן אויף דעם איר דישן לשון און עס זאָל זיך פילן דער טעם פון העברעאיש. אפילו זיין באמת פראַכטפול בוך „קענטאַקסי“, וואָס האָט צו טאָן מיט פשוטע פאַלקס אידן און נעגערס, האָט אויך דעם געשמאַק פון העברעאיש. אַזאַ ביבלישע רואיקייט איז אויס-געגאַסן איבער יעדע פאַעמע פונעם בוך „קענטאַקסי“. אַזאַ ווייטקייט ווייעט פון די געמעלן, כאָטש דאָס, וואָס דער דיכטער מאַלט פאַר אונדז איז ממש פון אונדזערע טעג אינעם האַרצן פון אונדזער גרויסער מדינה.

איר לייענט מיט פאַרגעניגן אַט דאָס פיין, עכט פאַעטיש בוך אויף אידיש און איר האָט דאָס געפיל פאַר יעדן קאפּיטל צוצושטעלן די שורה: מעשה שהיה, כה היה.

ג.

ער אַליין מאַכט מיט זיין אויסזען און האַלטונג דעם איינדרוק, ווי אַ מענטש, וואָס איז אויפגעשטאַנען פון אַ שיינער שוין לאַנג פאַרגאַנגענער מעשה. איך געדענק נאָך, ווען זיינע האָר זיינען געווען, ווי זיין נאָמען, אָבער אפילו איצט זיינען זיי שוין. זיי זיינען, ווי אַ געדיכטער זילבערנער צודעק איבער זיין פיין פאַרמירטן קאַפּ, און ער איז אַזאַ אויף וועמען מען מוז זיך ממש פאַרקוקן.

אפשר איצט נאָך מער, ווי אין זיין יוגנט.

ווער עס קאָן זיין שרייבן מוז, ביים אָנקוקן אים פערזענ-לעך, זיך דערמאַנען אָן בוועזן צו וועמען רות איז געקומען זיך בעטן, אַז ער זאָל איר צודעקן דעם קאַפּ.

עס שמעקט מיט אָפּגעשניטענע זאַנגען און זאַטן האַרבסטיקן אָונט פון זיין אויסזען.

. איך האָב אים געזען אין דעם זומער־קעמפּ פונעם נאַצי־אָנאַלן אַרבּעטער פאַרבאַנד צוזאַמען מיט זיין פאַמיליע. איז אזאָ גאַנצקייט אויפגעגאַנגען פון אים, אז עס האָט געשמעקט מיט געזונטער באַלעבאַטישקייט.

באַלעבאַטישקייט האָט געווייעט פון אַלע אידישע משפּחות, וואָס האָבן אין אָט דעם קעמפּ פאַרבאַכט. די מערסטע מיט אייגענע רייכערע, אָדער אַרימערע אויטאָמאָבילן, וואָס האָבן דערציילט פון מערער, אָדער ווייניקער איינגעפונדעוועטקייט דאָ אין לאַנד און די געמיטער ביי זיי זיינען אויך אַזעלכע רואיקע, וואָרים פון ארץ ישראל, וואוהין זייערע פנימער זיינען געווענדט, הערט מען ברוך השם נישט קיין שלעכטע בשורות. — אידן קומען אַהין אַרײַן מיט יעדן טאַג אַלץ מערער און מערער, דאָס לאַנד ווערט וואָס ווייטער אַלץ געדיכטער באַזעצט, די אַגריקול־טור בלייבט זיך פאַנגאַנדער, די אינדוסטריע וואַקסט און ווי עס הערט זיך איז ביזנעס שוין דאָרטן אין פיל הינזיכטן בעסער, ווי דאָ ביי אונדז אין אַמעריקע. אמת, מען הערט אויך אַביסל שאַטנדיקע ניס, — נישט אַלע אַרבּעטער זיינען דאָרטן צופרידן מיט דער לאַגע. עס איז פאַראַנען עקספּלאָאטאַציע און די ספּע־קולאַציע מיט וועלכע אַ געוויסער עלעמענט פון אונדזערע אידן האָבן זיך אָנגעהויבן פאַרנעמען איז אויך נישט זייער אָנגענעם, וואָרים מען איז דאָך אַ חוץ ציוניסטן אויך עפעס סאָציאַליסטן, אָבער צו שטאַרק צום האַרצן נעמט מען זיך נישט, וואָרים דער עיקר איז דאָך דאָס, וואָס סע בויט זיך דאָרטן און עס וואַקסט קיין עין הרע.

אזאָ קיין עין־הרע־דיקייט האָב איך געפילט כמעט ביי אַלע באַזוכער פונעם קעמפּ און אזאָ קיין עין־הרע־דיקייט איז אויך אויפגעגאַנגען פונעם דיכטער י. י. שוואַרץ, וואָס האָט זיך דאָרטן געפונען נישט נאָר זייער באַקוועם אין דער סביבה פון זיין פרוי, זיין טאָכטער און איידעם און דעם אייניקל, נאָר אויך

באקוועם צווישן די זייער הארציקע, באלעבאטישע אידן, וואָס האָבן אים דאָרטן אַרומגערינגלט.

און פאַרוואָס טאַקע נישט?

איז ער דאָך אַליין אויך אזא האַרציקער באַלעבאטישער איד, ווי די אַלע, וואָס האָבן אים אַרומגערינגלט. און גוט זיינען זיי צו אים, ווייל זיי פילן אין אים אַ נאָענטן משפּחה-דיכטער. יעדער צווייטער איד האָט זיך אַרומגעטראָגן מיט ביאַליקס שירים אונטערן אָרעם, וואָס י. י. שוואַרץ האָט איר בערזעצט אזוי גלענצנדיק אויף אידיש און זיי מיטגעבראַכט אין קעמפ אַרײַן צו פאַרקויפן. עס האָבן זיך דאָרטן געפונען אויך אַזעלכע אידן, וואָס נישט נאָר האָבן זיי אַליין געקויפט, נאָר האָבן אויף זיך גענומען מיט פאַרגעניגן די אַרבעט די ביכער פאַר שוואַרצן צו פאַרקויפן.

און געטאָן האָבן זיי דאָס מיט דער גרעסטער ליבשאַפט. איד האָב זיך אונטערגעהערט, ווי איינער אזא פאַרקויפער, אַליין אַ גרויסער און דערפאַלגרייכער פאַבריקאַנט און אַ זייער חשובער טוער אינעם קעמפ, האָט זיך געווענדט צו אַ אידן בזה הלשון:

— דאָס איז אַ בוך נישט פון אַבירועמען . . . עס איז פון אונדזער גרויסן און הייליקן ביאַליקן . . .
אָט אזוי האָט ער זיך געווענדט און וועגן דעם איבערזע-
צער האָט ער אויך פאַרוואָרפן אַ פאַר נישטשעהדיק וואַרימע ווערטער:

— י. י. שוואַרץ איז אַ ליכער יונגערמאַן . . . אַן איי-
דעלער יונגערמאַן . . . באַפאַלט נישט די העברעאישע שפּראַך,
ווי עס טוען אַ סך אנדערע דיכטער, וואָס דיכטן ביי אונדז
אויף אידיש . . .

ד.

דער חשובער טוער פונעם נאַציאָנאַלן אַרבעטער פאַרבאַנד,
וואָס איז אַרומגעגאַנגען אינעם קעמפ פאַרקויפן י. י. שוואַרצעס
ביכער האָט אפילו פאַרגעסן צו זאָגן, אַז י. י. שוואַרץ איז

אליין אויך נישט אבי ווער. אפשר האָט ער גאָרנישט פאַרנעסן, נאָר פשוט נישט געוואוסט, אז אָט דער דיכטער, וואָס האָט איבערגעזעצט ביאָליקן אויף אידיש האָט אויפן אייגענעם חשבון אויך צו באַווייזן אַ היפש ביסל האָב און גוטס, אָבער אין די עטלעכע ווערטער, וואָס ער האָט יאָ געזאָגט, האָט ער ספּעציעל מיט איין אויסדרוק צוגעטראָפּן י. י. שוואַרצעס כאַראַקטער: —
 ער באַפּאַלט נישט, ווי אַנדערע דיכטער די העברעאישע שפּראַך.

אָבער עס איז נישט דוקא העברעאיש, וואָס אונדזער דיכ-
 טער י. י. שוואַרץ באַפּאַלט נישט.
 ער באַפּאַלט בכלל קיין שום זאָך נישט אין אונדזער לעבן.
 עס איז נישט אין זיין כאַראַקטער צו באַפּאַלן. און דאָס איז נישט דערפאַר, ווייל אַלץ געפּעלט אים. ניין. עס זיינען מסתמא פאַראַנען אַ סך זאַכן, וואָס געפּעלן אים נישט, אָבער קריגט זיך מיט זיי קריגט ער זיך נישט.
 ער קריגט מיט זיך אליין אויך קיינמאָל נישט.
 עס געפּעלט עפעס נישט, נעמט ער און גייט אוועק דערפון און זוכט פאַר זיך אָפּ דאָס, וואָס געפּעלט אים יאָ.
 אָט זיינען שוין היפשע עטלעכע יאָר, אז ער איז אוועק-געגאַנגען פון זיך אליין.

אַ סימן?
 איך נעם דאָס פון דער איבערזעצונגס-אַרבעט מיט וועלכער ער פאַרנעמט זיך כמעט פאַר די לעצטע צען יאָר.
 האָט אונדז טאַקע דער דיכטער י. י. שוואַרץ שוין אליין גאָרנישט וואָס צו זאָגן?
 איך גלויב נישט, אז דאָס איז אזוי.
 גיכער איז דאָס דערפאַר, ווייל ער האָט מורא זיך צו צורירן צו דעם, וועגן וואָס עס וואָלט זיך אים געוואָלט עפעס אַ זאָג טאָן.
 אין די איצטיקע טעג פון שווערן געראַנגל מוז מען מיט יעדן אויפריכטיקן זאָג, וואָס מען זאָגט אַרויס פון זיך אַרייני-

נעריסן ווערן אין דער מיט פונעם געראנגל און דערפאר האָט י. י. שוואַרץ מורא. עס איז נישט אין זיין טבע צו שטיין אין דער מיט פון קאמף. ער איז דער מענטש, וואָס אַנטלויפט שטענדיק פונעם רעגן און באַהאַלט זיך אונטער אַן אָפּדעכל און ערשט דעמאָלט טוליעט ער זיך צו נאָענט צו דער וואַנט, אַז ער זאָל חלילה נישט אייננעצן זיינע קליידער, זיין הוט, וואָס ליגט אזוי פּיין איבער זיינע געקרויזטע, זילבערנע לאָקן.

דערפאר זיין אוועקגיין צו די העברעאישע דיכטער פונעם מיטלאַלטער. דערפאר זיין אַרבעט איבער ביאַליקן. די איי בערוצזונגס אַרבעט איז זיין אָפּדעכל, אונטער וועלכן ער באַהאַלט זיך אויס פון אונדזערע טעג, וואָס זיינען אָנגעלאָרן מיט פּוּלווער דורך דעם גרויסן געראנגל, וואָס קומט אין זיי פּאַר.

ה.

אזוי איז ער איצט און אזוי איז ער געווען דורך די צוואַנציק יאָר, וואָס איך קאָן אים.

אין יענע יאָרן, ווען די „יונגע“ האָבן אָנגעפירט זייער קאמף קעגן די „אַלטע“ אין דער אמעריקאַניש-אידישער ליטע-ראַטור האָט אויך י. י. שוואַרץ אינעם קאמף קיין אַנטויל נישט גענומען. מיטגעאַרבעט אין די אויסגאַבן פון די „יונגע“ האָט ער יאָ, אָבער אינעם קאמף האָט ער זיך נישט נאָר נישט געמישט, נאָר אדרבה, ער איז געווען ווי אַ מין פאַרמיטלער צווישן די „יונגע“ מיט די „אַלטע“. נישט אומזיסט האָט מאָריס ראָזענפעלד אין זיינע אַטאַקעס אויף די „יונגע“ געמאַכט אַן אויסגאַם מיט אים. י. י. שוואַרצן האָט ער געלויבט סיי מינדלעך און סיי שריפטלעך.

שפעטער, ווען עס איז פאַרגעקומען אַ שפּאַלטונג צווישן די „יונגע“ גופא, האָט ער אויך זיך נישט געשמעלט אויף קיין באַזונדערן צד, נאָר ער איז געווען און געבליבן פּריינטלעך צו ביידע צדדים. ער איז דער איינציקער צווישן די „יונגע“, וואָס איז דאַכט זיך קיינמאָל נישט געווען יונג אינעם אמתן זין פון וואָרט. ער איז געווען אַ דערוואַקסענער און רייפער

מענטש אין זיינע אינגסטע יאָרן. אזוי אין זיינע לידער, וואָס זיינען ביים סאַמע אָנהויב געווען זיכער, גאַנץ און אין דער טראַדיציע, אזוי אויך אין זיין פּערזענלעכן לעבן.

אָט גערענק איך, צום ביישפּיל, י. י. שוואַרצן לחלוטין נישט אַלס בחור.

ער איז ווי געבוירן געוואָרן אַ חתונה־געהאַמער און זיין פאַמיליע־לעבן איז זיך געגאַנגען שאַ, שטיף, אזוי ווי אַ בוים וואָס איז אויף דער ריכטיקער ערד באַשיצט פון אַלע זייטן, אַז קיין שטורעם זאָל חלילה אירע וואַרצלען נישט באַרירן. ער איז נאָך אַ יונגער מענטש און איז שוין אַ זיידע. און עס פאַסט אים איצט אזוי זיין זידישקייט און ער טראַגט זי מיט דער זעלבער לייכטקייט, ווי ער האָט געטראָגן מיט צוואַנציק יאָר צוריק זיין יוגנטלעכקייט.

און אַ מזלדיקער איז ער אויך, אונדזער דיכטער י. י. שוואַרץ.

ער קריגט אַרויס פונעם לעבן פונקט דאָס, וואָס ער וויל פון דעם אַרויסקריגן.

אָט וויל ער זיין אין אַ זייט, אָפּגעשיידט פונעם אַרוימיקן טומל, גיט זיך דאָס אים איין. אַנדערע האָבן דאָס אויך גע־פּראַווט, אָבער מען שלעפט זיי אַרײַן אין דער מיט פונעם טראַקט קעגן זייער ווילן.

י. י. שוואַרצן טשעפעט מען נישט. מען לאָזט אים אינ־

גאַנצן צו רױ.

עס איז זייער כאַראַקטעריסטיש פאַר זיין מזלדיקייט אָט דאָס, צום ביישפּיל, וואָס ער איז קיינמאָל נישט פאַרטשעפעט געוואָרן פון די פּראַלעטאַרישע אידעאָלאָגן אין אונדזער ליטע־ראַטור. בשעת עס געפינט זיך נישט קיין איינער ביי אונדז, וואָס איז נישט געכאַפט געוואָרן ביי די אויערן, איז אָבער שוואַרץ [ביזן] קיינמאָל דורכגעגאַנגען אומבאַרימט.

איז דאָס דערפאַר, וויל מען באַמערקט אים נישט ביי

אונדז?

עס גלויבט זיך מיר נישט, אז דאָס איז אזוי.
 איז ער דאָך איינער פון אונדזערע גאָר פיינערע דיכטער.
 איז דאָך זיין בוך „קענטאַקסי“ איינס פון די גאָר וויכטיקע בר-
 כער אין אונדזער דיכטונג.
 איך בין נישט קיין איבערגלויבערישער. איך גלויב נישט
 אז אַ מענטשנס לעבנסגאַנג ווערט געפירט דורך עפעס אַ פאָר-
 אויס באַשטימטן גורל, אָבער זעענדיק, ווי י. י. שוואַרצן גליקט
 אָפּ, מוז מען בלייבן אַ דערשטוינטער.
 י. י. שוואַרץ לעבט זיך ביי אונדז אין אַ זייט פונעם לעבן,
 ווייל עס איז פאָר אים באַקוועמער אזוי צו לעבן. ער גייט זיך
 אין אַ זייט, ווייל דער ברייטער טראַקט איז פאָר אים אומזיכער,
 אָבער ער פילט זיך גוט אין דער זייטיקייט און דאָס איז פאָר
 אים דער עיקר.
 ווער עס האַלט נישט די אויגן בלויז צום ברייטן טראַקט,
 נאָר וואַרפט זיי אויך פון צייט צו צייט אויף די זייטן, דערזעט
 י. י. שוואַרצן און וואונדערט זיך.
 אַן אויסגעצייכנטער דיכטער און אַ מענטש פון וועלכן
 עס שלאָגט מיט פשטות, הערלעכקייט און אויפריכטיקייט.
 פאָרוואָס איז ער נישט מער אָנגעזעענער, ווי ער איז ?

ה. לייוויק

דעם אמת נעזאגט ציטערט אביסל די פען, שרייבנדיק וועגן
ה. לייוויקן.

ער איז ביי אונדז אזא, וואָס, ווי דו זאָלסט נישט צוניין צו
אים, דאָכט זיך דיר אלץ אויס, אז נישט דאָס איז דער אופן.
אייגענטלעך פיל איך דעם זעלבן ציטער אויך שרייבנדיק
וועגן אנדערע שריפטשטעלער, אָבער בשעת יענע טוען דיך
אַ כאַפּ, ווי ווינטן און דו דערפילסט זיך עמאַציאָנעל גלייך אַ
טייל פון זיי, איז ער, ווי אַ מאַסיווע געביידע, וואָס שטייט דיר
פאַר די אויגן און ווי נאָענט דו זאָלסט זי נישט באַטראַכטן,
איז דיר אלץ שווער זי אַרומצונעמען.
און אפשר איז עס טאָקע די נאָנטקייט, וואָס מאַכט זי
אַזוי שווער ?

אַפּטמאָל איז די שווערקייט אזא, אז דו הויבסט זיך אָן
אַפצורוקן. עס טרעפט זיך אפילו, אז די שווערקייט פאַלט
איבער דיר ווי אַ משא און די ווילסט זי אינגאנצן איבערלאָזן,
אָבער וואָס ווייטער דו רוקסט זיך אָפּ, אלץ שאַרפער וואַקסט די
געביידע ארויס פאַר דיר. זי גייט דיר נאָך און צווינגט דיך
אומצוקוקן זיך אויף צוריק און אז דו קוקסט, זעסטו שטאַק איר
בער שטאַקן און אויפן סאַמע שפיץ איז אַ קופאַל מיט אָפענע
פענצטער אויף אלע פיר זייטן דורך וועלכע ה. לייוויק זעט,
מסתמא, די איינזאַמקייט פון „קיינעמס לאַנד“ און דאָס „לאַנד
דאָס פאַרבאַטענע“, וועגן וועלכן ער האָט אונדז אַזויפיל דער-
ציילט.

עס פאַלט מיר איין, אז דער מרחק, וואָס אַ צאָל פון
אונדזערע קריטיקער האָבן אויסגעצויגן צווישן ה. לייוויקן און
אונדז זינדיקע, האָט זיי געהאָלפן אָנצוטאָן אויף דעם דיכטער
די טאָגע פון אַ משיח, די פעל פון אַ נביא. און אפשר זעען
זיי טאָקע פיל קלאָרער אַ דאַנק אָט דעם מרחק ? נאָענטקייט

מיינט נישט שטענדיק זען בעסער. אָפּטמאָל ווערט די נאָענט
 קייט אַ וואַנט און אַ סך ווערטן ווערן פשוט אומבאַמערקט.

אָבער איז דען דאָס, וואָס איך זע אין ה. לייזיקס פון
 דער נאָענט נישט גענוג, אַז ער זאָל פאַרנעמען איינעם פון
 די סאַמע אָנגעזעענסטע פּלעצער אין אונדזער ליטעראַטור?

אמת, איך זע נישט און קאָן נישט זען אין ה. לייזיקס
 דעם דערלייזער פון אונדזער לעבן, אָבער זע איך דען נישט,
 הער איך דען נישט און באַנעם איך דען נישט זיין פיינלעכע
 בענקשאַפט נאָך דער דערלייזונג פון דער וועלט?

די נאָענטקייט שטערט מיר צו זען די נביא־פעל אויף
 זיינע לענדן. איך זע בלויז דעם גרויען, אָדער דעם בלויען
 אָנצונג אויף אים, די ברוינע, אָדער די שוואַרצע שיד אויף זיינע
 פיס, דאָס ווייסע, אָדער דאָס קאָלירטע העמד און אַזאַ, אָדער
 אַן אַנדער שניפּס זע איך, אָבער זיינע שטראַפּרייד צו אונדז
 הער איך אויך און אויב איך ווער אַמאָל, אָנשטאָט באַווירקט, נאָר
 איריטירט פון זיי, איז מסתמא אין דעם שולדיק די נאָענטקייט.
 אזוי זיינען מיר שוין זינדיקע מענטשן.

אַן עכאָ פון דערווייטנס מאַכט אויף אונדז שטענדיק אַ
 שטאַרקערן איינדרוק פון אַ קול, וואָס איז פנים אל פנים, מעג
 דאָס קול זיין אזוי אויפריכטיק און לויטער, ווי עס איז ביי
 ה. לייזיקס.

ב.

פונדעסטוועגן פאַרדרייט מיר נישט, וואָס איך האָב נישט
 דעם כוח אויסצוזיען דעם מרחק צווישן ה. לייזיקס און אונדז,
 ווי עס האָבן עס געמאָן אַ צאָל וויכטיקע קריטיקער פון דער
 אירישער ליטעראַטור. אדרבה, עס טוט מיר הנאה, וואָרים
 דאָס, וואָס איך זע אין אים פון דער נאָענט איז איבערגענוג.
 אַלנפאַלס פאַר מיר איז דאָס איבערגענוג. און אויב די נאָענט-
 קייט איז מיר אַמאָל אַ שטיקל שטער צו דערזען די געביידע,
 ווי זי איז, די שטאַקן איבער שטאַקן אויף איר, דעם קופּאָל

אין דער הויך, — גיי איך אָפּ אַ קליין ביסעלע — אַלנפאַלס נישט גענוג ווייט, אז עס זאָל אויפהערן ווערן נאָענט. די נאָענטקייט שטערט מיר נישט צו פאַרשטיין די קריי-טיקער אונדזערע, וואָס האָבן אַרױפגעוואָרפן אויף לייװיקס אַקס-לען די משיח־טאַגע, אָדער די נביא־פּעל אויף זיינע לענדן. אין זייער בענקשאַפט נאָך אַ רעאַלן משיח, אָדער לכל הפחות נאָך אַ רעאַלן נביא אין אונדזער לעבן, האָבן זיי קיין שום אַנדערן אין אונדזער ליטעראַטור נישט געקאָנט באַוויליקן אָט די מיסיע, ווי בלוזי ה. לייװיקסן.

זיין באַװײַזן זיך אין אונדזער ליטעראַטור אַרײַן איז פון סאַמע אָנהױב געװען אַזױ אַנדערש, ווי יעדן אַנדערנס באַװײַזן זיך. עס איז נישט געװען בלוזי דאָס, וואָס ער האָט מיטגע-בראַכט, נאָר פון וואַנען ער האָט עס געבראַכט. ער איז נישט געקומען אין אונדזער ליטעראַטור אַרײַן, ווי אַן אָנהױבער אין וועמענס פּרױװן מען האָט געדאַרפט זוכן סמנים פון אַ וואַקסנ-דיקן כוח. זיינע אַלע פּרױװן האָט ער שױן פּריער דורכגעמאַכט אין זיין איינזאַמקייט אין דער דאַמאַלטיקער פּאַרױאַרפּענער סײַ-ביר.

ווען ער האָט זיך באַװײַזן איז ער שױן געװען אַ פּולער בעל־כוח. די פּרוכטן, וואָס ער האָט געבראַכט זיינען געװען נישט נאָר שױן רייפּע און צייטיקע, נאָר זיי האָבן אויך מיט-געבראַכט אויף זיך דעם הויך פון מאַרטירערשאַפט.

און אַזױ אומגעריכט איז געװען זיין באַװײַזן זיך! עס איז געװען אין יענער צײַט, ווען די „יונגע“ האָבן זיך נאָך געשאַרט אַרום דעם ליטעראַרישן היכל אונדזערן. נאַסע און אויסגעװײקטע פון די אָפּטע רעגנס, וואָס זיינען געפאַלן אויף זיי, האָבן זיי געקלאַפּט אין די שױבן, געגראַבלט זיך אויף די טירן, געזוכט דעם שליסל צום פאַרשלאָסענעם טױער און אים נישט געקאָנט געפּינען:

— עפנט אויף! — האָבן זיי גערופּן. אָבער די זקנים, וואָס זיינען געזעסן אינווייניק, האָבן פאַרשטאַפּט די אױערן צו זייער רוף.

איז דאָס געווען דערפאַר, ווייל די נייגעקומענע האָבן נישט געוועקט קיין צוטרוי צו זיך? אָדער איז דאָס געווען דערפאַר ווייל די אינווייניקסטע האָבן פשוט נישט געוואָלט זיך טיילן מיט דעם ביסל שכינה־לויטערקייט, וואָס האָט געשעמערירט איר בער זייערע קעפּ?

ווער ווייסט?

נאָר פּלוצלונג האָט זיך באַוווּזן אַן אומבאַקאַנטער בלאַנד־דער יונגערמאַן. די פיגור דוקא אַ דינע, אַן אויסגעמאַטערטע, דאָס פנים א בלייכס, נאָר די דינע ליפּן עקשנותדיק צונויפגע־שנורעוועט אין זיכערקייט און זיין טראַט און זע, ווי נאָר ער האָט די קליאַמקע אָנגערירט, האָט זיך דער טויער, ווי פון זיך אַליין אויפגעפנט און ער איז אַריין:

„כּיבין דיין הויז פאַרבייגעגאַנגען
און אַריין“.

האָט ער זיך פאַרגעשטעלט פאַר די זקנים און אויך אַ שטול איז, ווי פון זיך אַליין אויסגעוואַקסן לעבן אים און ער האָט זיך אַנידערגעזעצט צווישן זיי.

ג.

וואו זשע איז פאַרט געלעגן דער כישוף זיינער, וואָס האָט אַזוי גרינג פאַר אים דעם טויער געעפנט?

ער איז געלעגן אין דער רייפּקייט, וואָס זיינע ערשטע לידער האָבן גלייך מיט זיך מיטגעבראַכט און ער איז אויך געלעגן אין דער מענלעכקייט פון זיין קול גלייך, ווי ער האָט זיך פאַר אונדז פאַרגעשטעלט. בשעת מיר אַלע, די עלטערע פון די „יונגע“ און די איננסטע פון די „יונגע“ האָבן שטענדיק גע־האַלטן אין עקס־שטראַלעווען זיך אַליין, כדי אויסצוגעפינען ווער מיר זיינען און וואָס מיר שטעלן מיט זיך פאַר, איז ער גע־קומען צוגיין און גלייך ביים אָנהויב געלאָזט וויסן:

„טויט און שטיל.
שעה נאָך שעה.“

ווער איז דאָ ?
איך בין דאָ !

אַט אזוי האָט ער אַ זאָג געטאָן גלייך ביים אָנהויב אָן און עס מאַכט נישט אויס, וואָס אָט דער זאָג איז געווען גע- ווענדט צו דער לידיקער ווייסקייט ערגעצוואו אין דער פאַר- שנייטער סיביר, מיר האָבן צוזאַמען מיט דער סיבירישקייט פון זיינע לידער אויך פאַרנומען דעם זאָג און אַלעמענס אויגן האָבן זיך אויפגעהויבן צו אים.

מיט זיין אויסזען האָט ער אויך אַריינגעבראַכט עפעס אַן אַנדערשקייט.

אויבנאויף דוקא איינער פון אַלע. און נישט דוקא פון קינסטלער, נאָר איינער פון די פשוטע פאַרבייגייער איבער אַ גאַס. אַן אָפגעטראַגענער ברוינער מאַנטל און אַן ענלעכער קאַ- פעליוש אַפן קאַפּ. און זיין פנים ? אונטער דעם אָפּדעכל פון זיין קאַפּעלוש פאַרלירט זיך עס אַ היפש ביסל. דאָס איינציגע, וואָס באַמערקט זיך איז דאָס בלייכקייט און די צונויפגעשנורע- וועטע ליפּן, אָבער זיין פנים איז אַנטפּלעקט געוואָרן, ווי נאָר ער האָט זיך אַוועקגעזעצט קעגנאיבער אונדז ביים טיש מיט אַן אַנטבלויזטן קאַפּ.

ווי אַן איבערנעקערטע מיניאַטור-פיראַמידע קוקט אויס זיין קאַפּ. אונטן שמאַל און וואָס העכער אַלץ ברייטער. זיינע האָר וואָס זיינען איצט שוין אינגאַנצן ווייס, זיינען דעמאָלט העל- בלאַנד געווען. אזוי העל-בלאַנד, אַז מען האָט זיי זייער גרינג געקאָנט אָננעמען פאַר ווייסע.

בכלל האָט פון אים אַ וויי געטאָן מיט אַזאַ בלענדנדיקער ווייסקייט.

די קראַפט פון זיינע אויגן איז דוקא אַ בריענדיקע, אָבער עס איז נישט דער ברי פון אַ פּיער-פלאַם, נאָר פון אַ קאַלטן, בריענדיקן ווייסן פראָסט.

ליפּן האָט ער דינע. אָפטמאַל איז דער אויסדרוק אזוי, ווי זיי וואָלטן פון פאַפּיר געמאַכט געוואָרן, אָבער עס שלאָגט

מיט עקשנות פון זייער צונויפגעשלאסנקייט איבער זיין שארף אויסגעשפיצטן קיין. נישט צו אָפּט עפנט ער זיי, ווען ער זיצט אין אייער געזעלשאפט און אז ער טוט עס שוין, פאלן ווערטער ווי געפרויענע שטיקלעך אייז פון זיין מויל.

און דאָך פילט איר נישט קיין קעלט לעבן אים.
ה. לייוויקס אויסזען איז טאקע אַ פראַסטיקער, אָבער עס איז אַ פראַסט, וואָס שיינט און שטראַלט מיט ליכטיקער זון איבער זיך.

ד.

וויפיל איז דאָס שוין, זינט ער האָט זיך באַוויזן צווישן אונדז אין נויאַרק צום ערשטן מאָל?

געווען איז דאָס דאכט זיך אין ניינצן-פּופּצן. מיט איין און צוואַנציק יאָר צוריק. עס טרעפט אָפּט, אז דיר דאכט זיך אויס, אז ערשט נעכטן איז דאָס געשען און דו וואונדערסט זיך, וואָס זיינע האָר זיינען אזוי גיך פון העל בלאַנד אזוי ווייס גע-וואָרן. אָבער דאָס טרעפט זיך בלויז אַמאָל, ווען עס דאכט זיך דיר אויס, אז ערשט נעכטן איז דאָס געשען. מערסטנס וואונדערסטו זיך, וואָס ער איז נאָך אזוי יונג, וואָס מיר אַלע אַרום אים זיינען נאָך אַלץ יונגע מענטשן, וואָרים אזוי פיל איז דאָך שוין געשען זינט ה. לייוויק איז געקומען אין אונדזער לעבן. אזוי פיל וואונדלונגען און איבערוואונדלונגען האָט שוין אונדזער ליטעראטור דורכגעמאַכט זינט ער איז צו איר געקו-מען. אידיען, וואָס האָבן איינציטיק פאַרכאַפט די געמיטער פון אַ גרויסער צאָל שעפּערישע מענטשן ביי אונדז, זיינען פאַר-בלייבט געוואָרן ביים אָנקומען פון נייע. אַ צאָל פון די זיי דעם, וועמען די זין האָבן באַקעמפט און פאַר אַ צייט באַזיגט, זיינען צוריק אויפגעשטאַנען תּחית המתים. עס זיינען שפּע-טער אויפגעשטאַנען אייניקלעך, וואָס האָבן מורד געווען אין די טאַטעס און אַ שטרעק געמאַן זייערע הענט נאָך דער ירושה פון זייערע זיידעס. עס זיינען פאַרגעקומען איבערטוישונגען פון ווערטן און ווי ביי אַזעלכע פּאַלן איז גענוג פּוּלְוּער געשאַסן געוואָרן פון אַלע זייטן. די לייוויק-געבידע איז אָפּטמאָל גע-

שטאנען אין צענטער פון די שיסערייען. פון איין זייט הייסט טערישער עקסטאז פאר אונדזער „משיח“, פאר אונדזער „נביא“ און פון דער צווייטער זייט הייסט ערישע באשולדיקונגען, אז ער איז ביי אונדז א פנימהזוכער אויף דער פרייד, וואָס האָט זיך באַוווּזן פאַר אונדז אינם ליכט פון דער סאָוועטישער רעוואָלוציע.

ווי האָט ה. ליוויק רעאַגירט און ווי רעאַגירט ער אויך איצט אויף דעם קאַמף, וואָס איז אָנגעגאַנגען אַרום אים און וועלכער האָט נאָך ביז איצט נישט אינגאַנצן אויפגעהערט?

ער ענטפערט מיט דעם, וואָס יעדער אמתער קינסטלער דאַרף ענטפערן.

ער ענטפערט מיט איין ווערק נאָכן אַנדערן, דורך וועלכע ער פּרואווט קלאָרער מאַכן זיך אַליין. די צדדים אַרום אים גייען אים אָן, אָבער כדי קלאָר מאַכן די צדדים וועגן זיך, דאַרף ער דאָך פריער זיך אַליין זיין קלאָר. וואָס איז ער אַ חוץ דיכטער? פאַראַנען אַזעלכע, וואָס קוקן אויף אים, ווי אויף אַ משיח, ווי אויף אַ נביא, נו איז וואָס? איז דען נישט יעדער אמתער מענטש, וואָס טראַגט אין זיך דעם ווילן צו העלפן די דער-לייזונג פון דער וועלט נישט קיין נביא? נישט קיין משיח? איז וואָס זשע, אז מען באַטיטלט אים מיט אָט די נעמען? אָבער, אויב ער איז טאַקע משיח, אין וואָס זשע באַשטייט די דערלייזונג? ה. ליוויק אַליין ווייסט, אז די דערלייזונג איז אים נאָך נישט קלאָר. ער זוכט זי נאָך אַלץ אַרום. ער האָט זי געזוכט אינם מהר"ש, וואָס האָט געגעבן די האַס אין דער האַנט פונם „גולם“, ער האָט זי געזוכט און זוכט זי אויך איצט דורך זיינע אומציייליקע וואונדערלעכע און פיינלעכע לידער און זוכנדיק שלאַגט ער זיך אָן אַן דער אייביקער „עקדה“, אין דעם אייביקן „סדרום“.

יא, איד ב'ו דאָס דער, וואָס דאַרף קומען

און איד ב'ו נאָך אַליין ניט דערלייזט" . . .

באַקלאַנגט ער זיך אָפּן און אויפריכטיק, אָבער ווער הערט דען זיין אויפריכטיקע דערקלערונג?

יענע, וואָס באַנוגענען זיך נישט מיט אים, ווי מיט אַ גרויסן און הערלעכן דיכטער און ווילן דוקא אין אים זען אַ משיח, אַ נביא, נעמען אויף זיין דערקלערונג וועגן זיך, ווי אַ מין עניוּת אויפן אייגענעם חשבון, און יענע, וואָס וואַרפן אים פֿאַר אַפּנייגונגען?

אוראי פילט זיך ה. לייזיק געפייניקט פון אַט דעם פֿאַר-וואַרפן אויף זיין אַדרעס, פון אַט די באַשולדיקונגען אויף אים, אָבער איז אים דען געבליבן אַן אַנדער טרייסט, ווי בלוז דאָס, אַז די באַשולדיקער גלויבן אַליין נישט אין דער באַשולדיקונג? אַז דאָס איז נישט מער, ווי בלוז היסטעריע פון דער צייט, אַז דאָס זיינען נישט מער, ווי פאַרבלאַנדזשעמע קוילן פון דער שלאַכט, וואָס ניט אָן. זאָל זיך די שלאַכט נאָר אַפּשטעלן און מען וועט דערזען דעם טעות, וואָס מען האָט געהאַט.

עס איז אַ פרייד צו פילן, אַז אינם איצטיקן מאַמענט, ווען אַט די שורות ווערן געשריבן, איז שוין דער טעות אין אַ היפּשער מאַס איינגעזעען. די באַשולדיקונגען זיינען שוין איצט אַפּגעשטעלט און די לינקע אַרבעטער באַוועגונג פילט שוין איצט אין ה. לייזיק אַ נאָענטן מענטשן.

אמת, דערווייל בלוז אַ נאָענטן און נאָך נישט קיין אייגע-נעם, אָבער ווי ווייט איז פון נאָענטקייט צו אייגנקייט?

ה.

ווען מען טראַכט פון די וואַנדלונגען און איבערוואַנד-לונגען, וואָס אונדזער לעבן און אונדזער ליטעראַטור האָבן דורכ-געמאַכט פֿאַר דער צייט זינט ה. לייזיק האָט זיך באַוווּזן, קוקט די צייט שוין אויס, ווי אַן אייביקייט און דאָך איז ער ביי אונדז נאָך אַ יונגער מענטש, האָט נאָך עטלעכע יאָר אַנצושלאַגן צו די פּופּציק און וואָס איז שייך דער שעפּערישער אַרבעט איז דער ענטוואַרעם דער זעלבער, ווי ווען ער איז נאָך בלאַנד געווען.

ערשט נעכטן אָוונט בין איך מיט אים געזעסן ביי אַ טישל אין קאַפּעהויז און זיך צוגעהערט צו זיינע פיבערדיקע

רייד וועגן דעם זאמלבוך, וואָס ער און אָפּאָטאָשו גיבן אַרויס. דער זעלבער שעפּערישער פיבער, ווי מיט אַ סך יאָר צוריק אין אַזעלכע פּאַלן. ווען נישט זיין בלאַנדער זון דניאל, וואָס האָט צוגעשפּאַנט צום טאַטנס טישל מיט אַ סיגאַרעטל אין מויל, וואָלט זייער גרינג געווען צו טראַכטן, אַז דאָס איז אַן אָוונט פון די אַמאָליקע יאָרן און נישט פון דער איצטיקער צייט. אַמאָליקע יאָרן.

עס דאַכט זיך דאָך אויס, אַז ערשט נעכטן אָוונט בין איך גע-
זעסן ביים טישל פון אַ מילכיגן רעסטאָראַן אויף איסט בראָדוויי
און זיך צוגעהערט, ווי דער בלאַנדער לייוויק האַלפּער האָט גע-
לייענט ליד נאָך ליד ביים טישל און נאָך יעדן ליד פאַרגייט זיך
מאַני לייבס טונקל גליענדיקער פנים אין פּאַעטישן עקסאַטאַ.
— אַך סאַראַ ליד! — רופט אויס מאַני לייב און זיינע גריין-
צעגליטע אויגן בעטן ביי לייוויקן נאָך און נאָך.

אַלעמענס פנימער גליען ענטוויאַסטיש אינם שיין פון דעם
עלעקטרישן ליכט, וואָס שפּיגלט זיך אָפּ אינם ווייסן מירמלשטיין
פונם טישל. בלוז איין משה לייב האַלפּערן אַליין בלאַזט זיך
אַביסל — אים פאַרדריסט הלמאי לייוויק באַנוצט זיך מיטן
נאָמען „האַלפּער“, וואָס איז אַזוי ענלעך צו זיין נאָמען.
וויפיל איז שוין דאָ אין דעם?

איך קוק אויף לייוויקס זון דניאל און עס לעבט פאַר מיר
אויף דער חתונה-אָוונט פון זיין פּאָטער מיט זיין מוטער.
אַ הייסער זומער אָוונט פון דריטן אויפן פּערטן יולי, אין
אַ קליינער דירה אין די בראַנקס, וואו עס זיינען פאַרזאַמלט
כלהס-צד, — וואוילע, פשוטע פּאָלס-מענטשן און חתנס-צד,
וואָס באַשטייט פון אידישע שריפטשטעלער.

ביי אַן אימפּראָוויזירטן טיש, איבערגעדעקט מיט אַ ווייסן
טישטוך, אויף וועלכן עס פינקלט וויין פון פּלעשער, ווינט זיך
דער פיינער קאַנטיקער שטערן פון יהואשן און זיינע טונקעלע
אויגן לויכטן פון עפעס אַ טיפן געדאַנק, וואָס ער האַלט אין

אנטוויקלען פאר שלום אשן און אברהם רייזענען. די יוגנט איז אביסל אומגערולדיק צום שמועס און איז פאנאנדרערגעוואָרפן איבער ביידע ליכטיקע צימערן, וואָס זיינען אָפן איינס צום אנדערן און גיבן דעם איינדרוק פון איין ברייטן, רחבותדיקן צימער. עס הערט זיך יוסף אָפּאַטאַשום סטאַקאַטאַג־געלעכטער. מנחם באַרדישאָ, וואָס האָט דעמאָלט געהייסן בלוז מנחם, שטייט אין אַ ווינקל און אַ בלאַנד מיידל צוגייט זיך ממש פון באַגייסטערונג אונטער זיינע בליקן. משה לייב האַלפּערן, וואָס האָט אויך ערשט ניט לאַנג צוריק חתונה געהאַט, רייצט זיך מיט אַ מיידל, וואָס איז נישט גלייכגילטיק צו אים.

— איז נישט מיין רייזעלע ווי די זון, האָ?

און לייזענדיק אַליין?

ער דרייט זיך אַרום איבער די צוויי צימערן און ווייסט צומאָל נישט, וואָס צו טאָן מיט זיך. אַז זיין יונג וויבל טוט זיך אַ צערטל צו אים, באַווייזט זיך אַ ווייכער שמיכל איבער זיין בלאַנדקייט, אָבער אזוי ניד, ווי זי לאָזט אים איבער, בלייבט ער שטיין אַ פאַרלירענער און די מינע אויף זיין פנים איז אַזאַ, אזוי ווי עס וואָלט פאַר אים נישט געווען קלאָר, וואָס אייגענטלעך אַרום אים קומט פאַר.

וויפיל יאָרן איז שוין דאָ אין דעם?

אָט קוק איך איצט אויף דניאלן און איך טראַכט פון דעם געוואַלדיקן מהלך, וואָס אונדזער לעבן האָט דורכגעמאַכט פון יענעם חתונה־אָונט ביז דער איצטיקער אויסגעוואַקסנקייט פון דניאלן. אַ מהלך, וואָס האָט צוגעפירט צו אַ וועג, וואו די דערלייזונג ליגט פון אויבאויף, — מען דאַרף נאָר זיך פאַר־נעמען אויף אָט דעם וועג און קעמפן פאַר אָט דער דערלייזונג. און אויף אָט דעם וועג נעפינט זיך טאַקע איצט דניאל צוזאַמען מיט טויזנטער און טויזנטער אַנדערע דניאלס, אויף אָט דעם וועג גייען איצט אַ היפשע צאָל נאַענטע חברים לייזענדיקס. אים אַליין איז אויך אָט דער וועג מייער, — ער שטייט מיטן פנים צו אים, אָבער ווען ער פּראַווט אַ שמעל טאָן זיינע טריט אַהין,

פארוואנדלט ער זיך אין א פיערדיקן פרעגצייכן און דער גאנג
ווערט אים שווער.

פארוואס?

עס פאלט מיר איין, אז די גרויסע גייסטיקע געביידע,
וואס ער האט אויסגעבויט, שטערט אים איצט זיך צו פארנעמען
אויף דעם וועג, וואו די דערלייזונג ליגט פון אויבנאויף. ער
האט מורא, אז זיין געביידע זאל זיך נאך חלילה נישט א שאקל
טאן און דעמאלט זאל נאך חלילה עפעס געמינערט ווערן פון
דעם גייסטיקן האב און גוטס, וואס ער האט אָנגעזאמלט.
אזוי איז דאָס שוין.

עס זיינען נישט נאָר די מאטעריעלע גיטער, וואס מאכן
א מענטשן צו ציטערן איבער זיי, נאָר עס זיינען אויך די גייס-
טיקע גיטער, וואס ווירקן אזוי אויף זייער באשעפער.
וואס שייך מאטעריעלע גיטער, האט ה. לייזויס נישט איבער
וואס צו ציטערן.

נישט ער האט זיי און נישט ער האט זיך ווען סע נישט
איז אָנגעשטרענגט זיי צו זאמלען.

דער דיכטער, וואס איז בארימט און פילגעאכטעט אין
אלע לענדער, וואו אידן לעבן, לעבט אליין א זייער באשירן
לעבן און אָפטמאל קומט אים אן אַט דאָס באשירן לעבן מיט
א סך זאָרגן און שוועריקייטן.

יאָרן לאַנג האט ה. לייזויס געשפאלירעוועט צימערן אין
נויאַרקער הייזער. נישט איינער פון אונדז האט אים געזען,
שפאנענדיק איבער א נויאַרקער גאס מיט א פאס צונויפגעוויקל-
טע שפאליר-רעדלעך אין איין האנט און מיט א בארשט און
אן עמער מיט פאפ אין דער אַנדערער.

יאָרן לאַנג אזוי.

דורך די טעג אין ארבעטער-הויזן און בארשט אין די הענט,
איבער פארשיידענע דירות אין נויאַרק און ערשט אין די אָונטן
און דורך די נעכט האָבן די זעלבע הענט געבויט די גייסטיקע
לייוויק-געביידע.

איך שמעל זיך פאָר, אז נישט אין איין נויאָרקער דירה, וואו אים איז אויסגעקומען שטיון אויפן לייטערל, צוקלאַפנדיק מיט דער באַרשט די פאָסן שפאליר איבער די ווענט, האָט ער געהאַט זיינע אינטימע געשפרעכן מיט דעם „מהר"ל, דעם „גולם", דעם „לאַמער-וואָוו", „הערש לעקערט" און די אַנדערע פערסאָנאַזשן פון זיינע ווערק און נישט איינס פון זיינע לידער איז אין אָט די צענדליקע דירות ביי דער אַרבעט געבוירן גע-וואָרן.

ערשט ניט לאַנג צוריק צווישן איין וויזיט און דעם אַנ-דערן אין דעם דענווער סאַניטאַריום, וואו אים קומט אויס צו פאַרלאַטן זיין שוואַכן גוף, האָט ער, כדי צו פאַרדינען דאָס שטיקל ברויט פאַר זיין פאַמיליע, אַ שטיק צייט ביי אָט דער מלאכה געאַרבעט.

אברהם רייזען האָט מיר דערציילט, אז ער האָט אים איינ-מאָל געטראָפן שפאַנען איבער אַ גאַס מיט דעם לייטערל איבער דעם אַקסל און די מלאכה-כלי-זיין אין די הענט, איז ער גע-בליבן שטיון אַ געפּלעפטער און געזאַנט:

— לייזויק, איך שעם זיך פאַר אייך.

אברהם רייזען האָט זיך פאַרשעמט, ווייל ער האָט דע-מאָלט געטראַכט, אז זיין אינגערער גרויסער קאָלעגע, וואָס שאַפט אזוי פיל גייסטיקע ווערטן, וואָלט געמעגט באַזאָרגט ווערן מיטן שטיקל ברויט אויף אַן אַנדער אופן. אָבער ה. לייזויק האָט זיך נישט פאַרשעמט, ווייל ער האָט אַ בונד פאַרשניטן מיטן לעבן זיינעם, דאָס צו פירן און דערפירן:

„דורך תפילה, דורך הקדש, דורך חורבה
דיך פירן און דורכפירן—לעבן מיינס."

און נישט דוקא ביי דער אַרבייט פון שפאַלירעווען בר-דיקע צימערן אין נויאָרקער דירות. אז ער האָט זיך געטראָפן עס איז דערביי קיין אַרבעט נישט געווען, איז אַן אַנדער אַר-בעט אויך געווען גוט.

עס דערמאָנט זיך מיר אַ נאָכמיטיק ביי אים אין הויז
 ערגעצוואו אין די בראַנקס.
 אין זיין קיך, אויפן טישל איז געלעגן אַ גרויסע שטיק
 גלאַז און אויפן גלאַז — פאַרשיידנקאַליריקע סטענגעלעך און
 בענדעלעך, וואָס זיינע הענט מיט פאַרקאַשערטע אַרבל האָבן גע-
 האַלטן אין קאָמבינירן און צונויפקלעפּן.
 — וואָס איז דאָס פאַר אַ פאַבריקאַציע? — האָב איך
 ביי אים געפרעגט און ער האָט מיר גוטמוטיק דערציילט, אז אַ
 געוויסער שטריקעריי-פאַבריקאַנט ניט אים אַרויס אַביסל אַרבעט
 אַהיים.

איך האָב חשק געהאַט אים צו העלפּן אין דער אַרבעט,
 אָבער ער האָט מיך געבעטן, אז איך זאָל אים בעסער דער-
 ציילן וועגן ארץ ישראל פון וואַנען איך האָב זיך נאָר וואָס
 געהאַט אומגעקערט.

אַביסל זונשיין האָט אַריינגעקוקט דורכן פענצטער און
 זיך געפלאַנטערט צווישן זיינע פינגער און די סטענגעלעך און
 בענדעלעך. איך האָב געקוקט אויף זיין אויסגעבלייכט פנים
 און זיינע אַרבעטנדיקע פינגער און מיר זיינען געקומען אויפן
 זין רב יהושע בן חנניה ביי זיינע נאָדלען און ברוך שפינאַזא
 ביי זיינע גלעזלעך.

— איר האָט דאָך אודאי לידער געבראַכט פון ארץ ישראל,
 האָט ער באַמערקט און געבעטן פאַרלייענען.

בשעת איך האָב פאַר אים געלייענט מיין פּאָעמע „ירושלים“
 האָט ער געאַרבעט, אָבער זיך צוגעהערט מיט גרויס אויפמערק-
 זאַמקייט און ווען איך האָב געהאַלטן אין לייענען די אָפטיילונג
 „ווי אַ דאָלאָראַזאָ“, האָט ער אויפגעהערט אַרבעטן:

— די לידער וועגן יעזוסן האָבן מיך גערירט, — האָט ער
 מיר שפּעטער געזאָגט אין דערביי צוגעלייגט מיט פאַרטראַכט-
 קייט אין קול:

— מיך פּייניקט אומאויפהערלעך די פיגור פון יעזוס
 קריסטוס. ער איז פאַר מיר דער אויסדרוק פון אַלע, וואָס גע-
 פינען זייער דערלייזונג דורך פּיין.

ז.

דערלייזונג דורך פּיין!

דאָס איז דער גרונט-מאָטיוו פון ה. לייזונגס גאַנצן שאַפן. די גאַנצע לייזונג-געביידע, וואָס טורעמט זיך אין די הויכע הויכן אין אונדזער ליטעראַטור, דערציילט פון גרוילעכן פּיין. זי שרייט צו אונדז אַרונטער פון אַלע אירע שטאַקן. מיר הערן אָט די פּיין דורך אַלע זיינע פּרעכטיקע לירישע לידער, ווי אויך דורך אַלע זיינע דראַמאַטישע ווערק, — סיי די וויזיאַנערישע און סיי די רעאַליסטישע.

אין זיין רייסן זיך צו דערלייזונג, האָט ער דאָס געפיל, אַז וואָס מער פּיין אין זיך און אַרום זיך, וועט ער אַלץ שנעלער די דערלייזונג דערגרייכן. וואַליעט ער אויף זיך, וואָס ווייטער אַלץ מערער און מערער גאַנצע טאַנען מיט פּיין. אַפּטמאָל הויבסטו אָן צו קריגן דעם איינדרוק, אַז עס איז שוין נישט מער די דערלייזונג, נאָר די פּיין. הויבסט אָן צו קריגן דעם איינדרוק, אַז ה. לייזונג האָט נאָר ליב געקראָגן די פּיין אַזוי, אַז ער האָט שוין נאָר מורא פאַר דער פּרייד. און אפשר איז דאָס טאַקע אמת אויך, וואָרים איז דאָך די פּיין געווען און איז נאָך ביז היינט פאַר אים דער מאַטעריאַל פון וועלכער ער האָט אויסגעבויט און בויט נאָך איצט אויך אַלץ העכער און העכער די לייזונג-געביידע און עס איז אָט די מאַסיווע געביידע, וואָס ער האָט מיט זיינע אייגענע הענט אויסגעבויט, וואָס שטערט אים צו גיין מיט אַ צעכראַסטעט האַרץ אַנטקעגן דער גרויסער, ליכטיקער פּרייד, וואָס די איצטיקע טעג אונדזערע ברענגען צו אונדז. ער האָט מורא פאַר דער פּרייד. ער שרעקט זיך, אַז זי זאָל חלילה נישט אַ שאַקל טאַן די געביידע און כדי זיין שרעק צו באַרעכטיקן, זוכט ער פּגימות אין דער פּרייד. אמת, יעדער פּגימה, וואָס ער געפינט טוט אים וויי, פאַרשאַפט אים גרויס פּיין, אָבער עס איז דאָך טאַקע אָט די פּיין פון וועלכער עס ציט אַלץ העכער און העכער זיין געביידע. עס זעט אויס, אַז די „משיח-טאַגע“, וואָס מען האָט אויף אים אַרויפגעוואָרפן איז

אים געוואָרן אזוי אייגן, אז עס איז אים שוין שווער מיט איר זיך צו שידדן, ווייל א משיח איז געוויינלעך אין קייטן, און קייטן, אז מען רייסט זיך פון זיי שאַפן בלוט־טראָפּנס און ה. לייזיקן זיינען נויטיק אָט די בלוט־טראָפּנס שטאַרקער צו מאַכן דעם צעמענט פאַר אַ נייעם שטאַק אין זיין געביידע. דאָס אייגענע איז מיט דער נבואה־פעל, וואָס אַנדערע האָבן אָנגעטאָן אויף זיינע לענדן. ער פילט זיך גוט אין אָט דער פעל. זי איז האַרט און גיט וואונדן אויפן לייב און וואונדן זיינען נאַטיר־לעכע דערשיינונגען אין דעם געראַנגל צו דערלייונג.

איז אָט די שרעק כאַראַקטעריסטיש בלויז פאַר אונדזער ה. לייזיקן אַליין?

זי איז כאַראַקטעריסטיש פאַר אַ גרויסער צאָל קינסטלער פון אונדזער היינטיקן דור. מען שרעקט זיך פאַר דעם גע־וואַלדיקן איבערבירדן, וואָס די סאָוועטישע רעוואָלוציע האָט מיט זיך מיטגעבראַכט נישט נאָר אויפן עקאָנאָמישן געביט, נאָר אויך אויפן גייסטיקן געביט. מען האָט מורא פאַר פאַרלוסט פון דעם אייגענעם האָב און גוטס, וואָס מען האָט אויפגעוואַמלט. פונקט, ווי דער קאָפיטאַליזם האָט מורא אָנצואווערן זיינע מאַטעריעלע ווערטן, האָבן אויך אזוי מורא אַ היבשע צאָל קינסטלער אָנצואווערן זייערע גייסטיקע ווערטן. פאַראַנען אַזעלכע קינסטלער, וואָס האָבן זיך פאַרוואָס צו שרעקן. עס זיינען יענע, וואָס האָבן באַוואוסטזיניק, אָדער אפילו אומבאַוואוסטזיניק געשמירט מיט שמן זית איבער די פנימער פונם הערשנדיקן קלאַס, אָבער צו זיי געהערט נישט אונדזער ה. לייזיק. אין זיין גאַנצער געביידע דע איז נישט פאַראַנען קיין פאַרהערלעכקייט פון קיין הערשער. אמת, עס איז פאַראַנען געוואַלדיקער טרויער, אָבער אָט דער טרויער נעמט זיך פון דעם אָנגעשטרענקטן געראַנגל מיט דער פיינלעכער ווירקלעכקייט, וואָס האָט געהערשט און הערשט נאָך איצט נענוג אין אונדזער לעבן. אמת איז אויך, אז די לייזיק געביידע איז נישט פון דעם מאַטעריאַל וואָס קאָן פאַרוואַנדלט ווערן אין געווער אינם טאַג־טעגלעכן קאַמף איבערצובויען די

וועלט, אָבער אַ גרויסע טרייב־קראַפט אינם קאַמף איז זי סיווי, — זי איז די גרויסע טרייב־קראַפט אין אונדזער אַלעמענס גע־ראַנגל דערלייזט צו ווערן.

ח.

עס איז אַ פרייד צו וויסן, אַז אין דער גאַנצער שרעק, וואָס ה. לייִוויק האָט פאַר דער פרייד, וואָס אונדזערע איצטיקע טעג האָבן פאַר אונדז געבראַכט, אַנטלויפט ער דאָך נישט פון איר.

אדרבה, ער שטייט מיט זיין גאַנצן פנים צו איר און שטרעקט אפילו זיינע הענט צו איר. איז דאָך אַט די פרייד זיין חלום. האָט ער דאָך גענוג געצאָלט פאַר איר. מער נישט, די טריט, וואָס ער שטעלט איר אַנטקעגן זיינען וואַקלדיקע. עס טאַנצן אים פאַר די אויגן פּנימות אין אַט דער פרייד, אָבער די פּיין, וואָס די פּנימות פאַרשאַפן אים, טרייבן אים פון דער פרייד פונדעסטוועגן נישט אוועק. ער ראַנגלט זיך מיט אַט די פּנימות, האָט טענות, אָבער די טענות זיינען נישט פון קיין פרעמדן, ווי אנדערע ווילן ביי אונדז זיי אַמאָל אויסטייטשן.

פאַראַנען ביי אונדז אַזעלכע, וואָס האָבן טענות צו אים און האָבן טענות צו ה. לייִוויקן מעג מען און פאַדערונגען ארויס־שטעלן צו אים מעג מען אוראין.

ער, וואָס האָט דורך זיינע ווערק די שאַרפסטע טענות אַרויסגעשטעלט צו דער וועלט, צו דעם לעבן, מעג אויך הערן טענות צו זיך, אָבער אויפהויבן דראַענדיקע הענט איבער אים טאָר מען נישט, ווייל די געביידע, וואָס ער האָט שוין ביז איצט באַוווּזן אויפצובויען סימבאָליזירט מיט זיך דעם שאַרפסטן גע־ראַנגל מיט די פינצטערסטע עלעמענטן פאַר דער מענטשלעכער באַפרייאונג און ווען די באַפרייאונג וועט קומען, וועט אַט די לייִוויק געביידע הערלעך געהאַלטן ווערן סיי מיט דעם וואָס זי שטעלט מיט זיך פאַר אין עטישן זין און סיי מיט דעם גרויסן קונסט־ווערט פון איר אַרכיטעקטור.

וואָס שייך זיין פּערזענלעך לעבן, איז דאָס שטענדיק גע-
ווען, און איז נאָך היינט-צוטאָג, אויפן וועג פון הוילע שטיינער.
די פריע יוגנט אין אַרימקייט, די שפּעטערדיקע אין פאַר-
שיקונג מיט קייטן — רעאַלע און אייזערנע — אויף זיינע הענט
און פיס; און זיינע יאָרן ביי אונדז אין אַמעריקע?
שטענדיקע זאָרג פאַר עקזיסטענץ. שווערע פיזישע אַרבעט,
כדי דאָס לעבן, מיט וועלכן ער האָט אַ בונד פאַרשניטן, ווייטער
צו פירן.

שרייבנדיק איצט וועגן ה. לייזויקן האָט די גאַנצע צייט
זיך געווינט איבער מיר זיין פנים, וואָס איך האָב מיט קליינע
איבעררייסן שטענדיק געזען אין דער נאָענטקייט פאַר די לעצטע
איין-און-צוואַנציק יאָר.

די האָר אויף זיין קאָפּ האָבן זיך געביטן. איצט זיינען
זיי ווייס און מיט יאָרן צוריק זיינען זיי העל בלאַנד געווען,
אַבער דאָס פנים איז דאָס זעלבע פונקט ווי דער גאַנג, וואָס
ער האָט מיט איין-און-צוואַנציק יאָר צוריק אָנגעהויבן, איז דער
זעלבער, ווי איצט. נישט מער, איצט איז דער מהלך, וואָס
ער איז אָפּגעגאַנגען העכער באַרנאַרויף. די זון שיינט נאָך
אין מיטן הימל איבער זיין קאָפּ און זיינע טריט, וואָס זיינען
שטענדיק געווען עקשנותדיק שפּאַנען אויך איצט אַלץ העכער און
העכער.

איך וועל גאַרנישט איבערראַשט ווערן, אַז אין זיין וויר-
טערדיקן גאַנג וועט ער פּלוצלונג אַ גאַנץ נייע לייזויק-געביידע
אָנהויבן בויען.

ער האָט דאָך איבערגענוג קינסטלערישע כוחות — דאָס צו
באווייזן.

אינהאלט:

5	וועגן צווייטן באנד
7	יוסף אפאטאשו
23	יוסף ראקניק
34	מ. י. האימאווים
42	מנחם באריישא
53	א. ראבאוי
64	ב. לעפין
71	דוד אינגטאוו
80	ב. ריווקין
89	ראובן אייזלאנד
97	יואל סלאנים
105	דר. א. אייסען
112	זישא לאנדוי
123	הערמאן גאלד
131	י. י. שווארץ
140	ת. ליוויק

אינהאלט פון ערשטן באַנד:

און ווער בין איר? , א. ניסענזאן, ב. י. ביאָלאָסטאָצקי, ברוד גלאַזמאַן,
אפרים אויערבאָד, נפתלי גראָס, גרשון גראַפּשטיין, א. לעיעלעס-גלאַנץ,
יעקב גלאַטשטיין, אליעזר גרינבערג, חיים ליבערמאַן, י. גויכבערג,
זוני און יאַסל, אַלעף כץ, מאַרק שווייד, פּסח מאַרקוס, אַלמיי-
עליאָשישעפּס, לוי פּרידמאַן, ל. מילער, לייבוש לעהרער,
נ. ב. מינקאוו, ראובן לודוויג, ב. אַקוויט, ב. צ.
גאלדבערג, א. לוצקי